

**Oudertrainingen bij de
jeugdreclassering**
Onderzoeksrapport

**Onderzoek naar de uitvoering en de uitkomsten van de
Opvoedworkshop en de Oudertraining uit het pakket ‘Ouders
van Tegendraadse Jeugd’, toegepast bij de jeugdreclassering.**

© 2010 Nederlands Jeugdinstituut

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Opdrachtgever

Ministerie van Justitie en Programmaministerie voor Jeugd en Gezin

Financier

ZonMw

Auteurs

Leonieke Boendermaker

Lianne Lekkerkerker

Maja Deković

Nienke Foolen

Kris Vermeij

Nederlands Jeugdinstituut

Postbus 19221 (Catharijnesingel 47), 3501 DE Utrecht

Telefoon (030) 230 63 44

Fax (030) 230 63 12

Website www.nederlandsjeugdinstituut.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	6
1 Inleiding	12
1.1 Ouders van Tegendraadse Jeugd.....	12
1.2 Implementatie 2006 – 2009.....	14
1.3 Inhoud van de Opvoedworkshop en de Oudertraining.....	15
1.4 Opbouw van het rapport.....	19
2 Opzet en uitvoering van het onderzoek	20
2.1 Onderzoeksvragen.....	20
2.2 Aanpak en uitvoering van het onderzoek.....	21
2.3 Gebruikte instrumenten.....	25
3 Uitvoering bij de jeugdreclassering	30
3.1 Begeleiding door de jeugdreclassering.....	30
3.2 Ouderbegeleiding bij de jeugdreclassering.....	35
3.3 Tot slot.....	37
4 Onderbouwing en uitwerking van de interventies	39
4.1 Waarom oudertrainingen?.....	39
4.2 Invloed van kenmerken van kind en gezin.....	41
4.3 De invloed van kenmerken van de training.....	46
4.4 Algemeen werkzame factoren.....	49
4.5 Oudertrainingen bij de jeugdreclassering.....	50
4.6 Tot slot.....	53
5 De interventies in de praktijk	54
5.1 Uitgevoerde interventies.....	54
5.2 Deelnemers aan de interventies.....	55
5.3 Toeleiding naar de beide interventies.....	60
5.4 Kenmerken van de trainers.....	62
5.5 Kenmerken van de uitgevoerde interventies.....	62
5.6 Monitoring en ondersteuning van de uitvoering.....	66
5.7 Continuïteit in de uitvoering.....	67
5.8 Tot slot.....	68
6 De onderzoeksgroep	70
6.1 Deelnemers aan het onderzoek.....	70
6.2 Verschillen de deelnemers aan de beide interventies?.....	71
6.2 Om wat voor jongeren gaat het?.....	80
6.3 Risicofactoren.....	85
6.4 Verschil ‘afmakers’ en ‘afhakkers’.....	87
6.5 Tot slot.....	88

7	Uitkomsten Opvoedworkshop	90
7.1	Primaire uitkomsten.....	91
7.2	Secundaire uitkomsten.....	93
7.3	Tevredenheid van de ouders	94
7.4	Tot slot.....	94
8	Uitkomsten Oudertraining	96
8.1	De vergelijkingsgroep.....	96
8.2	Primaire uitkomsten.....	97
8.3	Secundaire uitkomsten.....	98
8.4	Tevredenheid	106
8.5	Meeste baat bij Oudertraining?	107
8.6	Meest effectieve uitvoering van de Oudertraining?.....	111
8.7	Tot slot.....	114
9	Slotbeschouwing	116
9.1	Ontworpen volgens laatste wetenschappelijke inzichten?	117
9.2	Zijn de interventies succesvol geïmplementeerd?	118
9.3	Zijn de interventiedoelen bereikt?.....	121
9.4	Zijn de veranderingen toe te schrijven aan de interventies?.....	122
9.5	Wie hebben het meeste baat bij de interventies?.....	122
9.6	Aanbevelingen.....	123
9.7	Beperkingen van het onderzoek.....	124
	Bijlage 1 – Verantwoording literatuurstudie	129
	Bijlage 2 – Gebruikte instrumenten.....	130
	Bijlage 3 – Tabellen regressie-analyse bij hoofdstuk 8	134

Voorwoord

In dit rapport doen we verslag van een onderzoek naar twee interventies uit het door het expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding (JSO), ontwikkelde pakket 'Ouders van Tegendraadse Jeugd'. Het gaat om de Opvoedworkshop en de Oudertraining zoals die in de periode 2006-2008 zijn uitgevoerd op verschillende locaties van de jeugdreclassering bij de Bureaus Jeugdzorg in Zuid Holland, bij Bureau Jeugdzorg Utrecht, Bureau Jeugdzorg Tilburg en Bureau Jeugdzorg Noord Holland. Een onderzoek als dit is niet mogelijk zonder de medewerking van de uitvoerders van de onderzochte interventies en de deelnemers aan de interventies. Wij willen daarom de ouderbegeleiders van Bureau Jeugdzorg Alphen a/d Rijn, Den Haag, Dordrecht, Rotterdam Noord, Rotterdam Zuid, Utrecht, Tilburg en Noord-Holland heel erg bedanken voor hun inzet en bereidheid om ouders te vertellen over het onderzoek, vragenlijsten met ouders in te vullen, logboeken bij te houden en mee te doen aan interviews over de implementatie van de trainingen. De teamleiders en afdelingsmanagers van deze locaties zijn wij veel dank verschuldigd voor hun steun aan het onderzoek, de bereidheid gegevens over jongeren te leveren, de bereidheid ouders te benaderen voor de vergelijkgroep en hun medewerkers te motiveren om zich in te zetten voor het onderzoek. Ook medewerkers van de secretariaten van de genoemde locaties willen we bedanken voor hun hulp bij het versturen van vragenlijsten. De medewerkers jeugdreclassering hebben ons enorm geholpen door jongeren te motiveren om de vragenlijsten in te vullen. Ook zijn we dank verschuldigd aan de ruim 300 ouders en 150 jongeren die de vragenlijsten hebben ingevuld: zonder hun bereidheid om 'lastige' vragenlijsten in te vullen had het onderzoek niet plaats kunnen vinden! Tot slot willen we Nita van Veluw en Marleen Schluter van JSO bedanken omdat zij altijd beschikbaar waren om informatie te verschaffen over alle facetten van 'Ouders van Tegendraadse Jeugd'.

Buiten de auteurs van dit rapport hebben ook anderen voor korte of langere tijd aan het onderzoek gewerkt. Paula Breger-Speetjens maakte in het eerste onderzoeksjaar deel uit van het onderzoeksteam. In het studiejaar 2007-2008 werkten Madelon Gielen en Lotte van Wijk in het kader van hun stage mee aan het onderzoek.

Utrecht, februari 2010,
Het onderzoeksteam

Samenvatting

In dit rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek naar twee interventies uit het pakket ‘Ouders van Tegendraadse Jeugd’. Het gaat om onderzoek naar de toepassing van de Opvoedworkshop en de Oudertraining bij de jeugdreclassering op acht locaties in de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland en de steden Utrecht en Tilburg. Het pakket ‘Ouders van Tegendraadse Jeugd’ bevat ook de interventies ‘Ouders van Jeugdgroepen’ en de ‘Opvoedcursus’; deze maken *geen* onderdeel uit van dit onderzoek.

De Opvoedworkshop bestaat uit vier bijeenkomsten van twee uur, waarin uitleg gegeven wordt over vijf centrale opvoedingsvaardigheden. Doel is ouders bewust te maken van het belang van opvoeden en te motiveren om met opvoeden aan de slag te gaan. Ouders bepalen zelf aan welke en hoeveel avonden zij deelnemen.

De Oudertraining bestaat uit drie onderdelen: een motiveringsfase, acht groepsbijeenkomsten en een individuele ‘nazorgfase’. In de groepsbijeenkomsten komen dezelfde opvoedingsvaardigheden aan de orde als in de Opvoedworkshop. Hier wordt echter niet alleen uitleg gegeven over de vijf opvoedingsvaardigheden, maar worden de vaardigheden ook getraind door oefeningen en huiswerkopdrachten en door begeleiding van de trainer in de individuele nazorgfase. In deze laatste fase worden ouders thuis ondersteund in het toepassen van de geleerde vaardigheden.

In de onderzoeksperiode van medio 2006 tot en met medio 2009 is er door 347 ouders deelgenomen aan 28 Opvoedworkshops en 21 Oudertrainingen. Onder de deelnemers aan de beide interventies en hun zoon of dochter zijn bij aanvang, afronding en een half jaar na afronding van de interventie schriftelijk vragenlijsten afgenomen. Op dezelfde manier is informatie verzameld onder een vergelijkingsgroep van ouders en hun zoon of dochter die niet aan de interventies deelnamen. Daarnaast is informatie verzameld over de uitvoering van de interventies.

Ander onderzoek naar oudertrainingen

Er is veel onderzoek gedaan naar de effecten van het trainen van ouders in opvoedingsvaardigheden. Uit de beschikbare meta-analyses blijkt dat oudertrainingen aanzienlijke verbeteringen in het gedrag van jeugdigen tot gevolg te hebben. Er is echter nauwelijks onderzoek beschikbaar naar het toepassen van oudertrainingen bij ouders van adolescenten. Vooral voor de groep vanaf een jaar of veertien zijn er aanwijzingen dat een oudertraining ‘alleen’ onvoldoende is om de problemen op te lossen. Door de toepassing van de Opvoedworkshop en de Oudertraining bij de jeugdreclassering wordt aan dit punt tegemoet gekomen: het trainen van ouders is niet de ‘enige’ hulp die geboden wordt, de training in opvoedingsvaardigheden voor ouders komt immers ‘bovenop’ de begeleiding die jongeren ontvangen. Informatie uit onderzoek over oudertrainingen bij groepen vergelijkbaar met die bij de jeugdreclassering ontbreekt echter. Er is dus sprake van een nieuw type interventie waar nog niet veel over bekend is. Wel is er veel informatie over meer intensieve interventies, zoals allerlei vormen van intensieve gezinsbehandeling.

Bereiken van de interventiedoelen

In de Opvoedworkshop maken ouders kennis met de vijf centrale opvoedingsvaardigheden. Hoewel slechts een derde van de ouders aan álle avonden deelneemt, blijkt dat alle ouders een afname van het gebruik van ‘harde’ disciplineren (schreeuwen en slaan) rapporteren en een verbetering van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Jongeren rapporteren dat ouders responsiever zijn en ook zij vinden de kwaliteit van de ouder-kindrelatie toegenomen: er is meer onderling vertrouwen en er zijn minder conflicten.

Voor wat betreft de opvoedingscompetentie ligt de uitkomst anders: het gevoel van competentie neemt af. Blijkbaar realiseren ouders zich bij deelname aan de bijeenkomsten dat zij hun zoon of dochter toch niet helemaal juist aanpakken. Ze passen dan ook minder ‘harde’ disciplineren toe. De vaardigheden op de andere onderdelen gaan echter niet omhoog (responsiviteit, belonen, consistentie, toezicht). Ouders weten blijkbaar na de bijeenkomsten dat schreeuwen en slaan niet moet, maar er is na het volgen van één of meer workshopbijeenkomsten niet een andere vaardigheid voor in de plaats gekomen. Dit is ook niet de opzet van de Opvoedworkshop. De ontwikkelaar ziet de Opvoedworkshop als onderdeel van de motiverende aanpak: ouders kunnen deelnemen aan één of meer bijeenkomsten om te ontdekken dat bezig zijn met opvoeden nuttig en noodzakelijk is.

De inzet als zelfstandige interventie bij de jeugdreclassering levert geen duurzame verandering in vaardigheden op. Wel is het bewustzijn van ouders over opvoeding veranderd en in die zin doet de Opvoedworkshop dus wat de ontwikkelaar voor ogen had. Ouders zijn ook zeer tevreden over de bijeenkomsten en kijken er na een half jaar nog steeds positief op terug.

Ook de interventiedoelen van de Oudertraining worden grotendeels bereikt. Ouders voelen zich na het volgen van de training en ook een half jaar na afsluiten meer competent als het om opvoeden gaat, ze reageren responsiever op hun kind, hun opvoedingsgedrag vertoont meer consistentie, ze maken meer gebruik van belonen en minder van ‘harde’ disciplineren. De ouder-kindrelatie verbetert en de scores op de zelfgerapporteerde problemen van de jongeren en de ouders gaan omlaag. Jongeren rapporteren minder veranderingen, maar ook volgens hen neemt het aantal conflicten af evenals hun eigen problemen.

De Oudertraining voorziet in een behoefte van ouders: vrijwel alle ouders, ongeacht het aantal avonden dat zij gevolgd hebben, zijn tevreden over de training en zij zouden de training aan andere ouders aanraden.

Is de verandering toe te schrijven aan de interventies?

De vraag of de veranderingen toe te schrijven zijn aan de interventie is alleen nagegaan voor de Oudertraining. Vanwege de beperkte intensiteit van de Opvoedworkshop (deelname aan de avonden is facultatief) en de doelstelling van deze interventie (primair het motiveren van ouders om deel te nemen aan een intensievere interventie) is bij deze interventie volstaan met het beantwoorden van de vraag of de doelen van de interventie zijn behaald (zie hierboven).

Hoewel de scores van ouders die deelnemen aan de Oudertraining veranderen kunnen we niet concluderen dat dit op alle punten toe te schrijven is aan het volgen van de Oudertraining. Ook bij ouders in de vergelijkingsgroep zijn deze veranderingen aan de orde. Op twee van de opvoedingsvaardigheden blijkt het volgen van de Oudertraining echter wel uit te maken. Het

toepassen van 'harde' disciplineren neemt door het volgen van de Oudertraining af, ook als ouders niet alle bijeenkomsten hebben gevolgd. Ouders die wél alle bijeenkomsten hebben gevolgd, hebben na afsluiting en een half jaar later ook meer vertrouwen in hun wijze van opvoeden en hun eigen problemen met agressie verminderen.

De Oudertraining voegt ook op een ander punt iets toe aan de begeleiding die door de jeugdreclassering wordt geboden: jongeren van wie de ouders deelnamen aan de Oudertraining rapporteren minder vermogensdelicten en minder vandalisme in het halve jaar na afsluiting van de Oudertraining en die verandering is groter dan bij de vergelijkingsgroep.

Deelname aan de Oudertraining leidt op enkele punten tot positieve verandering. Een toename in positief opvoedgedrag hebben we (nog) niet kunnen constateren. Deze uitkomst is tegen de achtergrond van de informatie over de uitvoering van de interventies begrijpelijk. Hieronder gaan we op de uitvoering van de beide interventies in.

Deelnemers

In de opzet van het pakket van 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' is niet voorzien in een procedure voor toewijzing van ouders aan een interventie op basis van informatie over de aard of ernst van de opvoedingsproblemen. De diverse locaties van de jeugdreclassering hebben een dergelijk instrument ook niet ontwikkeld en er is geen vaste procedure die leidt tot selectie van deelnemers aan de ene of de andere interventie.

Dat er geen selectie plaats vindt, blijkt ook uit het feit dat er nauwelijks verschil is in de kenmerken van ouders die deelnemen aan de beide interventies. Op vier punten zijn er aanwijzingen dat de ouders die aan de Oudertraining deelnemen met meer problemen kampen. Er zijn onder de deelnemers aan de Oudertraining meer gezinnen met financiële problemen, meer gezinnen waarin al op vrijwillige basis hulp is verleend aan de jongere en aan het hele gezin en meer ouders die zich niet gesteund voelen door hun partner in de opvoeding van hun kinderen. Ook rapporteren hun kinderen vaker dat zij niet naar school gaan. Dit zijn echter de enige verschillen. Er zijn geen verschillen in de aard en ernst van de externaliserende en internaliserende problemen van de jongeren of van de ouders zelf en geen verschillen in het aantal risicofactoren dat in de gezinnen aan de orde is. De paar verschillen die gevonden zijn, lijken toevallig en niet het gevolg van systematische selectie van ouders voor de ene of de andere interventie.

Dat de kenmerken van de deelnemers tussen de beide interventies niet verschillen, wil niet zeggen dat er geen verschillen zijn binnen de groep deelnemende ouders. Op basis van de kennis uit de literatuur over factoren die verband houden met de aanwezigheid van gedragsstoornissen bij jeugdigen is voor elke deelnemende ouder berekend met hoeveel risicofactoren deze ouder/dit gezin te maken heeft. Er is gekeken naar kenmerken als de opleiding van ouders, het gezinsinkomen, de gezinssamenstelling, de mate van externaliserend en internaliserend gedrag van de jongeren en de aanwezigheid van eigen problemen van ouders. Bij een klein aantal deelnemers geen risicofactoren aan de orde (7% van de ouders). Bij bijna een kwart (23%) komen twee risicofactoren voor. Bij de helft van de ouders (52%) is er sprake van drie of meer risicofactoren. Het maximaal aantal risicofactoren dat op één gezin van toepassing is, is acht risicofactoren.

Uitval

De uitval onder de deelnemers is hoog. Bij de Opvoedworkshop is de deelname facultatief en neemt ongeveer een derde aan alle vier bijeenkomsten deel. Bij de Oudertraining bezoekt ongeveer de helft zeven of acht van de avonden. Ook de helft van de ouders neemt deel aan de individuele nazorgfase. De redenen voor uitval die ouders noemen hebben te maken met motivatie, maar ook met praktische problemen als opvang voor de kinderen, vervoer en het tijdstip van de training. Ook zijn het vooral de ouders waarbij sprake is van meer risicofactoren, die de training niet afmaken. Uit het beschikbare onderzoek naar oudertrainingen is bekend dat vooral laagopgeleide ouders eerder afhaken (zij hebben meer baat bij een individuele aanpak) en dat het inbouwen van korte, motiverende onderdelen in de training de uitval vermindert, evenals het regelen van vervoer naar de trainingslocatie en bijvoorbeeld het verstrekken van maaltijden aan het hele gezin voor aanvang van de training in combinatie met opvang voor de kinderen tijdens de trainingsuren. Beide punten zouden in de Oudertraining opgenomen kunnen worden om de uitval te verminderen.

Implementatie

Er is sprake van een behoorlijk getrouwe uitvoering van de interventies. Ongeveer 80% van de onderwerpen wordt behandeld en eenzelfde percentage van de oefeningen en materialen wordt gebruikt. Het feit dat beide percentages niet op 100% staan heeft te maken met het ontwerp van de interventies en de vaardigheden van de trainers.

De trainers vinden een deel van de voorbeelden, oefeningen en materialen niet passen bij de doelgroep die de jeugdreclassering in huis heeft. De beide interventies zijn afgestemd op een 'lichtere' doelgroep die winkeldiefstal pleegt en zich thuis niet aan de regels houdt, terwijl er ouders deelnemen van jongeren die gewelds- of zedendelicten hebben gepleegd. Ook uit het beschikbare onderzoek naar oudertrainingen blijkt dat de inhoud van de trainingen aangepast moet zijn aan de leeftijdsfase van de kinderen van de deelnemende ouders.

Onderwerpen die veelvuldig zijn overgeslagen en die trainers moeilijk blijken te vinden zijn het bespreken van huiswerk en het daadwerkelijk oefenen met ouders in rollenspel.

De individuele nazorgfase die juist de mogelijkheid biedt ouders te helpen om de geleerde vaardigheden thuis toe te passen, wordt lang niet bij alle ouders toegepast. Dit heeft deels te maken met tijdgebrek. Trainers zijn veel tijd kwijt met het werven van ouders voor de interventies. De inbedding van de interventies in de aanpak van de jeugdreclassering is nog onvoldoende uitgekristalliseerd en de schaarse tijd van trainers wordt deels daaraan besteed. Daarnaast heeft ook dit punt te maken met vaardigheden van trainers. Zij stellen dat ouders vaak niet gemotiveerd zijn voor deze fase, dat de problemen te licht of te zwaar zijn en dat ouders het te lang vinden duren. Op basis van het literatuuroverzicht werd duidelijk dat een korte motiverende interventie (van het type motiverende gespreksvoering) ouders helpt om oudertrainingen af te maken. Ouderbegeleiders zouden dat ook bij deze interventies moeten kunnen toepassen.

Wie heeft het meeste baat bij de Oudertraining?

De Oudertraining lijkt vooral tot verandering te leiden bij ouders bij wie de problemen thuis niet al te ernstig zijn. Wanneer er niet eerder vrijwillige hulp of justitiële bemoeienis in het gezin is geweest en

als de problemen die ouders bij hun kind en over zichzelf rapporteren minder ernstig zijn, zijn de veranderingen het grootst. Daarnaast blijkt de tevredenheid van ouders uit te maken: ouders die tevreden zijn over de training veranderen meer. Het is mogelijk dat ouders tevreden zijn omdat ze veranderingen zien in hun gedrag en dat van hun kind, het is ook mogelijk dat het andersom is: ouders die tevreden zijn, veranderen meer.

Voor de selectie van deelnemers voor de Oudertraining betekent dit dat de training – zoals die nu wordt uitgevoerd – het beste aangeboden kan worden aan ouders waarbij geen heel ernstige problemen aan de orde zijn. Dit komt overeen met hetgeen we in de literatuurverkenning vonden. Wanneer er niet alleen sprake is van opvoedingsproblemen, maar ook sprake is van problemen van ouders zelf (depressieve klachten of angst) of in het gezin (financiële problemen, één-oudergezin) dan is ook daar aandacht voor nodig. Die aandacht kan in de beide interventies niet geboden worden en het is de vraag of dat binnen de begeleiding van de jeugdreclassering geboden kan worden. Ouders met dergelijke problemen behoren in de huidige situatie tot degenen die de Oudertraining niet afmaken.

Aanbevelingen

Voor de verdere toepassing van de beide interventies bij de jeugdreclassering formuleren wij daarom de onderstaande aanbevelingen:

1. Ontwerp en implementeer op elke locatie een heldere selectie- en instroomprocedure voor de Oudertraining. Definieer daarin welke opvoedingsproblemen er in welke mate aanwezig moeten zijn en selecteer geen ouders met ernstige andere problemen (problemen die buiten de opvoedingsvaardigheden liggen).
2. Neem het in kaart brengen van de sociaaleconomische positie van ouders op in de selectieprocedure. Het is bekend dat ouders met een lage sociaaleconomische positie meer baat hebben bij een individuele benadering. Selecteer hen daarom alleen bij uitzondering voor de groepstraining.
3. Organiseer de uitvoering zodanig dat een lange wachttijd voor ouders voorkomen wordt. Wordt de Oudertraining maar beperkt uitgevoerd, selecteer dan op vaste momenten ouders en daarbuiten niet.
4. Monitor de vaardigheden van de trainers in het daadwerkelijk oefenen en trainen met ouders in de groepsbijeenkomsten én de individuele nazorgfase. Train indien nodig deze vaardigheden van trainers en beoordeel trainers op deze vaardigheden.
5. Voer aanpassingen door in de inhoud van de Oudertraining, zodanig dat de onderwerpen, oefeningen en materialen passen bij de leeftijd van de jongeren die door de jeugdreclassering worden begeleid. Voeg keuzematerialen toe die passen bij de verschillende delicten die jongeren plegen (van minder ernstig tot ernstig) en bijvoorbeeld verschillende leeftijdsgroepen.
6. Voer aanpassingen door in de inhoud van de training door korte motiverende onderdelen op te nemen en train de trainers in de goede uitvoering van deze onderdelen.
7. Zorg voor een betere inbedding van de Oudertraining in het aanbod van de jeugdreclassering, o.a. door samenwerking van de jeugdreclasserder en de ouderbegeleider bij de ouders die deelnemen aan de training.

8. Heroverweeg de inzet van de Opvoedworkshop als dit de enige interventie is die op een locatie aangeboden wordt.

We weten nu niet of een andere, betere implementatie – met minder uitval en meer nadruk op oefenen en trainingen van vaardigheden – tot andere uitkomsten leidt. Dit pleit ervoor om na aanpassingen van de interventie eerst ervaring op te doen en zorg te dragen voor een goede implementatie. De ontwikkelaar van de interventies is in 2009 gestart met het inbouwen van een systeem van gegevensverzameling over de verandering van opvoedingsvaardigheden van ouders in de uitvoering van de interventies. Wanneer een dergelijke manier van werken toegepast wordt in de uitvoering van de Oudertraining kunnen de uitkomsten direct teruggekoppeld worden aan de trainers en is er zicht op de uitvoering én de uitkomsten van de training (zie Van Yperen & Veerman, 2008). Wanneer er sprake is van een goedlopende interventie is nieuw effectonderzoek aangewezen.

1 Inleiding

In dit rapport doen we verslag van een onderzoek naar twee interventies gericht op het verbeteren van de opvoedingsvaardigheden van ouders van jongeren¹ die begeleid worden door de jeugdreclassering. Het gaat om de Opvoedworkshop en de Oudertraining. Beide interventies verschillen in duur, inhoud en intensiteit en maken deel uit van een breder pakket aan interventies voor ouders van jongeren met politiecontacten. Dit pakket staat bekend onder de naam ‘Ouders van Tegendraadse Jeugd’ en is ontwikkeld door het expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding (JSO).

In de zomer van 2006 is door ZonMw opdracht gegeven voor het onderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd binnen de kaders van het Programma Jeugd van ZonMw en is gericht op het vaststellen van de effectiviteit van de beide interventies. In dit inleidende hoofdstuk besteden we kort aandacht aan het pakket ‘Ouders van Tegendraadse Jeugd’ en de stand van zaken van de implementatie van de verschillende interventies uit dit pakket. Daarna gaan we in op de opbouw van dit rapport.

1.1 Ouders van Tegendraadse Jeugd

JSO heeft met ‘Ouders van Tegendraadse Jeugd’ een breed pakket ontwikkeld dat bestaat uit zowel voorlichtingsmateriaal over (het belang van) opvoeding als uit draaiboeken voor groepsgewijze bijeenkomsten met ouders. De inhoud van de groepsbijeenkomsten varieert van eenmalige themabijeenkomsten (bijvoorbeeld over ‘veilig buiten spelen’ of ‘kattenkwaad op straat’) tot een Oudertraining met acht groepsbijeenkomsten waarin ouders getraind worden in opvoedingsvaardigheden en die voorafgegaan wordt door een individuele motiveringsfase en gevolgd door een individuele nazorgmodule. Met dit brede palet aan mogelijkheden wil JSO handvatten bieden aan professionals die te maken krijgen met ouders van kinderen die één of meer een delicten hebben gepleegd of dreigen te plegen. Van ‘licht’ naar ‘zwaar’ zijn er naast de voorlichtende materialen vijf interventies beschikbaar, die elk bedoeld zijn voor een eigen doelgroep. Het gaat om:

- Themabijeenkomsten rond een specifiek onderwerp, zoals over de hierboven genoemde onderwerpen (‘veilig buiten spelen’, ‘kattenkwaad op straat’). Doel is bewustwording van ouders over het belang van opvoeden.
- Bijeenkomsten voor ouders van jeugdgroepen. Dit zijn twee bijeenkomsten voor zes tot acht ouders van jeugdigen die gezamenlijk een jeugdgroep vormen en overlast veroorzaken. In de bijeenkomsten worden de ouders bewust gemaakt van de rol van hun kind in de jeugdgroep, worden er gezamenlijke afspraken gemaakt om de overlast aan te pakken en worden ouders

¹ In dit rapport duiden we de leeftijdsgroep tot 12 jaar aan met de term ‘kind’ of ‘kinderen’. De groep van 12 tot 18 jaar duiden we aan met de term ‘jongeren’. Worden beide groepen bedoeld, dan wordt de term ‘jeugdigen’ gebruikt.

gemotiveerd deel te nemen aan de meer intensieve interventies uit het pakket van Tegendraadse Jeugd.

- Opvoedworkshops voor ouders. Hier gaat het om vier bijeenkomsten waarin de eerste expliciet gericht is op motivatievergroting. In de overige drie bijeenkomsten worden twee opvoedingsvaardigheden besproken. Ouders worden zich op die manier bewust van de vaardigheden *toezicht houden* en *disciplineren* en de verwachting is dat zij die opvoedingsvaardigheden dan ook nadrukkelijker gaan toepassen.
- Opvoedcursus voor ouders. In de opvoedcursus krijgen ouders de vaardigheden niet alleen aangeboden (bewustwording), maar oefenen zij ook met de nieuwe vaardigheden. Het gaat hier om het aanleren van nieuwe vaardigheden in zes bijeenkomsten mét huiswerkopdrachten. Het doel is om gedragsverandering bij de ouders te bereiken en daarmee het gedrag van hun kind(eren) te beïnvloeden. Uitgangspunt is dat hiermee het risico op recidive verminderd kan worden.
- Oudertraining. De Oudertraining bestaat uit acht bijeenkomsten in een groep, die voorafgegaan worden door drie motiverende gesprekken bij ouders thuis en gevolgd worden door drie nazorggesprekken over de toepassing van de geleerde vaardigheden thuis. In de Oudertraining worden vaardigheden geoefend en daarnaast in huiswerkopdrachten thuis toegepast. Vanaf de derde trainingsbijeenkomst worden er tussentijdse telefonische contacten gepland om ouders te ondersteunen in de toepassing van de geleerde vaardigheden en te helpen bij de huiswerkopdrachten.

De ontwikkeling van het pakket aan interventies is onder andere gefinancierd door het Ministerie van Justitie. De aanleiding hiervoor lag in het programma Jeugd Terecht, waarin de preventie van criminaliteit en het terugdringen van recidive centraal stond (Ministerie van Justitie, 2002). Eén van de thema's in dit programma was het ontwikkelen van vormen van opvoedingsondersteuning in een gedwongen kader. Door ouders van kinderen en jongeren die in aanraking komen met de politie aan te spreken op hun verantwoordelijkheid en hen te helpen hun opvoedingsvaardigheden te verbeteren zou herhaling voorkomen kunnen worden. Ook het Ministerie van VWS (inmiddels valt de desbetreffende afdeling onder het Programmaministerie voor Jeugd en Gezin) en de provincie Zuid Holland hebben de ontwikkeling van deze interventies voor ouders ondersteund, vanuit hun behoefte aan meer mogelijkheden voor het bieden van (lichte) pedagogische hulp binnen de jeugdzorg en het lokaal jeugdbeleid. Naast de bijeenkomsten en trainingen voor ouders en de voorlichtingsmaterialen voor ouders van jeugdige delictplegers omvat 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' ook trainingen voor professionals om de ontwikkelde groepsbijeenkomsten met ouders uit te kunnen voeren en de trainers te kunnen superviseren.

1.2 Implementatie 2006 – 2009

De Opvoedworkshop en de Oudertraining zijn in 2004 en 2005 in een pilot uitgeprobeerd en gevolgd door een ‘ontwikkelonderzoek’, uitgevoerd door Regioplan (Dekkers & Kriek, 2006). Op basis van de uitkomsten zijn de beide interventies aangepast en daarna in de definitieve vorm beschikbaar gekomen.

In 2006 werd besloten om alvorens brede verspreiding van de interventie toe te staan, onderzoek te laten doen naar de effectiviteit. Medio 2006 werd de opdracht tot dit onderzoek verleend door ZonMw met als looptijd medio 2006 – december 2008. Gevraagd werd onderzoek te doen naar het effect van vier interventies uit het pakket van Ouders van Tegendraadse Jeugd. Het voorlichtingsmateriaal en de thema-avonden bleven buiten beschouwing. Nadat de onderzoeksopdracht verleend was, werd duidelijk dat er buiten de pilotlocaties nog nauwelijks plaatsen waren waar de te onderzoeken interventies werden uitgevoerd. De Oudertraining en de Opvoedworkshop bleken toegepast te worden op de locaties die aan de pilot hadden meegedaan. Voor de toepassing van de andere interventies bleken wel plannen te zijn, maar de daadwerkelijke implementatie liet op zich wachten. De vooruitzichten rondom de implementatie waren niet zodanig dat de instroom van het benodigde aantal respondenten binnen de onderzoeksperiode haalbaar was. Medio 2007 is daarom in overleg met de opdrachtgevers en ZonMw besloten de looptijd van het onderzoek te verlengen tot eind 2009 en het onderzoek toe te spitsen op de twee interventies die daadwerkelijk toegepast werden: de Opvoedworkshop en de Oudertraining.

JSO heeft in de afgelopen jaren op uiteenlopende plaatsen mensen getraind om met (onderdelen van) het pakket Ouders van Tegendraadse Jeugd aan de slag te gaan. Zo zijn bijvoorbeeld in 2007 medewerkers van Halt Bureaus getraind in het uitvoeren van de themabijeenkomsten en de interventie Ouders van jeugdgroepen. In 2008 zijn in diverse gemeenten door Halt thema-avonden verzorgd en is diverse malen de module ‘Ouders van jeugdgroepen’ uitgevoerd. Ook andere organisaties hebben mensen laten trainen door JSO. De Opvoedworkshop is zo ook uitgevoerd in twee justitiële jeugdinrichtingen en bij een zorgaanbieder in de Randstad. De Opvoedcursus is de afgelopen jaren het minst uitgevoerd, in totaal vijf keer. De uitvoering van de diverse interventies tot medio 2009 is opgenomen in Tabel 1.1. Tussen haakjes is het aantal uitgevoerde Opvoedworkshops en Oudertrainingen op de onderzoekslocaties aangegeven.

Tabel 1.1 Aantal malen dat interventies uit het pakket OTJ uitgevoerd zijn medio 2006 - medio 2009.

Interventie	2^e helft 2006	2007	2008	1^e helft 2009	totaal
Opvoedworkshops	6 (2)	18 (16)	13 (10)	21 (10)	58 (38)
Ouders van jeugdgroepen	3	3	6	10	22
Opvoedcursus	1	1	-	3	5
Oudertraining	4 (4)	8 (8)	10 (9)	3 (3)	25 (24)

Bron: Nederlands Jeugdinstituut en JSO, 2009 (tussen haakjes aantal keer uitvoering op onderzoekslocaties).

1.3 Inhoud van de Opvoedworkshop en de Oudertraining

Omdat dit onderzoek zich richt op de uitvoering van de Opvoedworkshop en de Oudertraining beschrijven we hier alleen de inhoud van deze twee interventies.

1.3.1 De Opvoedworkshop

Deze bestaat uit vier bijeenkomsten van twee uur (inclusief een korte pauze) en heeft tot doel ouders te motiveren om hulp bij de opvoeding te aanvaarden en hen indien nodig toe te leiden naar die hulp. De Opvoedworkshop is ontworpen voor een brede doelgroep van zowel ouders van kinderen in de basisschoolleeftijd als ouders van jongeren tot een jaar op zestien. Uitgangspunt is dat de Opvoedworkshop zowel gegeven kan worden aan ouders van het kind dat risico loopt op politiecontacten als aan ouders van wie het kind al contact met de politie heeft. Ouders kunnen zelf kiezen of ze aan één of meer van de bijeenkomsten deelnemen. Een workshopbijeenkomst is vooral bedoeld om ouders te motiveren en hen te laten kennismaken met het fenomeen 'training'. In het pakket 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' worden de workshopbijeenkomsten gezien als een manier om ouders toe te leiden naar de meer intensieve interventies zoals de Opvoedcursus en de Oudertraining (Van Veluw e.a., 2006a).

In de *eerste bijeenkomst* krijgen ouders de gelegenheid ervaringen uit te wisselen over het (dreigende) politiecontact van hun zoon of dochter en worden zij bewust gemaakt van het belang van opvoeding om probleemgedrag te voorkomen. Daarbij wordt uitleg gegeven over vijf opvoedingsvaardigheden die te beschouwen zijn als kernvaardigheden in de opvoeding en gebaseerd zijn op het werk van Patterson, Reid en Dishion (1992) - tussen de haakjes is de omschrijving opgenomen zoals die binnen het hele programma 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' gebruikt wordt:

1. Betrokkenheid van de ouder(s) bij het kind (ouderlijke betrokkenheid);
2. Positief bekrachtigen van gedrag (positieve bekrachtiging);
3. Gezamenlijk problemen oplossen (problemen oplossen);
4. Regels en normen stellen (disciplineren);
5. Monitoring van het gedrag van het kind (toezicht houden).

Vervolgens wisselen ouders ervaringen uit rond het hanteren van deze opvoedingsvaardigheden; welke vaardigheid passen ze wel of juist niet toe en hoe komt dat? Aan het einde van de eerste bijeenkomst worden ouders expliciet gevraagd om zich in te schrijven voor de tweede bijeenkomst.

In de *tweede bijeenkomst* komt de communicatie binnen een gezin aan de orde. Ouders bespreken wat goede momenten zijn om een gesprek met hun kind te voeren. Aan de hand van een door de trainer gespeeld voorbeeld bespreken zij technieken om een gesprek te voeren met hun kind over het politiecontact. De nadruk ligt op het herkennen van luisteren, spreken zonder oordeel of beschuldiging en het stellen van vragen (actief luisteren). De ouders vullen daarna een gesprekskaart in als geheugensteuntje om thuis met hun kind het gesprek over het politiecontact te voeren. De trainer nodigt hen weer expliciet uit voor de derde bijeenkomst.

De *derde bijeenkomst* is gericht op het contact tussen ouder en kind. Ouders worden aangemoedigd om het dagelijkse contact met hun kind te versterken. Aan de hand van een stapel kaartjes met vragen over het dagelijks leven van hun kind bespreken ouders mogelijke manieren om het contact te versterken (door te weten wat hun kind bezig houdt kunnen ouders makkelijker contact leggen). Daarna worden aan de hand van een dvd-fragment mogelijke manieren van contact houden op een rij gezet, zoals: samen eten, mee naar voetbalwedstrijd, vragen naar dagelijkse belevenissen, computer en tv in de woonkamer etc.). Ook nu weer worden ouders gevraagd om in te schrijven voor de volgende bijeenkomst.

De *vierde bijeenkomst* gaat over het stellen van regels en de opvoedingsstijlen die gehanteerd worden om op afwijkingen van de regels te reageren. De trainer leest korte situaties voor uit de dagelijkse opvoeding (bijvoorbeeld: uw zoon eet elke dag een zak chips leeg) en rondom strafbaar gedrag (bijvoorbeeld: uw zoon was betrokken bij een vechtpartij). Ouders geven met groene, rode of oranje kaartjes aan of de genoemde situatie van hen altijd, soms of nooit mag. Daarbij wordt telkens kort besproken waarom men dat vindt. Daarna wordt aan de hand van dvd-fragmenten besproken wat voor verschillende manieren er zijn om op een situatie te reageren. De voor- en nadelen van een autoritaire, toegeeflijke en democratische opvoedingsstijl komen aan de orde.

1.3.2 De Oudertraining

De Oudertraining kent drie onderdelen. De Oudertraining start met een motiveringsmodule, die bestaat uit drie individuele gesprekken met ouders, bij hen thuis en op het kantoor van de jeugdclassering. In deze gesprekken maakt de ouderbegeleider individueel kennis met de potentiële deelnemers, geeft informatie over de Oudertraining en inventariseert met de ouders wat goed en minder goed gaat in het gezin. In het laatste gesprek wordt een 'leerwensenkaart' met de ouders ingevuld en wordt afgesproken dat men elkaar weer ziet bij de eerste groepsbijeenkomst van de Oudertraining die snel na het laatste gesprek plaatsvindt.

Daarna nemen ouders deel aan acht groepsbijeenkomsten. De eerste vier bijeenkomsten worden wekelijks gegeven. De laatste vier bijeenkomsten zijn om de week. Ouders krijgen na elke sessie een huiswerkopdracht en tussendoor is er telefonisch contact tussen de trainer en elk van de deelnemers om de uitvoering van de huiswerkopdrachten te ondersteunen.

Na de acht groepsbijeenkomsten kent de Oudertraining nog een derde fase: de individuele nazorg. Hier is voorzien in (weer maximaal drie) individuele huisbezoeken, waarin de ouderbegeleider de ouders kan helpen de geleerde vaardigheden thuis, in hun eigen situatie toe te passen. Alle drie de onderdelen van de Oudertraining zijn geprotocolleerd en opgenomen in de trainingshandleiding (Van Veluw e.a., 2006b).

De groepsbijeenkomsten

De *eerste bijeenkomst* kent veel gelijkenis met die van de Opvoedworkshop, met dit verschil dat in de Oudertraining meer nadruk wordt gelegd op het feit dat de vijf opvoedingsvaardigheden het opvoedingsgereedschap zijn van ouders.

In de *tweede bijeenkomst* wordt ingegaan op de samenhang tussen situaties, gevoelens, emoties en gedrag. Besproken wordt hoe ouders in moeilijke opvoedingssituaties hun eigen gevoelens en emoties kunnen herkennen en hoe zij anders kunnen reageren (aan de hand van de stappen: stop, denk, ga na, kalmeer en beloon uzelf) en uit de negatieve spiraal van waarschuwen, dreigen, straffen (of agressie/toegeven) te komen. Vervolgens wordt gesproken over en geoefend met complimenten geven en krijgen ouders een huiswerkopdracht mee: in de komende week moeten zij hun kind ten minste drie keer een compliment geven en noteren wat hun kind deed, welk compliment er gegeven is en hoe het kind reageerde.

In de *derde bijeenkomst* staat de puberteit centraal. Na het terugblikken op het huiswerk en het kort uitwisselen hier over, vertelt de trainer over de veranderingen die in de puberteit optreden bij jeugdigen. Met ouders wordt besproken welke veranderingen zij bij hun kind herkennen. Daarna wordt de overstap gemaakt naar het meegroeien en meeveranderen als opvoeder, het stellen van grenzen en regels en het maken van afspraken met pubers. Tot slot moeten ouders het sociale netwerk van hun kind invullen in een schema en beoordelen of het positieve of negatieve contacten zijn. Vervolgens wordt ingegaan op de vraag hoe ouders zicht kunnen hebben en houden op het sociale netwerk van hun kind. Als huiswerkopdracht moeten ouders drie situaties kiezen die zich voordoen en achteraf reflecteren over hun manier van reageren en de opvoedingsstijl die zij hebben gehanteerd en hoe effectief dat was. Lopende de week worden zij dan door de ouderbegeleider thuis opgebeld om na te gaan hoe ze de bijeenkomst hebben ervaren, of het lukt om het geleerde thuis toe te passen en of het lukt om de huiswerkopdracht uit te voeren.

In de *vierde bijeenkomst* ligt de nadruk op 'praten met je kind'. Na uitwisseling over en bespreking van de huiswerkopdracht wordt de communicatie binnen het gezin aan de orde gesteld: wat is een goed moment om een gesprek te voeren, er worden oefeningen gedaan en nabesproken (rollenspel) en gezamenlijk wordt bekeken hoe de ouders het beste met hun zoon of dochter kunnen praten over het gepleegde delict (zoals ook in de tweede bijeenkomst van de Opvoedworkshop aan de orde komt). Als huiswerk krijgen ouders de opdracht te reflecteren op twee situaties waarin zij de overlegmethode die in de Oudertraining besproken is hebben toegepast. De trainer neemt hierover weer telefonisch contact op vóór de volgende groepsbijeenkomst.

In de *vijfde bijeenkomst* staan het stellen van regels en het maken van afspraken centraal: 'hoe wil ik het en hoe zeg ik dat' is het thema. Na uitwisseling over en bespreking van het huiswerk, wisselen ouders in kleine groepjes uit welke regels er bij hen thuis gelden, daarna wordt plenair gekeken welke verschillen en overeenkomsten er zijn. Vervolgens wordt de overstap gemaakt naar regels en afspraken die hernieuwd delictgedrag kunnen voorkomen. Bijvoorbeeld het laten zien van bonnetjes van aankopen, 's avonds ruim voor middernacht thuis zijn of gestolen spullen terugbrengen naar de winkel. Dit wordt vervolgens geoefend aan de hand van een rollenspel, waarbij feedback gegeven wordt door de trainer en de andere deelnemers. Als huiswerk moeten ouders één regel in hun huishouden aanscherpen, die bespreken met hun kind en reflecteren op hun aanpak. Ook moeten zij twee situaties opschrijven waarin zij duidelijk hebben gezegd tegen hun kind wat zij willen.

In de *zesde bijeenkomst* wordt dit huiswerk eerst besproken. Daarna staat het thema straffen en belonen centraal. De trainer begint met een oefening over complimenten (waarin ouders zelf ervaren hoe het is om negatief of positief benaderd te worden) en maakt daarna de overstap naar belonen.

Het gaat erom ouders te laten merken dat belonen helpt om een moeilijke stap te zetten, en dat duidelijk wordt dat belonen niet altijd gaat om materiële zaken, maar ook om aandacht, complimenten en samen dingen doen. Een goede beloning kost geen geld en is makkelijk uitvoerbaar. Gezamenlijk wordt een lijst met beloningen opgesteld, waarna ingegaan wordt op straffen. Hoe doen ouders dat, waarom en wat zijn proportionele straffen? Als huiswerk gaan ouders werken met belonen, complimenten geven en proportioneel straffen. De ouderbegeleider belt in de loop van de week om te ondersteunen bij het uitvoeren van de opdracht.

In *bijeenkomst zeven* staat toezicht houden centraal. Na de uitwisseling over en bespreking van het huiswerk komt het onderlinge contact tussen ouder en kind aan de orde. Centraal staat het met elkaar praten binnen het gezin. Het is zaak dat niet alleen te doen bij problemen, maar ook te vragen naar de gewone, dagelijkse bezigheden. Als oefening vullen ouders in een schema de activiteiten van hun kind in. Gezamenlijk wordt een lijst met tips besproken hoe ouders toezicht kunnen houden op hun kind in al die situaties. Er wordt teruggegrepen op de inventarisatie van het netwerk van hun kind in de derde bijeenkomst. Nu wordt geïnterviewd hoe de invloed van ‘negatieve’ vrienden verminderd kan worden en de band met degenen met een positieve invloed kan worden versterkt. Ook oefenen ouders met het ‘uit een vervelende situatie blijven’. Hoe doen ze dat zelf, en hoe kunnen zij hun kind helpen om dat ook op een goede manier te doen. De huiswerkopdracht is deze keer om op drie dagen de besproken tips toe te passen en zo toezicht uit te oefenen op het dagelijkse doen en laten van hun kind. Daarnaast moeten ouders met hun kind bespreken hoe zij het aanpakken om uit een vervelende situatie te blijven en hoe zij dat kunnen verbeteren. De ouderbegeleider belt vervolgens op om te ondersteunen bij het uitvoeren van het huiswerk.

In de *achtste en laatste bijeenkomst* wordt teruggekeken op de besproken vaardigheden en ligt vervolgens de aandacht bij de vraag: aan wie in uw omgeving heeft u wat om u te ondersteunen in het toepassen van de tips en trucs die in de training aan de orde kwamen? Daarna wordt de individuele nazorgmodule uitgelegd en maakt de trainer afspraken met de individuele ouders voor het eerste ‘nazorgbezoek’.

1.3.3 Eisen aan de trainers en de uitvoering

Om de Opvoedworkshop en Oudertraining te kunnen geven is het volgen van een training bij de ontwikkelaar (JSO) vereist. Uitvoerders van het pakket ‘Ouders van Tegendraadse Jeugd’ dienen een HBO niveau te hebben en een training te volgen bij JSO die afgesloten wordt met een certificaat. In de trainingsmappen waarin de uitvoering van de Opvoedworkshop en Oudertraining beschreven staan wordt ingegaan op eisen aan de uitvoering. Aanbevolen wordt voldoende tijd te reserveren voor de werving en toeleiding van ouders naar de interventies. Ook wordt gesteld dat het van belang is praktische zaken goed te regelen. De locatie moet voor ouders dicht bij huis zijn en een prettige ruimte zijn. De interventies worden het liefst buiten kantooruren uitgevoerd (zodat mensen makkelijker kunnen meedoen). Er dient sprake te zijn van een prettige en gastvrije ontvangst (tijd voor kort praatje met elke ouder, aanbieden van koffie/thee/koek) en er dient te worden voorzien in kinderopvang. Bij de Oudertraining zijn eisen gesteld aan de groepsomvang, minimaal zes en maximaal twaalf ouders kunnen deelnemen.

1.4 Opbouw van het rapport

In dit hoofdstuk is beschreven op welk onderdeel van het pakket ‘Ouders van Tegendraadse Jeugd’ dit onderzoek zich richt. In hoofdstuk 2 komt de opzet en de uitvoering van het onderzoek aan de orde.

In hoofdstuk 3 gaan we in op de omgeving waar de beide interventies uitgevoerd worden: de jeugdreclassering. Daarna besteden we in hoofdstuk 4 aandacht aan de ‘what works’ kennis en bespreken we de toepassing van de beide interventies bij de jeugdreclassering tegen deze achtergrond.

In hoofdstuk 5 komt de implementatie van beide interventies ‘in de praktijk’ aan de orde. Daarna gaan we in hoofdstuk 6 in op de deelnemers aan de Opvoedworkshop en de Oudertraining. In hoofdstuk 7 beantwoorden we de vraag of de interventiedoelen bij de Opvoedworkshop gehaald worden. In hoofdstuk 8 komt deze vraag aan de orde voor de Oudertraining. Bovendien wordt ingegaan op de vraag of de geconstateerde veranderingen bij ouders en hun zoon of dochter toe te schrijven zijn aan de Oudertraining en op de vraag welke ouders en kinderen het meeste baat hebben bij de interventie. Hoofdstuk 9 tenslotte bevat de slotbeschouwing.

2 Opzet en uitvoering van het onderzoek

In dit hoofdstuk komen de opzet en de uitvoering van het onderzoek aan de orde. Ook wordt ingegaan op de samenstelling van de experimentele en vergelijkingsgroep.

2.1 Onderzoeksvragen

Het onderzoek moet antwoord geven op de onderstaande drie onderzoeksvragen, die uitgewerkt zijn in verschillende deelvragen.

De eerste onderzoeksvraag

Zijn de beide interventies volgens de laatste wetenschappelijke inzichten ontworpen en succesvol geïmplementeerd? Deze vraag wordt beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen:

1. Uit welke onderdelen bestaan de twee interventies en hoe zijn de interventies te beoordelen tegen de achtergrond van de huidige kennis over de invloed van opvoedingsvaardigheden op de ontwikkeling van gedragsproblemen en de zgn. ‘What Works’ kennis?
2. Via welke weg stromen de ouders in? Wie indiceert en hoe?
3. Wordt de gewenste doelgroep bereikt? Zijn gezinnen die aan de interventies deelnemen inderdaad gezinnen met verhoogd risico op antisociaal en delinquent gedrag van de kinderen?
4. Is er verschil in de aard en intensiteit van de problematiek (in termen van probleemgedrag van het kind, het gebrek aan opvoedingsvaardigheden en ervaren stress bij opvoeders) tussen de gezinnen die de verschillende typen interventies krijgen?
5. Worden de interventies zo uitgevoerd als zij bedoeld zijn? Voeren de hulpverleners de essentiële interventie-activiteiten uit?
6. Sluit de interventie aan bij de behoefte en verwachtingen van de ouders? Zijn de ouders tevreden met de interventie?

De tweede onderzoeksvraag

Worden de interventiedoelen van de Opvoedworkshop en de Oudertraining bereikt? Deze vraag beantwoorden we aan de hand van de onderstaande deelvragen:

7. Zijn er veranderingen in de beleving (toename in de ervaren competentie en het zelfvertrouwen op het gebied van opvoeding) en het gedrag van de ouders (toename van betrokkenheid, consistentie, toezicht en grenzen stellen en een afname van straffend gedrag)?
8. Zijn er veranderingen in de ouder-kindrelatie (afname van conflicten en toename van positieve communicatie)?
9. Zijn er veranderingen in het gedrag van het kind (afname van probleemgedrag en het omgaan met deviante vrienden, toename van sociale competentie)?

10. Zijn de geconstateerde veranderingen na de Opvoedworkshop en de Oudertraining toe te schrijven aan deze beide interventies?

De derde onderzoeksvraag

Welke ouders en kinderen hebben het meeste baat bij de beide interventies? Deze vraag beantwoorden we aan de hand van twee deelvragen:

11. Hangen kenmerken van participanten (leeftijd kind, etniciteit, samenstelling van het gezin, motivatie van ouders, ernst van de problemen) en kenmerken van de interventie (kenmerken trainers, getrouwe uitvoering) samen met de resultaten van de interventies?
12. Welke interventie is geschikt voor welk type cliënten (is er sprake van een cliëntkenmerken x interventiekenmerken interactie)?

2.2 Aanpak en uitvoering van het onderzoek

2.2.1 De eerste onderzoeksvraag

De deelvragen van de eerste onderzoeksvraag zijn te onderscheiden in twee soorten vragen. De eerste gaat over de theoretische onderbouwing van de interventies. Om deze vraag te beantwoorden is een literatuurverkenning verricht. In hoofdstuk 4 geven we de resultaten daarvan weer en bekijken we de Opvoedworkshop en de Oudertraining en hun toepassing bij de jeugdreclassering tegen de achtergrond van de kennis over de effectiviteit van oudertrainingen. De vragen 2 t/m 6 gaan over de uitvoering 'in de praktijk'. De aanpak van deze deelvragen zetten we hieronder uiteen.

Instroom en selectie van deelnemers

Om na te gaan op welke wijze ouders instromen in de beide interventies en welke ouders bereikt worden zijn twee zaken nagegaan. Ten eerste zijn de ontwikkelaars van de interventies (JSO) en de uitvoerders van de interventie ondervraagd over de wijze waarop de instroom en indicatiestelling voor de onderscheiden interventies geregeld is. In 2007, 2008 en 2009 zijn interviews afgenomen bij één van de ouderbegeleiders op elk van de locaties waar de Opvoedworkshop en de Oudertraining uitgevoerd worden.

Daarnaast zijn bij de locaties van Bureau Jeugdzorg in Zuid-Holland gegevens opgevraagd van alle jongeren die in de onderzoeksperiode instromen bij de jeugdreclassering (medio 2006 – eind 2008).

De opzet was deze gegevens te koppelen aan de gegevens van de ouders die deelnemen aan de Opvoedworkshop of de Oudertraining. Op die manier zou nagegaan worden of de deelnemende ouders een specifieke subgroep vormen van alle ouders van jongeren die bij de jeugdreclassering instromen. Ook zouden we op die manier kunnen achterhalen welk type begeleiding jongeren van de jeugdreclassering krijgen en daarmee enig zicht krijgen over de ernst van de problematiek.

Het bleek helaas niet mogelijk om de beide soorten gegevens aan elkaar te koppelen: te vaak hadden jongeren een andere achternaam dan hun ouders en het nagaan van alle namen bleek niet achteraf mogelijk. We kunnen daarom niet nagaan of de deelnemende ouders de ouders zijn van een specifieke subgroep van jongeren bij de jeugdreclassering. Ook het type

jeugdreclasseringsbegeleiding dat de jongeren ontvangen van wie de ouders deelnemen aan de interventies, is helaas niet bekend.

Verskil problematiek deelnemers beide interventies

Een andere manier om zicht te krijgen op de selectie van deelnemers voor beide interventies is het nagaan van verschillen tussen deelnemers aan de Opvoedworkshop en de Oudertraining. Dit is gedaan aan de hand van informatie over probleemgedrag van het kind en opvoedingsvaardigheden en ervaren stress bij opvoeders en eventuele verschillen en overeenkomsten tussen beide groepen deelnemers na te gaan. Deze informatie is verzameld aan de hand van vragenlijsten die de deelnemers aan de interventies vóór de eerste bijeenkomst van de interventies hebben ingevuld. Bij de Oudertraining heeft de ouderbegeleider doorgaans één of meer gesprekken met potentiële deelnemers in het kader van de motiveringsfase (fase 1 van de Oudertraining). De ouderbegeleider vertelde in één van de gesprekken ook over het onderzoek en vroeg de ouders de lijst in te vullen of vulde de lijst ter plekke met ouders in. De ouderbegeleider liet dan ook een lijst achter voor de zoon of dochter die begeleiding ontving van de jeugdreclassering. Medewerkers van het onderzoek belden daarna diverse malen op om ouders en jongere te helpen bij het invullen van de lijst en te vragen de lijst te retourneren. In enkele gevallen is de lijst bij mensen thuis opgehaald of afgenomen. De potentiële deelnemers aan de Opvoedworkshop bleken – vanwege het ‘open’ karakter van de workshopbijeenkomsten – tot kort voor de eerste bijeenkomst onbekend. Hier gaf de ouderbegeleider de namen en adressen van de ouders die uitgenodigd waren voor een Opvoedworkshop door aan de medewerkers van het onderzoek. Ouders ontvingen vervolgens per post een vragenlijst voor henzelf en voor hun zoon of dochter en werden na enkele dagen gebeld door een medewerker van het onderzoek. In beide gevallen werden ouders om toestemming gevraagd om hen na deze eerste vragenlijst nogmaals te mogen benaderen voor de tweede en derde meting (zie onderzoeksvraag 2). In een deel van de gevallen is hulp geboden bij het invullen van de vragenlijst, telefonisch of door ouders thuis op te zoeken. Alle respondenten ontvingen een cadeaubon als dank voor het invullen van de vragenlijst. Niet alle ouders die deelname aan de Opvoedworkshop of de Oudertraining wilden mee doen aan het onderzoek. Van de deelnemers van de Opvoedworkshop besloot 48% om mee te doen aan het onderzoek. Bij de Oudertraining, waar de ouderbegeleider het onderzoek introduceerde, is dat bijna driekwart (72%). In Tabel 2.1 zijn de aantallen opgenomen van de deelnemers aan de interventies en het aantal deelnemers dat mee wilde doen aan het onderzoek. De aard en inhoud van de vragenlijsten komt verderop in dit hoofdstuk aan de orde.

Tabel 2.1 Aantal deelnemers aan de beide interventies en aantal deelnemers aan de eerste meting van het onderzoek (op voormeting = T1)

	Opvoedworkshop	Training
Aantal deelnemers interventies	191 ouders	156 ouders
Aantal deelnemers onderzoek	92 ouders 54 jongeren	112 ouders 59 jongeren

Uitvoering van de interventies

Sinds de start van het onderzoek houden de ouderbegeleiders bij de uitvoering van de Opvoedworkshop en de Oudertraining een logboek bij. Hiermee is informatie verzameld over: kenmerken van de ouderbegeleiders, het aantal deelnemers per sessie, uitvallers en redenen van afwezigheid, behandelde onderwerpen, oefeningen en gebruikte materialen, de inzet van de deelnemers bij oefeningen en het maken van huiswerk en dergelijke. Voor de individuele nazorgfase is een apart logboek ingevuld waarin bijgehouden is welke doelen gesteld zijn met ouders en hoe hieraan is gewerkt. Op basis van deze gegevens, verzameld bij 28 Opvoedworkshops en 21 Oudertrainingen op acht onderzoekslocaties, is inzicht verkregen in de uitvoering van de interventies.

Aan de hand van deze logboeken is jaarlijks een uitgebreid interview afgenomen bij één van de ouderbegeleiders op elke locatie. In deze interviews zijn gegevens verzameld over de opleiding en training van de ouderbegeleiders, over de wijze waarop selectie en instroom in de interventies geregeld is, over de eventuele knelpunten in de uitvoering en over de wijze waarop de uitvoering van de interventie op elk van de locaties gemonitord wordt. Daarnaast zijn de JSO-ontwikkelaars enkele malen geïnterviewd over het ontwikkelen van de interventie, de ideeën over de uitvoering, de training van de uitvoerders van de interventie en de coaching en supervisie die de uitvoerders ontvangen. Op basis van de informatie uit de logboeken, de interviews en de informatie uit de beoordeling van de interventies (zie hierboven) is vastgesteld of de essentiële elementen uit de interventie uitgevoerd zijn en hoe die uitvoering plaats vond.

Tevredenheid van de ouders

Om de vraag naar tevredenheid van ouders over de interventies te beantwoorden zijn in de vragenlijsten voor de ouders enkele vragen opgenomen over de verwachtingen rond de interventie (T1) en de tevredenheid over de interventie (T2 en T3, zie verder hieronder).

2.2.2 De tweede onderzoeksvraag

Zijn de interventiedoelen bereikt?

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen naar het bereiken van de interventiedoelen (verandering in beleving en gedrag van ouders, in de ouder-kindrelatie en in gedrag van het kind) is de opzet van een veranderingsonderzoek gehanteerd.

Hierboven beschreven we al het afnemen van vragenlijsten bij potentiële deelnemers aan de beide interventie. Het gaat hierbij om afname vóór de eerste groepsbijeenkomst van de Opvoedworkshop of de Oudertraining. Na afronding van de groepsbijeenkomsten van de Opvoedworkshop en na afronding van de individuele nazorgfase van de Oudertraining is door medewerkers van het onderzoek een tweede vragenlijst voor ouders en hun zoon of dochter opgestuurd naar deelnemers die daarvoor toestemming hadden gegeven (T2). Een half jaar daarna is een derde vragenlijst opgestuurd (T3). Om de vragenlijsten ‘terug te halen’ is veelvuldig en uitgebreid met ouders en jongeren gebeld.

Omdat de dataverzameling op deze manier nogal ‘op afstand’ plaatsvindt, is ervoor gekozen om op alle locaties de eerste of tweede groepsbijeenkomst van de Opvoedworkshops en Oudertrainingen te bezoeken. Bij de start van de bijeenkomst kreeg de onderzoeksmedewerker het woord en kon alle ouders bedanken voor de ingevulde lijsten van de voormeting en hen uitleg geven over de rest van het onderzoek en het feit dat er nog een tweede en derde vragenlijst aan hen en hun zoon of dochter voorgelegd zou worden en dat zij daarover gebeld zouden worden. De termijn waarop dat zou gebeuren is aangegeven en tevens is er uitleg gegeven over de beloningen. Dit alles stond ook al in de brief met toestemmingsformulier die ouders op het eerste meetmoment ingevuld hadden. De bezoeken aan de bijeenkomsten vonden plaats om mondeling toelichting te geven en enige band met de deelnemers aan het onderzoek op te bouwen. Voor beide interventies geldt dat de vragenlijsten voor de tweede en derde meting óók toegestuurd zijn aan ouders die tussentijds wegbleven van de Opvoedworkshop of de Oudertraining.

Is verandering na de interventie toe te schrijven aan interventie?

Voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 2d (zijn de geconstateerde veranderingen na de oudertraining toe te schrijven aan de interventies?) is een quasi-experimentele opzet gehanteerd. De uitkomsten bij de deelnemers aan de Oudertraining zijn vergeleken met de uitkomsten bij een vergelijkbare groep van ouders die *niet* deelnemen aan de interventies.

Vanwege de beperkte intensiteit van de Opvoedworkshop (deelname aan de avonden is facultatief) en de andere doelstelling van deze interventie (primair het motiveren van ouders om deel te nemen aan de Oudertraining) wordt bij deze interventies volstaan met het beantwoorden van de vraag of de doelen van de interventie zijn behaald (zie hierboven).

De vergelijkingsgroep

Bij de start van het onderzoek is, ten behoeve van het samenstellen van de vergelijkingsgroep, gezocht naar een Bureau Jeugdzorg zónder ouderbegeleiding binnen de jeugdreclassering en mét bereidheid tot deelname aan het onderzoek. Uiteindelijk werd Bureau Jeugdzorg Noord-Holland, locatie Alkmaar bereid gevonden om deel te nemen aan het onderzoek. Binnen Bureau Jeugdzorg Noord-Holland werd één keer in het half jaar een Opvoedworkshop aangeboden op één van de drie locaties (Haarlem, Alkmaar, Hilversum). Er werd geen Oudertraining gegeven en in het jaar waarop de vergelijkingsgroep werd benaderd werd de Opvoedworkshop niet aangeboden op de locatie Alkmaar.

Aanvankelijk was het uitgangspunt van de onderzoekers dat in overleg met de afdeling jeugdreclassering contact gezocht zou worden met ouders die bij aanmelding over de kenmerken zouden beschikken die bij de selectie voor de Oudertraining gehanteerd werden op de onderzoekslocaties. Al snel na de start van het onderzoek bleek dat er geen specifieke selectieprocedure werd toegepast op de onderzoekslocaties: álle ouders kwamen in aanmerking voor de Oudertraining. Wel werden er enkele contra-indicaties gehanteerd: ouders met psychiatrische problemen en ouders die onvoldoende de Nederlandse taal machtig zijn worden niet uitgenodigd voor deelname aan de Oudertraining.

Daarop is met de jeugdreclassering in Alkmaar afgesproken dat op twee momenten alle ouders van jongeren die aangemeld werden bij de jeugdreclassering zouden worden benaderd met het verzoek om de vragenlijsten voor het onderzoek in te vullen. Omdat op deze manier de instroom in de vergelijkingsgroep maar langzaam tot stand kwam, is deze aanpak vanaf medio 2007 verbreed tot alle onderzoekslocaties.

Alle ouders kregen vanaf dat moment bij aanmelding van hun zoon of dochter bij de jeugdreclassering, náást informatie over de jeugdreclassering, informatie over het onderzoek. Iedereen ontving op die manier een brief van het Nederlands Jeugdinstituut met uitleg over het onderzoek, een vragenlijst voor de ouders en een vragenlijst voor hun zoon of dochter en het verzoek om een toestemmingsformulier in te vullen. Voor elke ingevulde lijst ontvingen ouders en jongere een cadeaubon. De bon nam per meting in waarde toe.

De jeugdreclassering voert met elke nieuw binnengekomen jongeren en diens ouders een gesprek. In dit gesprek is – door de jeugdreclassering – voor zover mogelijk, nadere toelichting gegeven over het onderzoek en is aangedrongen op het invullen van de vragenlijsten.

In die gevallen waarin de ouders de lijsten invulden en terugstuurden en later bleken in te stromen in de Oudertraining, gelden de ingevulde lijsten als voormeting. Dit is enkele malen voorgekomen.

Een deel van de ouders en jongeren die op deze manier benaderd zijn heeft de vragenlijsten ingevuld. Verspreid over de jaren (medio) 2006 tot en met eind 2008 heeft dit op de acht onderzoekslocaties 322 vragenlijsten opgeleverd voor de eerste, tweede en derde meting (zie Tabel 2.2).

Tabel 2.2 Aantal ingevulde lijsten voor de eerste, tweede en derde meting door ouders die deelnemen aan de interventies en ouders uit de vergelijkingsgroep en door hun kinderen.

	Eerste meting (tijdstip 1)	Tweede meting (tijdstip 2)	Derde meting (tijdstip 3)
Aantal ingevulde lijsten deelnemers Opvoedworkshop	92	82 (86%)	60 (63%)
Idem jongeren met ouders Opvoedworkshop	54	n.v.t.	30 (56%)
Aantal ingevulde lijsten deelnemers Oudertraining	112	81 (73%)	63 (56%)
Idem jongeren met ouders Oudertraining	59	27 (46%)	18 (31%)
Aantal ingevulde lijsten vergelijkingsgroep	109	82 (75%)	69 (63%)
Idem jongeren met ouders vergelijkingsgroep	69	43 (62%)	24 (35%)

2.3 Gebruikte instrumenten

Voor het samenstellen van de vragenlijsten zijn schalen uit bestaande instrumenten gebruikt. Er zijn verschillende vragenlijsten samengesteld, afhankelijk van het meetmoment (T1, T2, T3), het type respondent (ouder, jongere) en de onderzoeksgroep (Opvoedworkshop, Oudertraining, vergelijkingsgroep). Sommige instrumenten zijn zowel in de vragenlijst voor ouders als in de vragenlijst voor de jongeren opgenomen, andere vragen worden alleen door ouders of door jongeren beantwoord. In Tabel 2.3 is een overzicht opgenomen van alle schalen die gebruikt zijn om de gekozen concepten te meten. De concepten zijn uitgesplitst naar primaire uitkomsten, secundaire uitkomsten en moderatoren.

Bij de primaire uitkomsten gaat het om de kenmerken waarvan de verwachting is dat zij door deelname aan de interventies veranderen, namelijk de opvoedings*competentie* en het

opvoedingsgedrag van de ouders en de *kwaliteit van de ouder-kindrelatie*. De vijf opvoedingsvaardigheden waar het programma ‘Ouders van Tegendraadse Jeugd’ zich op richt, vallen onder het concept opvoedingsgedrag. De twee schalen die onder opvoedingscompetentie vallen, zijn alleen in de ouder vragenlijst opgenomen. De schalen die onder opvoedingsgedrag en kwaliteit van de ouder-kindrelatie vallen, komen bijna allemaal zowel in de ouder- als jongerenlijsten voor. Bij het concept ‘kwaliteit van de ouder-kindrelatie’ is bij ouders en jongeren ten dele van verschillende schalen gebruik gemaakt, zij meten echter hetzelfde concept.

De secundaire uitkomsten zijn die kenmerken waarvan de verwachting is dat zij veranderen dóór de veranderingen in opvoedingscompetentie, het opvoedingsgedrag en de kwaliteit van de opvoedingsrelatie. Het gaat dan om *probleemgedrag van de jongere* (zowel externaliserende als internaliserende gedragsproblemen) en *schoolcompetentie*. Externaliserend probleemgedrag wordt zowel door ouders als jongeren beoordeeld (middels de CBCL resp. YSR); de overige schalen worden alleen bij jongeren afgenomen.

Tenslotte zijn er verschillende concepten gemeten die als moderator dienen. Moderatoren zijn kenmerken waarvan de verwachting is dat zij van invloed zijn op de hierboven genoemde uitkomsten. Het gaat om demografische kenmerken, psychopathologie van de ouder, de steun die de ouder van de mede-opvoeder ervaart, de relatie van de jongere met zijn leeftijdsgenoten en de verwachtingen, tevredenheid en gepercipieerde effectiviteit van de ouders.

De betrouwbaarheid van de gemeten concepten is voldoende tot goed. Een verantwoording hierover is opgenomen in bijlage 2.

In Tabel 2.3 is te zien welke schalen bij welke respondenten zijn afgenomen en op welke tijdstippen. In principe zijn de vragenlijsten voor de verschillende onderzoeksgroepen hetzelfde. Er zijn twee verschillen. Ten eerste zijn de vragen over verwachtingen, tevredenheid en gepercipieerde effectiviteit uiteraard alleen opgenomen in de vragenlijsten voor de deelnemers aan de Opvoedworkshop en de Oudertraining en niet aan de ouders uit de vergelijkingsgroep. Ten tweede is de vragenlijst voor de Opvoedworkshop op het tweede meetmoment (tijdstip 2) een ‘uitgeklede’ vragenlijst waarin slechts een gedeelte van de schalen is opgenomen. Bovendien vullen alleen ouders en niet de jongeren deze vragenlijst in. Dit heeft te maken met de korte periode tussen tijdstip 1 en tijdstip 2 (ongeveer vier weken). Omdat er binnen deze korte tijd weinig verandering te verwachten is op de meeste schalen, is de T2-vragenlijst vooral gericht op tevredenheid en gepercipieerde effectiviteit. Ook zijn enkele schalen opgenomen die betrekking hebben op onderwerpen die expliciet aan de orde zijn geweest in de Opvoedworkshop.

Tabel 2.3 Overzicht van de gemeten concepten, de gebruikte schalen, omschrijvingen, bron en meetmoment.

Concept	Schaal (instrument)	Omschrijving	Bron ¹	Tijdstip afname
Primaire uitkomsten				
Opvoedings-competentie	Gepercipieerde invloed	De mate waarin de ouder denkt invloed te hebben op het gedrag van het kind.	O	T1, T2, T3
	Competentie (NOSI)	De mate waarin de ouder het gevoel heeft voldoende vaardigheden en handigheid te hebben in de omgang met het kind.	O	
Opvoedingsgedrag	Responsiviteit (NOV)	De mate waarin de ouder in de opvoeding responsief is voor behoeften, signalen en gesteldheid van het kind.	O en J	T1, T2, T3
	Belonen (APQ)	De mate waarin ouders positief gedrag van het kind beloont.	O en J	
	Consistentie (PDI)	De mate waarin de ouder voorspelbaar gedrag vertoont en doorzet met disciplineren.	O	
	Toezicht houden (VTH)	De mate waarin de ouders toezicht houden op het doen en laten van hun kind.	O en J	
	'Harde' disciplineren (PDI)	De mate waarin ouders 'harde' disciplinerings technieken gebruiken.	O en J	
Kwaliteit ouder-kindrelatie	Positieve kwaliteit ouder-kindrelatie (NOSI)	Mate van positieve kwaliteit van de ouder-kindrelatie	O	T1, T2, T3
	Hechting (IPPA)	De mate van vertrouwen en open communicatie in ouder-kindrelatie	J	
	Conflicten (NRI)	De mate conflicten, irritaties en antagonisme in ouder-kindrelatie.	O en J	
Secundaire uitkomsten				
Externaliserende problematiek	Agressief gedrag (CBCL/YSR)	Mate van agressief gedrag van de jongere	O en J	T1,T2,T3
	Regeloverschrijdend gedrag (CBCL/YSR)	Mate van regeloverschrijdend gedrag van de jongere	O en J	
	Politiecontacten (ZPJ)	Mate waarin de jongere herhaaldelijke contacten met politie en justitie heeft	J	
	Delinquentie/ Criminaliteit algemeen (ZDG)	Mate waarin jongere een vorm van criminaliteit heeft gepleegd	J	
	Vermogens-criminaliteit (ZDG)	Mate waarin jongere vermogenscriminaliteit heeft gepleegd	J	
	Geweldscriminaliteit (ZDG)	Mate waarin jongere geweldscriminaliteit heeft gepleegd	J	
	Vandalisme (ZDG)	Mate waarin jongere vandalisme heeft gepleegd	J	

¹ O = ouders; J = jongere

Tabel 2.3. (vervolg)

Internaliserende problematiek	Teruggetrokken gedrag (YSR) Angstig/depressief gedrag (YSR) Lichamelijke klachten (YSR)	Mate van teruggetrokken gedrag van de jongere Mate van angstig/depressief gedrag van de jongere Mate waarin jongere lichamelijke klachten heeft	J J J	T1, T2, T3
Schoolcompetentie	Welzijn op school (FSS) Aanwezigheid Prestaties (FSS)	Mate waarin jongere zich goed voelt op school Mate waarin jongere aanwezig is op school Mate waarin jongere goede resultaten haalt op school	J J J	T1, T2, T3
Moderatoren				
Psychopathologie	Angstig/depressief gedrag (ASR) Agressief gedrag (ASR) Regeloverschrijdend gedrag (ASR) Opdringerig/lastig gedrag (ASR)	Mate waarin ouder angstig/depressief gedrag vertoont Mate waarin ouder agressief gedrag vertoont Mate waarin ouder regeloverschrijdend gedrag vertoont Mate waarin ouder opdringerig/lastig gedrag vertoont	O O O O	T1, T2, T3
Steun medeopvoeder	Coparenting (PCPQ)	De mate waarin de ouder zich gesteund voelt door zijn/haar partner als medeopvoeder.	O	T1, T2, T3
Relatie leeftijdgenoten	Omgang peers (FSS) Deviantie peers (FSS) Prosociale peers (FSS)	De mate waarin adolescent tijd doorbrengt met vrienden. De mate waarin vrienden van adolescent deviant of antisociaal gedrag vertonen. De mate waarin vrienden van adolescent sociaal gedrag vertonen.	J J J	T1, T2, T3
Verwachtingen	Verwachtingen over interventie (PETS)	De mate waarin men gelooft dat interventie kan en zal helpen.	O	T1
Tevredenheid	Rapportcijfer Aanbevelen andere ouders (cijfer) Nut bijeenkomsten (PETS) Tevredenheid trainer (C-toets) Tevredenheid motiveringsmodule Tevredenheid nazorgmodule Beoordeling eigen inzet (CTS)	Rapportcijfer Mate waarin ouders interventie aanraden aan andere ouders Mate waarin ouders vinden dat de interventie nut heeft gehad Mate waarin ouder tevreden is over de trainer Mate waarin ouder tevreden is over de motiveringsmodule Mate waarin ouder tevreden is over de nazorgmodule Mate waarin ouder tevreden is over eigen inzet voor de interventie	O O O O O O O	T2, T3

Tabel 2.3. (vervolg)

Gepercipieerde effectiviteit	Kennis en vaardigheden	Mate waarin ouder vindt dat zijn/haar kennis en vaardigheden door de interventie zijn toegenomen	O	T2, T3
Demografische kenmerken	Geslacht en leeftijd ouder, geslacht en leeftijd kind, etniciteit, primaire opvoeder, eerdere hulpverlening, opleiding en werk ouder, opleiding en werk partner, gezinsinkomen, financiële problemen, gezinssituatie. Geslacht en leeftijd jongere, etniciteit, type school, eerdere hulpverlening, primaire opvoeder.		O J	T1

3 Uitvoering bij de jeugdreclassering

In dit onderzoek wordt een heel specifieke toepassing van de Opvoedworkshop en de Oudertraining onderzocht. Het gaat om de uitvoering van beide interventies op acht locaties van de jeugdreclassering in de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland en de steden Utrecht en Tilburg. De jeugdreclassering begeleidt jongeren vanaf twaalf jaar die in aanraking zijn gekomen met de politie en/of justitie. Bij de vestigingen van Bureau Jeugdzorg waar de Opvoedworkshop en de Oudertraining worden uitgevoerd, wordt de begeleiding van jongeren (in een deel van de gevallen) gecombineerd met begeleiding van de ouders. Voor een goed begrip van de omgeving waarin de Opvoedworkshop en de Oudertraining zijn geïmplementeerd, gaan we in dit hoofdstuk in op het werk van de jeugdreclassering en de verschillende vormen van begeleiding die de jeugdreclassering biedt. Deze context is van belang, omdat de ouderbegeleiding ingezet wordt om de hulp aan jongeren te verbreden en zo betere resultaten te bereiken. Eén van de vragen in het onderzoek is of de problemen van jongeren verminderd zijn. Daarom is het van belang om te weten wat voor type begeleiding jongeren zelf krijgen.

De jeugdreclassering werkt sinds kort met een nieuwe methodiek die neergelegd is in het Handboek Methode Jeugdreclassering (verder: het handboek). De afgelopen jaren zijn jeugdreclasserders in het hele land getraind in de nieuwe manier van werken. In het handboek is ook vastgelegd wat de plaats is van de ouderbegeleiding binnen de nieuwe methodiek. In paragraaf 3.2 gaan we hier nader op in. We beschrijven daar de werkwijze ‘op papier’. In hoofdstuk 5 komt de uitvoering ‘in de praktijk’ aan de orde.

3.1 Begeleiding door de jeugdreclassering

De doelgroep van de jeugdreclassering bestaat uit jongeren vanaf twaalf jaar, die voor hun achttiende één of meer delicten hebben gepleegd en vervolgens met de politie, de officier van justitie en/of de jeugdrechter te maken krijgen. Sinds 2003 worden zaken van jongeren die met de politie in aanraking komen besproken in een wekelijks of tweewekelijks justitieel casusoverleg (JCO).² Deelnemers aan het overleg zijn het Openbaar Ministerie, de politie en de Raad voor de Kinderbescherming. Op veel plaatsen neemt ook de jeugdreclassering deel aan het JCO. Tijdens het casusoverleg delen de partijen hun informatie over de betrokken jongere met elkaar. Daardoor kunnen zij maatregelen nemen op basis van alle beschikbare feiten en achtergronden. Daarna maken ze afspraken over de gezamenlijke aanpak en rolverdeling. Door de werkwijze en de frequentie van het casusoverleg kan een jongere sneller worden bestraft en/of de ondersteuning krijgen die hij nodig

² Als regel komen alleen de zaken aan de orde die zijn doorgestuurd aan de officier van justitie. De zaken die de politie in het kader van haar discretionaire bevoegdheid zelf heeft afgedaan (bijvoorbeeld door een verwijzing naar Halt) worden niet bij het JCO ingebracht.

heeft (Van Poppel e.a., 2005). Er kan op basis van het JCO (of later in het traject) tot verschillende vormen van begeleiding door de jeugdreclassering worden besloten:

- De Raad voor de Kinderbescherming kan gezien de situatie van de jongere de jeugdreclassering opdracht geven om de jongere (preventief) te begeleiden.
- De officier van justitie kan besluiten om niet over te gaan tot strafvervolging en daar al dan niet bepaalde voorwaarden aan te verbinden. Begeleiding door de jeugdreclassering kan één van die voorwaarden zijn, evenals het betalen van een geldsom, schadevergoeding of bijvoorbeeld het in beslag nemen van bepaalde voorwerpen. Ongeveer een kwart van de jongeren die door de politie worden voorgeleid aan de officier van justitie komen in aanmerking voor begeleiding door de jeugdreclassering.
- Als de officier van justitie besluit tot strafvervolging en de zaak voor moet komen bij de rechter, kan er ook via de rechter begeleiding door de jeugdreclassering opgelegd worden. Bijvoorbeeld als voorwaarde bij een voorwaardelijke straf of bij een voorwaardelijke invrijheidsstelling.

3.1.1 Vier typen jeugdreclasseringsbegeleiding

De hulp die de jeugdreclassering biedt is verdeeld in vier typen begeleiding, elk met een eigen duur en intensiteit en elk opgelegd vanuit een ander kader. Het gaat om: ‘Toezicht en begeleiding’, ‘Hulp en steun’, ‘ITB-Criem’ en ‘ITB-Harde Kern’. De begeleiding wordt uitgevoerd in opdracht van de kinderrechter en/of officier van justitie of op verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming.

Toezicht en begeleiding / Hulp en steun

Inhoudelijk gaat het bij deze twee vormen om dezelfde begeleiding. Het verschil is echter dat beide soorten begeleiding vanuit een ander juridisch kader opgelegd worden. In box 4.1 is samengevat binnen welk juridisch kader deze vormen van jeugdreclassering ten uitvoer worden gelegd.

Box 4.1 Justitiële kaders voor de tenuitvoerlegging van reguliere jeugdreclassering.

De opdracht tot ‘Toezicht en begeleiding’ geschiedt:

- 1) op verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming of de officier van justitie, direct nadat de politie het proces-verbaal heeft opgestuurd naar de officier van justitie en een melding heeft gedaan aan de Raad (‘voorzorg’);
- 2) tijdens en na een taakstraf;
- 3) bij een voorwaardelijke invrijheidsstelling;
- 4) na detentie (‘nazorg’).

De maatregel tot ‘Hulp en steun’ is aan de orde:

- 1) als bijzondere voorwaarde van de officier van justitie bij een voorwaardelijk sepot of in het kader van voorwaarden bij een transactie;
- 2) als bijzondere voorwaarde bij schorsing van een voorlopige hechtenis.
- 3) als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke jeugddetentie of PIJ-maatregel;
- 4) bij het aanhouden van een strafzitting.

‘Toezicht en begeleiding’ vindt doorgaans plaats op verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming. Er is nog geen sprake van een transactie door de officier van justitie. De begeleiding is echter zeker niet vrijblijvend: wanneer een jongere zich onttrekt dan kan dit leiden tot een zwaardere strafrechtelijke reactie. Het is dus een vorm van begeleiding met ‘een stok achter de deur’. Ook kan ‘Toezicht en begeleiding’ gegeven worden tijdens en na een taakstraf, bij een voorwaardelijke invrijheidsstelling en na detentie. De maatregel duurt zes maanden en kan eenmalig worden verlengd met zes maanden. Een voorbeeldcasus is opgenomen in box 4.2.

Box 4.2 Casus ‘Toezicht en begeleiding’

Het AMK heeft over Kim (15) een brief van school ontvangen: ze lijkt af te glijden en betrokken te zijn bij loverboypraktijken. Op verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming wordt ‘Toezicht en begeleiding’ uitgevoerd. Kim heeft ongeveer eens in de drie weken een gesprek met haar jeugdreclasserder. Het blijkt dat er nauwelijks toezicht is op Kim omdat haar moeder in de avonduren werkt. De jeugdreclasserder bespreekt met Kims moeder dat meer toezicht gewenst is, waarop deze op zoek gaat naar een baan voor overdag; zij vindt deze uiteindelijk ook. Op school vindt Kim weinig aansluiting. Ze wil graag een eigen restaurant en heeft daarom geen interesse in school. In samenspraak met de jeugdreclasserder gaat Kim een horecaopleiding doen waardoor haar motivatie verbetert.

‘Hulp en steun’ wordt ‘opgelegd’ en heeft daarmee een gedwongen karakter. Als een jongere zich aan de begeleiding onttrekt dan heeft dit strafrechtelijke gevolgen. Zo kan de voorwaardelijke hechtenis of de voorwaardelijke jeugddetentie worden omgezet in een onvoorwaardelijke vrijheidsberoving. De begeleidingsduur heeft doorgaans een omvang van één tot twee jaar. Voor beide vormen van reguliere jeugdreclassering bestaat de caseload van de jeugdreclasseringswerker uit 22 jongeren (Bijl, Beenker & Baardwijk, 2005). Box 4.3 bevat een voorbeeldcasus.

Box 4.3 Casus ‘Hulp en steun’

Achmed (15) heeft een brommer gestolen. Hij krijgt een taakstraf en ‘Hulp en steun’ opgelegd. Hij heeft ongeveer elke twee weken een gesprek met zijn jeugdreclasserder. Achmed is gestopt met school omdat hij geen zin heeft, het is onduidelijk welke opleiding hij volgend jaar gaat doen. Achmed drinkt en blout soms erg veel waardoor hij in de problemen komt. De jeugdreclasserder zorgt dat Ahmed voor zijn middelengebruik terecht kan bij ambulante hulp. Hier blijkt dat Achmed ADHD heeft, waar hij medicijnen voor krijgt. Samen met de jeugdreclasserder verdiept Achmed zich in opleidingen. Hij komt erachter dat hij graag het leger in wil. De jeugdreclasserder helpt Achmed met zijn inschrijving.

ITB-Harde Kern en ITB-CRIEM

Individuele Trajectbegeleiding (ITB) is de meest intensieve vorm van begeleiding door de jeugdreclassering. Er zijn twee varianten: ITB-CRIEM en ITB-Harde Kern. Bij beide varianten is er intensief contact tussen de jongere en de jeugdreclasserend en wordt er gewerkt met weekroosters en controles daarop (o.a. door de politie). Anders dan bij de vorige twee vormen van begeleiding, worden bij de ITB trajecten ook doelen op cliëntoverstijgende niveaus gesteld (bijvoorbeeld doelen die de omgeving van de jongere betreffen). In box 4.4 en box 4.5 zijn de justitiële modaliteiten voor de oplegging van deze twee vormen van jeugdreclassering samengevat.

Box 4.4 Justitiële modaliteiten voor de oplegging van ITB-Harde Kern.

Er zijn kortweg twee hoofdvarianten van ITB-plus te onderscheiden. In de ene variant wordt ITB bij vonnis opgelegd door de rechter. Bij de andere variant wordt ITB opgelegd als bijzondere voorwaarde bij schorsing van een voorlopige hechtenis.

Voor 12- tot en met 17-jarigen worden de volgende modaliteiten onderscheiden:

- 1) als bijzondere voorwaarde bij schorsing van een voorlopige hechtenis;
- 2) bij eindvonnis door de rechter als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke jeugddetentie;
- 3) bij eindvonnis door de rechter als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke PIJ-maatregel;
- 4) door de rechter als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke invrijheidsstelling van de PIJ-maatregel;

Voor 18- tot en met 24-jarigen worden de volgende modaliteiten onderscheiden:

- 1) als bijzondere voorwaarde bij schorsing van een voorlopige hechtenis;
- 2) bij eindvonnis door de rechter als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke bij een voorwaardelijke vrijheidsstraf.
- 3) door de administratie (DJI) in het kader van de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf.

Box 4.5 Justitiële modaliteiten voor de oplegging van ITB-CRIEM.

Voor ITB-CRIEM worden eveneens de vonnis- en schorsingsvariant onderscheiden. Voor 12 tot en met 17 jarigen worden de volgende modaliteiten onderscheiden:

- 1) als voorwaarde bij een transactie met de officier van justitie;
- 2) als bijzondere voorwaarde bij schorsing van een voorlopige hechtenis;
- 3) bij eindvonnis door de rechter als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke geldboete;
- 4) bij eindvonnis door de rechter als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke jeugddetentie;
- 5) bij eindvonnis door de rechter als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke PIJ-maatregel;
- 6) bij leerplichtzaken.

ITB-Harde Kern wordt opgelegd aan jongeren die herhaaldelijk of ernstig in de fout gaan. ITB-Harde Kern komt in plaats van of als aanvulling op de straf 'jeugddetentie'. ITB-Harde Kern wordt voor maximaal zes maanden opgelegd aan minderjarigen en voor maximaal een jaar aan jongeren die achttien jaar of ouder zijn.

De begeleiding is intensief. In het begin van de begeleiding zijn er meerdere malen per week contacten, aan het eind van de begeleiding is dit nog steeds minimaal twee keer per week. De caseload bestaat uit acht jongeren per jeugdreclasseringsmedewerker. Een voorbeeldcasus is opgenomen in box 4.6

Box 4.6 Casus 'ITB-Harde Kern'

Peter (17) wordt verdacht van poging tot doodslag en krijgt voorwaardelijk ITB-Harde Kern opgelegd. Peter heeft wekelijks een gesprek met zijn jeugdreclasserder, soms met zijn ouders erbij. Peter is driftig van aard, kropt zaken op en heeft last van zeer heftige woede-uitbarstingen. Hij heeft grote problemen op school vanwege zijn agressieve gedrag. Met de jeugdreclassering wordt er een weekrooster opgesteld en Peter moet politiecontroles ondergaan. Voor zijn agressieve gedrag wordt er ambulante hulp gezocht. Daarbij blijkt dat er bij hem sprake is van een gedragsstoornis, beperkte cognitieve vermogens en multimiddelenmisbruik. De instelling geeft individuele agressieregulatietherapie en adviseert om zo lang als mogelijk het 'strakke' ITB-traject te laten bestaan. Op zijn opleiding is Peter eerst niet te handhaven: hij is te agressief en heeft geen passende stageplek gevonden. Nadat hij heeft geleerd zijn agressie te reguleren gaat hij uiteindelijk stagelopen bij de thuiszorg: dit heeft weliswaar niets met zijn opleiding te maken maar hij vindt het leuk en kan op die manier wel zijn opleiding afmaken.

ITB-CRIEM (Criminaliteit in Relatie tot de Integratie van Etnische Minderheden) is gericht op criminaliteit die voortkomt uit het leven tussen twee culturen en is voor de duur van drie maanden. Vergeleken met voorgaande begeleidingstrajecten is het juridische kader van ITB-CRIEM minder strikt, het betreft vooral een zorgtraject om jongeren te helpen bij het oplossen van hun problemen op diverse leefgebieden. De caseload bestaat uit zes jongeren per jeugdreclasseringswerker wat intensief contact (soms zelfs vier tot vijf gesprekken per week) mogelijk maakt (Bijl, Beenker & Baardwijk, 2005). Zie box 4.7 voor een voorbeeldcasus.

Box 4.7 Casus 'ITB-CRIEM'

Samuel (15) is twee keer vlak na elkaar betrokken geweest bij een steekpartij. Hij krijgt kortdurende jeugddetentie - deels voorwaardelijk - gevolgd door ITB-CRIEM. Samuel heeft zo'n twee à drie keer per week face-to-face contact met zijn jeugdreclasseerder en soms met zijn oma – zijn opvoeder - erbij. Zijn moeder is een aantal jaar geleden overleden, Samuel is niet bij de begrafenis of het graf geweest. In de wijk waar Samuel woont heeft hij veel vrienden die een slechte invloed op hem hebben. Op school is hij vaak afwezig. Er wordt een weekrooster opgesteld en Samuel moet politiecontroles ondergaan. Om beter weerstand te bieden aan de foute vrienden wordt Samuel doorverwezen naar sociale vaardigheidstraining. Omdat de detentie Samuels aanzien op school heeft verhoogd, gaat hij naar een andere school, waar hij goed zijn best doet. Hij krijgt ook taallessen om zijn kansen op de arbeidsmarkt te vergroten. Daarnaast probeert de jeugdreclasseerder ervoor te zorgen dat Samuel het graf van zijn moeder - op Aruba - kan bezoeken. De oma van Samuel wordt door de jeugdreclasseerder gemotiveerd om hulp te zoeken bij de opvoeding van haar kleinzoon. Bij het afsluiten van de casus krijgt zij opvoedingsondersteuning van een medewerkster van het opvoedspreekuur in de buurt.

3.2 Ouderbegeleiding bij de jeugdreclassering

'De jeugdreclasseerder die de ouders /opvoeders bij de begeleiding betreft, laat het mes aan twee kanten snijden: hij kan beschermende factoren benutten en risicofactoren aanpakken. Als er in het gezin geen delictgerelateerde criminogene factoren in hoge mate aanwezig zijn, dan is er nog steeds geen reden om de ouders buiten beeld te houden: zij kunnen immers dan van het begin af aan worden gemotiveerd om verder afglijden van de jongere te voorkomen' (Vogelvang, 2005, p.146).

Lange tijd was het werk van de jeugdreclassering alleen gericht op begeleiding van de jongere. Sinds de invoering van de nieuwe methodiek worden ouders nadrukkelijker bij de begeleiding van hun kind betrokken. In het handboek wordt beschreven hoe de opvoedingsstijl van ouders en de omstandigheden van het gezin waarin een jongere opgroeit zowel een risico- als een beschermende factor kunnen zijn in de ontwikkeling van een jongere. De jeugdreclasseerder zal zich hier een beeld van moeten vormen in de eerste contacten met de ouder(s) van een jongere die hem is toegewezen en de aanpak hierop af moeten stemmen.

In de provincie Zuid-Holland is het met een extra subsidie van de provincie mogelijk geworden om de gerichtheid op ouders en gezin te versterken door het aanstellen van ouderbegeleiders, die naast individuele gesprekken met ouders, ook de Opvoedworkshop en de Oudertraining uit kunnen voeren. Bij de jeugdreclasseringslocaties in Zuid-Holland is de keuze gemaakt om de ouderbegeleiders in deeltijd aan te stellen: een deel van hun tijd besteden zij aan jeugdreclasseringswerk en een deel aan ouderbegeleiding. In een aparte 'Handreiking Ouderbegeleiding' die opgenomen kan worden in het handboek is beschreven hoe de jeugdreclasseerder en de ouderbegeleider samen op kunnen trekken

in hun werk. Hierin wordt beschreven hoe het werk van de jeugdreclassering is onderverdeeld in vier fasen, te weten de diagnostische fase, de fase van planvorming, de fase van uitvoering en tot slot de fase van evaluatie en afsluiting. De ouderbegeleiding kent vergelijkbare stappen: motiveren en toeleiden van ouders, uitvoering ouderbegeleiding en tot slot evaluatie en afsluiting. Er wordt geprobeerd om het traject van de ouders zoveel mogelijk aan te passen aan het traject van de jongere. In onderstaande tekst wordt aangegeven welke plaats de ouderbegeleiding per fase van de jeugdreclassering inneemt (Van Veluw, 2007).

Diagnostische fase

De Raad voor de Kinderbescherming of de justitiële jeugdinrichting (als een jongere na verblijf daar door de jeugdreclassering begeleid gaat worden) leveren informatie aan over de jongere en diens situatie. De jeugdreclassering beoordeelt op basis van deze informatie en op basis van gesprekken met jongere en ouders, of begeleiding van de ouders noodzakelijk is. Dit betekent dat de jeugdreclasserder moet bepalen of er factoren of omstandigheden zijn in het gezin die herhaling van het delictgedrag waarschijnlijk maken (en dus de recidivekans verhogen). Als in het gezin niet alleen sprake is van risicofactoren, maar ook duidelijk is dat deze gerelateerd zijn aan het delictgedrag, dan kan de ouderbegeleider ingeschakeld worden om bijvoorbeeld ouders te motiveren om deel te nemen aan de Opvoedworkshop of de Oudertraining.

Dit motiveren en toeleiden van ouders begint met een gesprek tussen de ouders en de jeugdreclasserder. Meestal vervolgt de ouderbegeleider dan de gesprekken, het begeleiden van de ouders wordt aan hem/haar gedelegeerd. Er zijn doorgaans drie tot vier gesprekken nodig om met ouders te komen tot een keuze uit de volgende onderdelen (aldus de Handreiking):

- de ouder gaat naar de Opvoedworkshop (gericht op bewustwording van het belang van opvoeding en vergroten van de motivatie om met opvoeding aan de slag te gaan);
- de ouder schrijft zich direct in voor de Oudertraining;
- de ouder schrijft zich direct in voor de Opvoedcursus (bestemd voor ouders wiens kinderen aan een verkort traject deelnemen);³
- de ouder schrijft zich in voor individuele gesprekken (bij uitzondering, wanneer ouder niet wil deelnemen aan het groepsaanbod);
- de ouder wordt geselecteerd voor geïndiceerde zorg of specifieke hulp.

Fase van planvorming

De diagnostische fase loopt over in de fase van planvorming. De jeugdreclasserder stelt een plan op en maakt op basis van de risico- en beschermende factoren die in kaart gebracht zijn, een keuze voor de te volgen aanpak. Het is de jeugdreclasserder die bepaalt of begeleiding van de ouders nodig is en of hij of zij dit zelf doet of de ouderbegeleider inschakelt. Volgens het handboek is het uitgangspunt dat de jeugdreclasserder casemanagement combineert met het zelf verlenen van hulp: dit voorkomt dat de verantwoordelijkheid teveel wordt gedeeld en de jeugdreclasserder toeschouwer wordt. Bij de keuze of de jeugdreclasserder wel of niet zelf de ouderbegeleiding uitvoert, spelen twee

³ Deze interventie is op geen van de Zuid-Hollandse locaties uitgevoerd.

overwegingen een rol: de ernst van de opvoedingsproblematiek en de beschikbaarheid van hulpverleningsvarianten voor hulp en begeleiding aan gezinnen.

In bepaalde gevallen wordt de ouderbegeleiding door de jeugdreclasseerder zelf uitgevoerd. Dit gebeurt wanneer er geen of weinig opvoedingsproblemen zijn, de ouders de betrokkenheid van andere hulpverleners afwijzen, of een grotere betrokkenheid van de ouders niet past bij een leeftijdsadequate wens van de jongere om zich zelfstandig te kunnen ontwikkelen. Bij de meer ernstige problemen zal de jeugdreclasseerder de voortzetting van ouderbegeleiding overwegen, met daarbij de keuze uit de Oudertraining, de Oudercursus of individuele begeleidingsgesprekken. Bij zeer ernstige problemen volgt verwijzing naar intensieve gezinsinterventies als Functional Family Therapy (FFT), Intensieve Orthopedagogische Gezinsbegeleiding (IOG) of MultiSystem Therapy (MST).

Fase van uitvoering

De jeugdreclasseerder voert de afgesproken werkzaamheden uit, zoals deze zijn vastgelegd in het plan van aanpak. Eén van de belangrijkste taken is ervoor te zorgen dat de jongere en de ouders de uitvoering als een samenhangend en continu traject ervaren. De intensiteit van de begeleiding wordt aan de omstandigheden aangepast. Gaat het goed dan wordt de begeleiding na enige tijd minder intensief, valt een jongere terug dan neemt de intensiteit toe. De jeugdreclasseerder is vooral ook casemanager. De jongere en de ouders moeten de jeugdreclasseerder ervaren als diegene die de regie voert, altijd bereikbaar is en als contactpersoon bij problemen of noodsituaties optreedt. Daarnaast onderhoudt de jeugdreclasseerder nauwe banden met andere professionals, waaronder de ouderbegeleider. De ouderbegeleider voert de Opvoedworkshop of de Oudertraining uit en houdt de jeugdreclasseerder op de hoogte van de ontwikkeling bij de ouders.

De jeugdreclasseerder draagt geen enkele juridische verantwoordelijkheid over naar anderen. De ouderbegeleider is dus binnen het kader van de jeugdreclassering nooit alleen zelf verantwoordelijk voor het bereiken van de doelen op het gebied van gezin en opvoeding. De jeugdreclasseerder informeert de jongere over de inhoud van de ouderbegeleiding en zorgt ervoor dat de jongere in praktische zin aanwezig kan zijn als ouders en jongere samen met de ouderbegeleider oefenen.

Fase van evaluatie en afsluiting

De jeugdreclasseerder maakt een nieuwe risico-inschatting en evalueert de doelen met de jongere. De ouderbegeleider heeft een apart eindgesprek met de ouders om na te gaan of de geboden hulp voldoende was of dat de ouders nog andere hulp nodig hebben. Op basis van deze evaluatie besluit de jeugdreclasseerder tot het (laten) verlengen of stoppen van de begeleiding of tot een doorverwijzing.

3.3 Tot slot

De invoering van ouderbegeleiding bij de jeugdreclassering is relatief nieuw. In het handboek en de 'Handreiking Ouderbegeleiding' staan de uitgangspunten en mogelijkheden aangegeven. Elk Bureau Jeugdzorg maakt vervolgens eigen keuzes over de wijze van uitvoering in de praktijk. Op drie

onderzoekslocaties is door de jeugdreclassering gekozen voor het eigenstandig uitvoeren van de Opvoedworkshop, op de locaties in Zuid Holland is gekozen voor de Opvoedworkshop én de Oudertraining.

In Zuid-Holland was al enige ervaring opgedaan met de beide interventies, omdat de interventies daar in het kader van het ontwikkelonderzoek enkele malen uitgevoerd zijn. De inbedding binnen het werk van de jeugdreclassering is iets wat in de praktijk moest plaatsvinden. Inpassing in de nieuwe methodiek vond gedurende de looptijd van het onderzoek – in 2007 – plaats.

Wat direct opvalt is dat ‘op papier’ de Opvoedworkshop primair bedoeld is om ouders te laten kennismaken met een groepstraining, bewust te laten worden van het belang van opvoeden en te motiveren om met opvoeden aan de slag te gaan. In de praktijk is de Opvoedworkshop in elk geval op drie van de onderzoekslocaties het enige aanbod. Hoe dit uitwerkt in de praktijk komt verderop, in hoofdstuk 5, aan de orde.

4 Onderbouwing en uitwerking van de interventies

Op verschillende plaatsen in dit rapport is al duidelijk gemaakt dat in dit onderzoek een specifieke toepassing van de Opvoedworkshop en de Oudertraining onderzocht wordt, namelijk de toepassing bij de jeugdreclassering.

We zagen in het voorgaande hoofdstuk dat de jeugdreclassering te maken heeft met jongens en meisjes van twaalf jaar en ouder die wegens het plegen van delicten in aanraking komen met politie en/of justitie. In dit hoofdstuk bekijken we de onderbouwing van de beide interventies voor deze specifieke toepassing. Daarbij komen drie onderwerpen aan de orde: waarom is het inzetten van interventies voor ouders van belang? Wat is er bekend over de werkzaamheid bij uiteenlopende doelgroepen en verschillende opzetten van trainingen voor ouders? Wat is er bekend over algemeen werkzame factoren van interventies? In de laatste paragraaf bespreken we de beide interventies tegen deze achtergrond.

4.1 *Waarom oudertrainingen?*

Er is veel onderzoek beschikbaar waaruit blijkt dat gezinsfactoren van invloed zijn op het ontstaan en voortbestaan van gedragsproblemen en/of gedragsstoornissen en delinquent gedrag. In de literatuur worden doorgaans uiteenlopende gezinsfactoren genoemd en onderzocht. Het blijkt dat vooral de opvoedingsstijl van ouders en de kwaliteit van de ouder-kindrelatie van belang zijn. Kenmerken van de ouder-kindinteractie die consistent in verband zijn gebracht met gedragsproblemen en – stoornissen zijn: gebrek aan steun van en binding aan de ouders, slechte onderlinge communicatie, gebrek aan toezicht, geen duidelijke regels en weinig consistente controle, te strenge en niet bij de leeftijd passende (harde) disciplineren en frequent straffen. Juist bij kinderen die gedragsproblemen vertonen gaan ouders twijfelen aan hun eigen handelen en verliezen het geloof in de mogelijkheid om hun kind te beïnvloeden (Deković & Asscher, 2007).

Oudertrainingen zijn gebaseerd op de veronderstelling dat gedragsproblemen aangeleerd zijn en in stand gehouden worden door inadequate ouder-kindinteracties. Niet alleen beïnvloeden de ouders het kind, kinderen beïnvloeden ook het gedrag van hun ouders. Patterson, Reid en Dishion (1992) hebben dit het *coercive family process* genoemd. In gezinnen van jeugdigen met gedragsproblemen is een manier van omgaan met elkaar ontstaan, waarbij sprake is van het onderling afdwingen van negatief gedrag. Kinderen leren door negatief gedrag, zoals zeuren, slaan en driftig zijn, hun zin te krijgen en vertonen dat gedrag daarom steeds meer, ook buiten het gezin. Door hun gedrag zijn ze niet erg geliefd bij leeftijdsgenoten en ontstaan er op school en in de buurt problemen. Door ouders te leren hun opvoedingsgedrag te veranderen kunnen de gedragsproblemen en het delinquent gedrag van hun kind aangepakt worden. Over het geheel genomen blijkt uit het onderzoek dat oudertrainingen, in meer of mindere mate, effectief zijn in het verminderen van probleemgedrag (onder meer Serketich & Dumas, 1996; Lundahl, Risser & Lovejoy, 2006).

4.1.1 Varianten van oudertraining

Er zijn inmiddels diverse varianten van oudertrainingen, die onderling ook veel overeenkomsten kennen. De meeste oudertrainingen beslaan tussen de zes en tien bijeenkomsten en duren per bijeenkomst zo'n twee uur (Serketich & Dumas, 1996; Reyno & McGrath, 2006). De verschillende varianten van oudertrainingen delen ook inhoudelijk een aantal kenmerken. Zo werkt de therapeut voornamelijk met de ouders en leert hen alternatieve manieren om het probleemgedrag van hun kind te identificeren. Ouders worden gestimuleerd om bepaalde technieken en opvoedstrategieën te gebruiken en krijgen de mogelijkheid om te zien hoe de technieken worden ingezet. Ook gaan de ouders dit zelf oefenen met rollenspellen en huiswerkopdrachten. Ouders krijgen tijdens de oudertraining kennis en inzicht in de ontwikkeling van hun kind, de ontwikkeling van probleemgedrag en hun eigen rol en functie binnen dit geheel. Per bijeenkomst staat vaak één opvoedvaardigheid of techniek centraal. Deze wordt met behulp van ondersteunend materiaal (zoals een dvd) weergegeven en ouders leren wanneer en hoe ze de opvoedvaardigheid of de techniek kunnen gebruiken. De verschillende vaardigheden en technieken bouwen op elkaar voort, waardoor er uiteindelijk een samenhangend geheel ontstaat. Ook is er tijdens de sessies vaak ruimte voor groepsdiscussie en kunnen de ouders elkaar motiveren en ondersteunen (Kazdin, 1997, aangehaald in Reyno & McGrath, 2006).

Richardson en Joughin (2002) onderscheiden in navolging van Smith (1996) voor wat betreft de theoretische onderbouwing twee typen oudertrainingen, namelijk gedragsmatige oudertrainingen en trainingen gericht op relaties. Bij de op relaties gerichte vormen van oudertraining staan de onderlinge relaties tussen opvoeder en kind centraal. Ouders leren hierbij bijvoorbeeld actief en op een niet-beoordelende manier te luisteren naar hun kind en ze krijgen vaardigheden aangereikt om verantwoordelijke relaties binnen het gezin op te bouwen. Gedragsmatige oudertrainingen zijn gebaseerd op de leertheorie. De ABC van gedrag speelt hierbij een belangrijke rol, wat betekent dat elk gedrag (behavior) wordt uitgelokt door een gebeurtenis (antecedent) en in stand wordt gehouden door de gevolgen (consequences) van het gedrag. Gedragsmatige oudertrainingen leggen de nadruk op het aanleren van vaardigheden om de antecedenten en consequenties van gedrag te veranderen, en zo het gedrag te veranderen. Hierbij kan gedacht worden aan het met een compliment belonen van positief gedrag en het straffen van ongewenst gedrag met behulp van een time-out of het inhouden van privileges.

De twee typen oudertrainingen sluiten elkaar echter niet uit: vele oudertrainingen maken gebruik van componenten uit beide typen.

4.1.2 Effect van oudertrainingen

Uit de meta-analyse van Serketich en Dumas (1996) blijkt dat het effect van het trainen van ouders voor de kinderen groot is. De gerapporteerde effectgroottes op vier van de vijf uitkomstmaten zijn groot (tussen de .73 en .86). Het gaat om de maten 'algemene kinduitkomsten' en kinduitkomsten gerapporteerd door respectievelijk de ouders, een observator en een leerkracht. Het effect op de aanpassing van de ouder is middelmatig (effectgrootte van .44). Deze uitkomsten betekenen dat een kind van wie de ouder(s) een oudertraining heeft gevolgd, gemiddeld minder probleemgedrag

vertoont dan ruim 80% van de kinderen met dezelfde problemen van wie de ouders geen oudertraining hebben gevolgd.

In de meta-analyse van Lundahl, Risser en Lovejoy (2006) zijn de gevonden effectgroottes iets minder groot, namelijk tussen de .42 en .66 op alle drie de uitkomstmaten (gedrag van zowel het kind als de ouder en de perceptie van de ouder). De studies uit de meta-analyses waarin niet alleen een meting is verricht na afloop van de training, maar waar ook enige tijd later een follow-up meting is verricht laten zien dat het verschil bij follow-up tussen de experimentele en vergelijkgroep minder groot is dan bij de nameting, maar dat bij de experimentele groep er nog steeds sprake is van een middelmatig tot groot effect (tussen de .62 tot .87). Het gaat hier om follow-up metingen die doorgaans zijn gedaan binnen een jaar na beëindiging van de training. Deze uitkomsten laten zien dat de resultaten van een oudertraining ook over een langere periode beklijven.

In de meta-analyse van McCart, Priester, Davies en Azen is de gemiddelde effectgrootte van 30 studies middelmatig (.47, variërend van -.06 tot 1.68). De vier studies die eveneens een follow-up meting rapporteren, hebben een gemiddelde effectgrootte van .22, variërend van .01 tot .34.

Alhoewel bovenstaande meta-analyses allemaal positieve resultaten van oudertrainingen laten zien, zijn er wel verschillen. Deze verschillen in de gevonden effectgroottes komen voort uit de verschillen in kwaliteit en opzet van de interventies, maar ook uit verschillen tussen de meta-analyses. Er worden andere uitkomstmaten gebruikt, het gaat over verschillende leeftijdsgroepen en de inclusiecriteria en de wijze van analyseren verschillen.

Over het geheel genomen zijn de uitkomsten samen te vatten in vier punten:

- Oudertrainingen leiden tot aanzienlijke verbeteringen in het gedrag van jeugdigen vergeleken met een vergelijkgroep (wachtlIJst, care as usual of geen interventie);
- De gedragsverbetering is dusdanig dat een deel van de kinderen met probleemgedrag in de klinische range, na afloop in de non-klinische range functioneert;
- In een aantal studies is aangetoond dat resultaten van de oudertraining, één jaar of langer na afloop van de interventie (deels) zichtbaar blijven;
- De veranderingen breiden zich uit buiten de door de interventie aangesproken gebieden, denk hierbij aan ander gedrag van het kind of het gedrag van diens broertjes en zusjes.

4.2 Invloed van kenmerken van kind en gezin

Er is veel onderzoek gedaan naar de effecten van oudertrainingen. Hierdoor is er in onderzoek niet alleen aandacht voor de vraag of het volgen van een oudertraining werkt, maar ook waarom het werkt en voor wie wel en voor wie niet. Er worden met andere woorden, niet alleen effectiviteitsstudies verricht, maar ook mediator- en moderatorstudies. Voor oudertrainingen geldt, net zoals voor andere interventies, dat de effecten ervan per deelnemer sterk kunnen wisselen, afhankelijk van kenmerken van het kind of de jongere, de ouders of de context om het gezin heen. Kenmerken van het kind waarvan verwacht kan worden dat deze van invloed zijn op de effectiviteit van oudertrainingen zijn: sekse, leeftijd, etniciteit en ernst van de problematiek.

4.2.1 Sekse

Het meest globale kenmerk waarop kinderen te onderscheiden zijn, is sekse. In vrijwel alle onderzoeken naar de effecten van oudertrainingen zijn het echter ouders van *jongens* die een training aangeboden krijgen. Daardoor is onvoldoende bekend over de invloed van de sekse van het kind op de uitkomsten van oudertrainingen. Wel laten volgens Johnson, Su, Gerstein, Shin en Hoffmann (1995) verschillende onderzoeken zien dat delinquentie onder meisjes iets meer wordt beïnvloed door gezinsfactoren dan bij jongens het geval is. Ehrensaft (2005, in Deković & Asscher, 2007) laat zien dat gebrek aan ouderlijke betrokkenheid en supervisie, en gebruik van hardvochtige disciplinerende dezelfde negatieve effecten hebben op jongens en meisjes. De negatieve kwaliteit van de relaties met de ouders (vooral met de moeder) vertoont echter wel een sterkere samenhang met antisociaal gedrag van meisjes dan met antisociaal gedrag van jongens. Dit zou kunnen betekenen dat oudertrainingen voor ouders van meisjes zich wellicht op andere aspecten moeten richten dan trainingen voor ouders van jongens. Onderzoek van McCleary en Ridley (1999) laat zien dat, daar waar het adolescenten met ADHD betreft, het lijkt dat meisjes meer en heftigere conflicten hebben met hun ouders in vergelijking met jongens. Onderzoek heeft echter, veelal wegens gebrek aan studies die zich op meisjes richten, nog niet kunnen aantonen dat oudertrainingen verschillende resultaten boeken bij jongens en meisjes (McCart, Priester, Davies & Azen, 2006; Maughan, Christiansen, Jenson, Olympia & Clark, 2005).

4.2.2 Leeftijd

Opvallend in het onderzoek naar de effecten van oudertrainingen is dat de nadruk ligt op *kinderen* in de voorschoolse en de basisschoolleeftijd (onder andere Lundahl, Risser & Lovejoy, 2006; Reyno & McGrath, 2006). Op deze leeftijd nemen de ouders een aanzienlijk deel van de sociale omgeving van het kind in, waardoor het aannemelijk is dat zij een grote invloed kunnen uitoefenen op het gedrag van het kind. Zodra een kind ouder wordt en de adolescentie bereikt, neemt de invloed van leeftijdsgenoten sterk toe (Schaffer, 1996).

In de meta-analyse van Serketich en Dumas (1996) zijn studies opgenomen over kinderen in de leeftijd van 2 tot en met 12 zijn (gemiddeld 6 jaar). Hieruit bleek dat er een positieve correlatie bestaat tussen leeftijd en het effect van de oudertraining. Dit betekent dat er meer resultaten worden bereikt bij ouders van wat oudere kinderen, gemiddeld rond de 10 jaar. Ook de studie van Maughan, Christiansen, Jenson, Olympia en Clark (2005) laat zien dat de beste resultaten worden behaald bij kinderen tussen de zes en twaalf jaar. Dit is echter niet teruggevonden in de meta-analyse van Lundahl, Risser en Lovejoy (2006). In deze studie is de gemiddelde leeftijd rond de 6.8 jaar, en is leeftijd in drie groepen gecodeerd: de voorschoolse leeftijd (met een gemiddelde onder de 5 jaar), de basisschool leeftijd (tussen de 6.5 en 10 jaar) en tot slot de middelbare school leeftijd (12 jaar en ouder). Leeftijd bleek niet significant van invloed te zijn op het effect van de oudertraining, alhoewel het minste effect op het gedrag van het kind is gevonden bij kinderen van boven de twaalf jaar (0.27) en het meeste bij kinderen onder de vijf jaar (0.44), wat wel een aanwijzing geeft dat een oudertraining meer effect heeft bij jongere kinderen. Ook in de meta-analyse van McCart, Priester,

Davies en Azen (2006) bleek leeftijd ($M=5.4$ jaar, $SD=2.1$, range 3-12 jaar) geen invloed te hebben op het effect van de oudertraining.

De gevonden meta-analyses gaan niet of nauwelijks over trainingen aan ouders van *adolescenten*. Uit de (primaire) studies die er zijn wordt duidelijk dat het bij het trainen van ouders van adolescenten van belang is om de inhoud van de training aan te passen. Zo is bijvoorbeeld een laag niveau van ondersteuning door de ouders een belangrijke voorspeller van delinquentie en ander regeloverschrijdend gedrag bij adolescenten, hetgeen aanknopingspunten biedt voor interventies (Johnson, Su, Gerstein, Shin & Hoffmann, 1995). Daarnaast is het belangrijk dat ouders leren positief en negatief gedrag van hun kind te monitoren en bij te houden hoe vaak bepaald gedrag voorkomt en hoe lang het aanhoudt. Ook wordt er bij adolescenten veelal gewerkt met een beloningscontract: hiermee kunnen ze voor goed gedrag (bijvoorbeeld het uitvoeren van taken) of bij ongewenst gedrag (te laat thuis komen) punten verdienen of verliezen (Brosnan & Carr, 2000). Onderzoek van McCleary en Ridley (1996) laat zien dat de meeste conflicten tussen adolescenten en hun ouders gaan over het meehelpen in huis (kamer opruimen, kleding opruimen) en er het heftigst wordt gediscussieerd over het hebben van een grote mond naar de ouders toe, liegen, vloeken, het vele bellen, huiswerk maken en de tijd waarop de jongere thuis moet komen. Dit zijn deels andere onderwerpen dan die bij kinderen onder de twaalf jaar oud, wat vraagt om een andere benadering.

Het onderzoek van Bank, Marlowe, Reid, Patterson en Weinrott (1991) is één van de weinige onderzoeken naar een training van ouders van adolescenten. De gemiddelde leeftijd van de kinderen in de studie is veertien jaar. De jongens waren bij intake maximaal zestien jaar. Hier is voor gekozen vanwege de grote zelfstandigheid en de grote invloed van leeftijdsgenoten bij oudere adolescenten. In de studie is het effect van een oudertraining vergeleken met de 'care as usual'. De oudertraining is aangepast aan het ontwikkelingsniveau van de jongere. Zo werd de ouders geleerd om, naast antisociaal gedrag, ook ander ongewenst gedrag te monitoren. Hierbij valt te denken aan roken, spijbelen, de omgang met deviante leeftijdsgenoten en drugsgebruik. Uit het onderzoek komt naar voren dat in zowel de interventie- als de vergelijkingsgroep het delinquente gedrag sterk verminderde. Bij de interventiegroep werd er echter sneller resultaat geboekt, waardoor jongeren uit deze groep uiteindelijk (vanwege de snellere afname van delinquentie) ruim dertig procent minder vast zaten. Dit onderzoek geeft een aanwijzing dat oudertrainingen ook voor ouders van adolescenten effectief kunnen zijn, mits er aanpassingen aan de inhoud zijn gedaan. Duidelijk werd echter ook dat de uitvoering van de training plaats vond tegen hoge 'emotionele kosten' aan de kant van de trainer. Het ging om gezinnen met ernstige en meervoudige problemen. Het 'alleen' trainen van de ouders bleek een onvoldoende antwoord op de problemen. Ouders werd in de training voornamelijk geleerd hun kind te monitoren en dat was onvoldoende voor wat er aan de hand was. De trainer deed daarom veel meer in het gezin. Belangrijk was wel dat ouders verantwoordelijk werden gemaakt voor hun kind. De onderzoekers concluderen dat alhoewel de training effectief was in het verminderen van delinquent gedrag, deze gezinnen door de training absoluut niet zijn genormaliseerd. Ander onderzoek waarin oudere kinderen zijn betrokken, is het onderzoek van McCleary en Ridley (1999), waarbij een oudertraining voor ouders van adolescenten met ADHD (tussen de 12 en 17,

M=14.2 jaar) is onderzocht. De interventie bestaat uit tien wekelijkse groepsessies van twee uur, waarin één of twee hulpverleners een groep van 8 tot 24 ouders trainen. De nadruk van de training ligt op het aanleren en verfijnen van opvoedingsvaardigheden en adequate probleemoplossingsstrategieën. Elke avond staat één van de negen gefilmde scènes centraal, waarin een conflict tussen een ouder en een jongere te zien is. De ouders gaan discussiëren over wat er misgaat in de video, en wat de gevolgen hiervan zijn. Ook wordt besproken welke vaardigheden wel tot goede uitkomsten leiden, en ouders voeren deze nieuw geleerde vaardigheden thuis uit. Vaardigheden uit voorgaande sessie blijven terugkomen. Naast het aanleren van vaardigheden, wordt de ouders ook kennis met betrekking tot ADHD aangeboden, door middel van hand-outs, video's, korte teksten en een korte lezing van een kinderpsychiater. Na afloop van de training is vooral het conflictgedrag van de adolescent maar ook dat tussen de ouder en de adolescent verminderd. Ook zijn er minder conflicten en zijn deze minder intens. Het lijkt dus dat ook met een relatief eenvoudige oudertraining resultaten kunnen worden geboekt bij deze oudere leeftijdsgroep. Wel moet hierbij de kanttekening worden gemaakt dat de uitval in dit onderzoek vrij hoog is waardoor de resultaten niet zondermeer te generaliseren zijn. Daarnaast is er geen follow-up meting en vergelijkingsgroep.

4.2.3 Etniciteit

McCart en collega's (2006) geven aan dat het problematisch is om duidelijke informatie te verkrijgen over de etniciteit van de respondenten en de eventuele impact hiervan op de effectiviteit. Ook Forehand en Kotchick (1996) melden dit: in onderzoeken naar oudertrainingen wordt de cultuur en etniciteit vaak vergeten, en als deze wel worden meegenomen, dan zijn de groepen vaak te klein om er zinnige conclusies uit te trekken. Vaak gaan oudertrainingen uit van de Europese of Amerikaanse achtergrond. Opvoeding en opvoedingsvaardigheden van ouders worden beïnvloed door culturele normen en waarden en culturele geschiedenis (Schaffer, 1996) en het is dan ook denkbaar dat oudertrainingen verschillende effecten behalen bij mensen met verschillende culturele achtergronden. Onderzoek heeft echter nog geen uitsluitsel kunnen geven wat betreft de invloed van etniciteit op de effectiviteit van oudertrainingen.

4.2.4 Ernst van de problematiek

Reyno en McGrath (2006) hebben onderzocht in hoeverre de ernst van de problematiek van invloed is op het effect van de oudertraining, dan wel de kans dat de ouders voortijdig de training beëindigen. Hieruit blijkt dat de ernst van de problematiek nauwelijks van invloed is op de kans dat de ouders voortijdig met de training stoppen, maar wel een middelmatig negatief effect heeft op de uitkomsten van de oudertraining. Met andere woorden: gezinnen met ernstigere problemen maken de training wel af, maar de resultaten zijn minder goed. Vaak is het zo dat binnen een onderzoek een vrij homogene populatie wordt onderzocht, waardoor het niet mogelijk is om de effecten uit te splitsen naar de ernst van de problematiek.

4.2.5 De invloed van gezin en context

Naast kindkenmerken hebben Reyno en McGrath (2006) de invloed van ouder- en gezinskenmerken op het effect van de oudertraining en op de kans op drop-out onderzocht. Van de kenmerken van de ouders, heeft psychopathologie van de moeder een middelmatig negatief effect. Wanneer het met de moeder niet goed gaat, bijvoorbeeld doordat zij lijdt aan een depressie, dan blijkt dit een negatieve invloed te hebben op de resultaten van een oudertraining. In dergelijke situaties is het noodzakelijk om niet alleen de opvoedingsvaardigheden, maar ook de depressie van de moeder aan te pakken. Daarnaast is het bekend dat een slechte huwelijkse relatie tussen de ouders hun opvoedpraktijken niet ten goede komt (Rickard, Forehand, Atkeson & Lopez, 1982, in Reyno & McGrath, 2006). Het onderzoek dat hiernaar is gedaan, kan echter niet aantonen dat een slechte huwelijkse relatie van invloed is op de effecten van de oudertraining dan wel de kans op het vroegtijdig beëindigen van de training. Het is wel zo dat de stress die ouders ervaren door negatieve levensgebeurtenissen (werkloos raken, echtscheiding) een kleine negatieve invloed heeft op het effect van de oudertraining alsmede de kans vergroot dat ouders voortijdig de training beëindigen (Reyno & McGrath, 2006).

Contextuele kenmerken

Uit de meta-analyse van Lundahl, Risser en Lovejoy (2006) blijkt dat gezinnen met een lagere sociaaleconomische status (SES) significant minder profiteren van de oudertraining dan gezinnen met een hogere SES. Dit geldt dan voor alle uitkomstmaten: zowel het gedrag van de ouders, de percepties van de ouders en het gedrag van het kind. In dit onderzoek is vervolgens gekeken hoe deze gezinnen dan toch kunnen worden geholpen door een oudertraining. Hieruit bleek dat deze gezinnen wel veel profiteren als ze de training individueel ontvangen in plaats van in groepsverband, wat niet geldt voor ouders met een hogere SES.

Ook Reyno en McGrath (2006) hebben het effect van SES op oudertraining onderzocht. Hieruit komt naar voren dat een laag gezinsinkomen een middelmatig negatief effect heeft op de uitkomsten van de interventie (0.52) en een klein negatief effect op uitval (0.21). Een laag opleidingsniveau is ook negatief van invloed op de mate van uitval (0.26), maar bleek geen effect te hebben op de uitkomsten van de interventie.

Samenvattend kunnen we voor wat betreft invloed van kenmerken van kind en gezin op de uitkomsten van oudertrainingen het volgende concluderen:

- Oudertrainingen zijn alleen bij ouders van jongens onderzocht, over eventuele verschillen in uitkomsten bij toepassing bij ouders van meisjes is niets bekend;
- Oudertrainingen blijken met name effectief bij ouders van kinderen in de basisschoolleeftijd;
- Er is nauwelijks onderzoek beschikbaar naar toepassing bij ouders van adolescenten. Uit de paar onderzoeken die er zijn blijkt dat als een oudertraining wordt aangeboden aan ouders van adolescenten, de inhoud van de training hieraan dient te worden aangepast. Het is van belang dat ouders leren hoe zij het gedrag van hun kind kunnen 'monitoren', hoe zij hun kind op een positieve wijze kunnen ondersteunen en samen problemen kunnen oplossen.

- Er zijn aanwijzingen dat de problemen bij adolescenten veelal te ernstig zijn om ‘alleen maar’ met een oudertraining aangepakt te worden, er is een combinatie van interventies bij ouder en kind nodig;
- Indien er sprake is van psychopathologie bij de moeder dan zal dit eveneens moeten worden aangepakt;
- In gezinnen met ernstige problemen zijn de resultaten minder goed, om resultaat te behalen is er naast de opvoedingsvaardigheden in deze gezinnen ook aandacht nodig voor andere problemen en voor hulp bij praktische problemen.

4.3 De invloed van kenmerken van de training

Buiten kindkenmerken, ouder- en gezinskenmerken en contextuele kenmerken heeft ook de inhoud en opzet van de oudertraining invloed op de effecten ervan. Zo kan het verschil maken of ouders individueel of in groepsverband de training ontvangen, of de training plaatsvindt bij het gezin thuis of bij bijvoorbeeld Bureau Jeugdzorg of een andere jeugdzorginstelling.

4.3.1 Aantal sessies

Zoals eerder aangegeven beslaan de meeste oudertrainingen tussen de zes en tien bijeenkomsten (Serketich & Dumas, 1996; Reyno & McGrath, 2006), en duren ze per bijeenkomst zo'n twee uur. De meta-analyse van Serketich en Dumas (1996) laat zien dat het aantal sessies (in deze meta-analyse gemiddeld 9,5 sessies, $SD=4.2$) niet van invloed is op de effectgrootte. In andere meta-analyses worden geen uitspraken gedaan over de invloed van het aantal sessies op het effect van een oudertraining.

4.3.2 Vorm

Oudertrainingen kunnen zowel individueel als in groepsverband worden aangeboden. Voor beide vormen zijn voor- en nadelen op te noemen. In groepsverband hebben ouders bijvoorbeeld veel sociale steun aan elkaar, wat bij individuele oudertraining niet het geval is. Bij individuele oudertraining is er daarentegen weer meer tijd voor individuele behoeften, maar het is ook duurder. De vraag is of een bepaalde vorm van oudertraining effectiever is dan de andere.

In de meta-analyse van McCart, Priester, Davies en Azen (2006) zijn dertig studies naar oudertrainingen meegenomen: zestien daarvan vonden in groepsverband plaats, de overige veertien werden individueel aangeboden. Uit de analyses blijkt dat er geen significant verschil bestaat wat betreft de effectgroottes tussen de twee varianten. Dit komt ook naar voren in de meta-analyse van Serketich en Dumas (1996). In deze meta-analyse zijn uiteindelijk 26 studies meegenomen, en omdat sommige studies uit meerdere groepen bestonden, waren er 36 vergelijkingen mogelijk. Er waren 22 groepen die de oudertraining individueel ontvingen en 13 in groepsverband. Het effect van de training werd echter niet door de vorm beïnvloed. In de meta-analyse van Lundahl, Risser en Lovejoy (2006) werd wel een verschil gevonden tussen de twee vormen. Hieruit blijkt dat het gedrag van het kind direct na afloop van de training, significant meer is verbeterd wanneer de ouders een

individuele oudertraining hebben ontvangen (13 studies), vergeleken met een groepstraining (33 studies), een combinatie van groep en individueel (4 studies), self-directed (8 studies) en tot slot een combinatie van self-directed en individueel (1 studie). Voor het gedrag en de perceptie van de ouder maakt de vorm van de oudertraining geen verschil. Uit dezelfde meta-analyse blijkt, zoals we net al zagen, dat de gezinnen met een lage SES minder profiteren van een training in groepsverband en meer geholpen zijn bij een individuele training.

Op basis van de besproken onderzoeken kan geconcludeerd worden dat het voor de effectiviteit niet direct uitmaakt of de training in groepsverband of individueel wordt aangeboden, behalve wanneer het gezinnen betreft met een lage sociaaleconomische achtergrond, waar een individuele training uitkomst lijkt te bieden.

4.3.3 Setting

Een oudertraining kan op verschillende locaties plaatsvinden, bijvoorbeeld in een buurthuis of school, bij Bureau Jeugdzorg of, in het geval van een individuele training, bij het gezin thuis. Het is denkbaar dat de setting waarbinnen de training plaatsvindt, van invloed is op de effecten ervan. Helaas is hier nog maar weinig onderzoek naar gedaan, veelal omdat de meeste studies in een klinische setting plaatsvinden. Zo ook de meta-analyse van McCart, Priester, Davies en Azen (2006) waarin dertig studies naar oudertrainingen zijn meegenomen. Slechts één van deze studies vond plaats in een niet-klinische setting (school), waardoor het effect van de setting op de uitkomsten van de oudertraining niet meetbaar is. Wel is te verwachten dat bij een oudertraining die bij de ouders thuis plaatsvindt, de uitval minder groot is. Dit is van groot belang: uitval is een serieuze bedreiging voor oudertrainingen.

4.4.4 Aanpak van uitval

Een groot probleem bij oudertrainingen is de hoge mate van uitval. Een aanzienlijk deel van de ouders maakt de training niet af en een deel komt slechts één of twee keer of komt helemaal niet opdagen. De uitval kan oplopen tot bijna 40% (Northey, Wells, Silverman & Bailey, 2003). Vaak is het zo dat gezinnen die te maken hebben met ernstige problemen - die de training dus eigenlijk het meest nodig hebben - vaker voortijdig uitvallen. Tijdens bijeenkomsten van een oudertraining leren ouders specifieke vaardigheden hanteren en verfijnen, waardoor het van groot belang is dat de ouders hierbij aanwezig zijn. Het is dan ook bekend dat het effect van een oudertraining deels afhangt van de mate waarin ouders ook daadwerkelijk deelnemen aan de sessies (DeRosier & Gilliom, 2007).

Nock en Kazdin (2005) hebben een korte interventie ontwikkeld, de Participation Enhancement Intervention (PEI), om ervoor te zorgen dat de uitval onder ouders die een oudertraining volgen, afneemt. Tijdens de eerste, vijfde en zevende sessie van een individuele oudertraining met acht bijeenkomsten (het gaat hier om de parent management training van de groep van Patterson, Oregon), heeft de therapeut 5 tot 15 minuten durende discussies met de deelnemende ouders over onder meer de motivatie van de ouders ('welke stappen kunt u zelf nemen om het gedrag van uw kind te verbeteren?'), welke praktische barrières ze zullen ervaren en hoe dit op te lossen is. De duur van

deze discussies is variabel, afhankelijk van de input en problemen van de ouders. Er is onderzoek gedaan naar het effect van deze toegevoegde interventie: 76 gezinnen zijn random toegewezen aan alleen PMT of PMT met PEI. Vooraf en na afloop zijn de Parent Motivation Inventory (PMI) en Adherence Questionnaire (AQ) afgenomen, welke voor dit onderzoek ontwikkeld zijn. Wat betreft motivatie blijkt dat de ouders die PEI hebben ontvangen, meer klaar zijn voor verandering, zichzelf meer in staat voelen om met behulp van PMT het probleemgedrag van hun kind te verminderen en tot slot over het geheel meer gemotiveerd zijn. De PEI had echter geen effect op het verlangen naar verandering in het gedrag van hun kind. Wat betreft het komen opdagen tijdens de sessies blijkt dat PEI-ouders vaker (gemiddeld 6.4 van de 8 keer) komen opdagen dan de controle-ouders (gemiddeld 5.2 van de 8 keer). Wat betreft het uitvoeren van de geleerde vaardigheden zoals bedoeld (door de therapeut gerapporteerd bij bijeenkomst 5, 7 en 8) blijkt dat dit voor de PEI ouders hoger en van betere kwaliteit is en er een stijgende lijn in zit naarmate de training vordert. Door de ouders zelf gerapporteerd piekt dit op bijeenkomst 7, en loopt het iets terug op bijeenkomst 8. Deze daling is ook te zien bij de ouders die geen PEI ontvangen. Uit dit onderzoek blijkt dat het van belang is om aandacht te besteden aan de motivatie van de ouders. Met een kleine interventie (tussen de 5 en 45 minuten) kan er dus vrij veel bereikt worden. Ouders zijn meer gemotiveerd, komen vaker opdagen en ook voeren ze de geleerde vaardigheden uit zoals bedoeld, wat voor een oudertraining van groot belang is.

Niet alleen de motivatie van ouders speelt een rol bij uitval. Vaak zijn het praktische problemen die ouders weerhouden van deelname, zoals ontbreken van oppas, vervoer naar de trainingslocatie en hulp voor andere problemen dan opvoedingsproblemen. Uit onderzoek naar Head Start (een training in positief opvoeden voor ouders en leerkrachten) bleek dat de deelname van ouders toenam op het moment dat trainingssessies aan het einde van de middag werden gepland en er werd begonnen met een gratis maaltijd voor het hele gezin. Na de maaltijd vertrekken de ouders naar de training en worden de kinderen opgevangen tot de trainingssessie klaar is (zie o.a. Baydar, Reid & Webster-Stratton, 2003).

Samenvattend kunnen we voor wat betreft de kenmerken van de oudertrainingen het volgende concluderen:

- Gezinnen met een lage sociaaleconomische achtergrond profiteren minder van een oudertraining en vooral minder van een groepsgewijze oudertraining. Om deze gezinnen toch te kunnen helpen, biedt individuele training uitkomst;
- Om uitval te voorkomen en de motivatie van ouders te verhogen helpt het om tijdens de training op vaste momenten een motivatieverhogend element in te voegen en aandacht te besteden aan de mogelijkheden die ouders hebben om het gedrag van hun kind te beïnvloeden;
- Uitval is te voorkomen door bij het organiseren van een oudertraining tegemoet te komen aan praktische problemen als kinderopvang en vervoer naar de trainingslocatie.

Ondanks het feit dat er behoorlijk wat onderzoek gedaan is naar de effecten van het trainen van ouders in opvoedingsvaardigheden zijn er ook onderwerpen waar nog onvoldoende over bekend is.

Zo richt het meeste onderzoek zich op jongens: hierdoor is onduidelijk of een oudertraining ook voor meisjes met gedragsproblemen werkt. Daarnaast is denkbaar dat de ernst van de gedragsproblemen of de etniciteit van het kind van invloed is op de effectiviteit van oudertrainingen, hierover is echter te weinig onderzoek beschikbaar. Ook zal er meer onderzoek moeten worden gedaan naar de kenmerken van de oudertraining, zoals de benodigde hoeveelheid sessies, in welke gevallen groepstraining of juist individuele oudertraining nodig is, en of een oudertraining aangeboden binnen een klinische setting, dezelfde resultaten behaalt als bijvoorbeeld op school.

4.4 Algemeen werkzame factoren

In de voorgaande paragrafen is duidelijk geworden dat het trainen van ouders in opvoedingsvaardigheden en het verbeteren van de ouder-kindrelatie een effectieve manier is om gedragsproblemen bij jeugdigen aan te pakken. Daarna zijn de werkzame elementen specifiek bij oudertrainingen aan de orde gekomen. Naast deze kennis over specifiek werkzame factoren is er inmiddels ook een hoop bekend over algemeen werkzame factoren van interventies. Het gaat om werkzame elementen die voor interventies gelden, los van de specifieke probleemgroep waar de interventie bij toegepast wordt (hier: jeugdigen met gedragsproblemen) en los van het specifieke type interventie (hier: oudertraining).

De kennis over algemeen werkzame factoren (principles of criteria) is afkomstig uit reviews en meta-analyses naar uiteenlopende (preventieve of curatieve) interventies en betreffen de opbouw en uitvoering van interventies (zie o.a. Deković & Asscher, 2007; Lipsey, 1995; Menger, 2009; Shirk & Karver, 2003; Sutton e.a., 2004). Om wat voor factoren gaat het?

1. Allereerst blijkt het van belang dat interventies goed doordacht zijn, een *heldere theoretische onderbouwing* kennen en gebaseerd zijn op kennis uit goed uitgevoerd wetenschappelijk onderzoek. In een goede theoretische onderbouwing komt aan de orde op welke risico- en beschermende factoren de interventie zich richt en welke factoren door de interventie wel en niet beïnvloed worden. Daarmee wordt tevens duidelijk voor wie de interventie precies bedoeld is.
2. Daarnaast dient de intensiteit van de interventie afgestemd te zijn op de omvang (ernst) van de problemen en het risico op verergering van de problemen. Bij een hoog risico past een meer intensieve interventie (risicoprincipe).
3. Een interventie dient gericht te zijn op de (dynamische) risicofactoren die bij de jeugdige in kwestie de problemen veroorzaken en aan te sluiten bij de wijze waarop ouders, kinderen en jongeren zelf hun problemen ervaren. De interventie moet bieden wat er in een individueel geval nodig is (*behoefteprincipe*).
4. In aansluiting daarop blijkt dat een interventie aan moet sluiten bij de karakteristieken van de cliënten met wie gewerkt wordt (*responsiviteitsprincipe*). Het gaat daarbij zowel om aansluiting bij de wijze van leren (vaardigheden leren door doen en oefenen aan de hand van

huiswerk) als om aansluiting bij de gemeenschap en cultuur van de deelnemers aan de interventie.

5. Daarnaast blijkt dat interventies die uitgevoerd worden door *goed getraind personeel* beter werken dan interventies waarbij dat niet het geval is.
6. Ook interventies waar sprake is van monitoring van de uitvoering om zicht te houden op een adequate uitvoering en controle van de kwaliteit, bereiken betere resultaten. Dit wordt ook wel aangeduid als aandacht voor de *treatment integrity*.
7. Interventies blijken beter te werken als cliënten gemotiveerd zijn. *Motivatie* wordt vaak opgevat als een statisch gegeven (je bent het of je bent het niet), maar onderzoek laat zien dat motivatie tot ontwikkeling gebracht kan worden. Naarmate een interventie meer gericht is op het weer greep krijgen op het eigen leven van ouders, kinderen en jongeren (empowerment), neemt de motivatie toe.
8. In aansluiting hierop blijkt dat met *helder opgebouwde interventies*, waarin gewerkt wordt aan overeengekomen concrete doelen, meer resultaten behaald worden dan met minder goed opgebouwde interventies. Een goede interventie heeft de volgende kenmerken: realistische, helder geformuleerde en toekomstgerichte doelen; een duidelijke koppeling van doel en middel en het opdelen van een programma in duidelijk fasen.
9. Ook blijken een heldere procedure voor de *behandelingsplanning* van belang. Evenals het raadplegen van de jeugdige en diens ouders bij het opstellen van de plannen.
10. Tot slot werken interventies beter als er sprake is van een goede 'werkalliantie' tussen cliënt en de hulpverlener.

4.5 Oudertrainingen bij de jeugdreclassering

Hoe zijn de Opvoedworkshop en de Oudertraining nu te beoordelen tegen de achtergrond van de in de voorgaande paragrafen gepresenteerde informatie over specifiek en algemeen werkzame factoren? Duidelijk is geworden dat de jeugdreclassering met de oudertrainingen zorgaanbod in huis heeft voor het aanpakken van een belangrijke (dynamische) risicofactor voor het ontstaan en voortbestaan van gedragsproblemen en delinquent gedrag: de relatie tussen ouder en kind en de opvoedingsstijl van de ouders. Het trainen van de opvoedingsvaardigheden van ouders is een effectieve aanpak om gedrag van hun kind te veranderen én dat van de aanwezige broertjes en zusjes. Dit wordt in algemene zin ook zo omschreven in de theoretische onderbouwing van de interventie (Berger, 2006).

Duidelijk werd ook dat er maar weinig bekend is over het bieden van oudertraining aan ouders van adolescenten, en dat is juist wat er bij de jeugdreclassering gebeurt. De cliënten van de jeugdreclassering zijn jongeren vanaf twaalf jaar die ernstige of minder ernstige delicten hebben gepleegd en voor korte of langere tijd begeleid worden. Afhankelijk van de aard en ernst van het delict en de instroom via de Raad voor de Kinderbescherming of de officier van justitie dan wel de rechter, verschilt de intensiteit van de begeleiding. Het besproken onderzoek van Bank e.a. (1991) laat zien dat juist voor deze doelgroep een oudertraining 'alleen' onvoldoende is, er is doorgaans meer nodig.

De toepassing van oudertraining als onderdeel van jeugdreclassering biedt juist dat ‘meer’, er is immers sprake van een combinatie van meer of minder intensieve begeleiding aan de jongere én diens ouders. We kunnen daarom concluderen dat het bieden van oudertraining bij de jeugdreclassering een goede zaak is. Over de wijze waarop dat bij de Opvoedworkshop en Oudertraining vormt krijgt zijn echter nog wel wat opmerkingen te maken. Hierop gaan we in de volgende paragrafen in.

4.5.1 Doelgroep van de interventies

Een eerste opmerking betreft de doelgroep van beide interventies. Uit het rijtje algemeen werkzame factoren in paragraaf 4.4 blijkt dat duidelijk dient te zijn voor wie de interventie precies bedoeld is. Daarbij dient de intensiteit van de interventie afgestemd te zijn op de omvang (ernst) van de problemen en het risico op verergering van de problemen, en een interventie moet bieden wat er in een individueel geval nodig is (risicoprincipe en behoefteprincipe). Dit punt is bij de toepassing van de Opvoedworkshop en de Oudertraining bij de jeugdreclassering minder duidelijk. Beide zijn, net als alle andere onderdelen uit het pakket van ‘Ouders van Tegendraadse Jeugd’ bestemd voor ouders van jeugdigen tussen de acht en zestien jaar oud. De Opvoedworkshop is nadrukkelijk bedoeld voor een brede groep van ouders en erop gericht hen te laten kennismaken met een groepstraining en te motiveren om met opvoeden aan de slag te gaan. Volgens de handleiding is de Oudertraining bedoeld voor ouders van jeugdigen die al een politiecontact achter de rug hebben en bij wie de balans tussen draagkracht en draagkracht ernstig is verstoord doordat opvoedingsvaardigheden gedeeltelijk of geheel ontbreken. De omschrijving van de doelgroep blijft hier algemeen, hoe de specifieke doelgroep voor de Oudertraining geselecteerd dient te worden wordt niet beschreven. Ook wordt niet verder uitgewerkt hoe de interventie past bij ouders van jongeren die al meer dan één politiecontact achter de rug hebben of al ouder zijn dan zestien jaar, hetgeen bij de jeugdreclassering vaak het geval is. Om te zorgen dat de juiste ouders de juiste vorm van hulp krijgen, is nadere uitwerking op dit punt gewenst. Begin 2009 heeft JSO een begin gemaakt met een instrument dat ouderbegeleiders moet ondersteunen om bij individuele ouders te besluiten of deelname aan de interventies wel of niet noodzakelijk is. In hoofdstuk 6 komt de instroom in beide interventies nader aan de orde en wordt nagegaan of de kenmerken van deelnemers aan de beide interventies verschillen. We komen dan op dit punt terug.

4.5.2 Inhoud van de interventie

Hoewel er niet veel bekend is over de effectiviteit van oudertrainingen bij adolescenten, is wel duidelijk dat de inhoud van de interventie aangepast dient te worden aan de leeftijd van de kinderen van de deelnemers. Bij beide interventies is dit het geval. In de Opvoedworkshop, maar vooral in de Oudertraining is aandacht voor het opvoeden van pubers en wat er dan belangrijk is (onderhandelen, zicht hebben op vrienden, toezicht houden, regels stellen, etc.).

Uit de handleidingen van beide interventies wordt niet duidelijk of en hoe er ook aandacht is voor andere problemen van de ouders. Interviews met uitvoerders moeten hier duidelijkheid bieden. Bij de beschrijving van de deelnemers zal duidelijk worden of er überhaupt ouders zijn met andere problemen (schulden, psychische problemen, etc.) en hoe ernstig de problemen zijn.

Er is in de Oudertraining sprake van informatieoverdracht en oefeningen én er is ingebouwd dat er mee geoefend wordt (huiswerk, telefonische ondersteuning, nazorg). Bovendien combineert de Oudertraining een individuele met een groepscomponent. Duidelijk werd dat bij deelnemers met een lage sociaaleconomische status, de individuele aanpak voor de hand ligt. In hoofdstuk 6 komen de kenmerken van de deelnemers aan de Oudertraining nader aan de orde en kunnen we nagaan in hoeverre een individuele aanpak nodig is.

Er is in het hele pakket van 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' veel aandacht voor de motivatie van de deelnemers. De Opvoedworkshop is specifiek ontwikkeld om ouders te motiveren om bewust met opvoeden aan de slag te gaan en in de Oudertraining wordt voorzien in een individuele motiveringsfase die vooraf gaat aan de groepstraining. Oudertrainers voeren maximaal drie gesprekken met ouders over het belang van opvoeden en de eventuele problemen die zij met de opvoeding ervaren, om hen zo te motiveren voor deelname aan de groepsbijeenkomsten. In hoeverre dit in de praktijk ook zo uitgevoerd wordt, moet duidelijk worden uit de logboeken die de oudertrainers bijhouden en de interviews met de oudertrainers. Dit komt in het volgende hoofdstuk aan de orde. Om deelname goed mogelijk te maken dienen volgens de handleidingen de praktische zaken goed geregeld te zijn: de trainingslocatie moet dicht bij huis zijn en er dient te worden voorzien in kinderopvang. In de opzet van de interventie is hier nadrukkelijk oog voor, de uitvoering in de praktijk volgt in het volgende hoofdstuk.

4.5.3 Opleiding en monitoring van de trainers

De ouderbegeleiders die de beide interventies uitvoeren dienen een vierdaagse training te volgen bij JSO en mogen dan als trainer of co-trainer de interventie uitvoeren. Om de uitvoering te monitoren is voorzien in duidelijke, heldere en uitgebreide trainingshandleidingen. Bovendien is op de locaties in de provincie Zuid-Holland voorzien in intervisiegroepen die door medewerkers van JSO begeleid worden. Verdere monitoring van de uitvoering vindt alleen in het kader van het onderzoek plaats door het invullen van logboeken door de ouderbegeleiders op alle onderzoekslocaties. De visie van de ouderbegeleiders op dit punt en de eenduidigheid van uitvoering van de beide interventies komt aan de orde in hoofdstuk 5.

4.5.4 Behandelingsplanning

In de 'Handreiking Ouderbegeleiding' is uitgewerkt hoe het werk van de ouderbegeleiders past binnen de nieuwe methode die de jeugdreclassering hanteert. Duidelijk wordt dat de jeugdreclasserders het trainen en begeleiden van ouders delegeert aan de ouderbegeleiders. Ouderbegeleiders en jeugdreclasserders houden elkaar op de hoogte van de aanpak en de voortgang, zodat er sprake is van een samenhangende aanpak in het gezin. In hoeverre dit in de praktijk ook zo werkt is aan de orde gesteld in de interviews met de ouderbegeleiders.

4.6 Tot slot

In dit hoofdstuk zijn we op zoek gegaan naar een antwoord op de eerste onderzoeksvraag, namelijk: Hoe zijn de interventies te beoordelen tegen de achtergrond van de huidige kennis over de invloed van opvoedingsvaardigheden op de ontwikkeling van gedragsproblemen en de zgn. ‘What Works’ kennis?

Omdat de opvoedingsstijl van ouders en de kwaliteit van de ouder-kindrelatie een rol spelen bij het al dan niet ontwikkelen en voortbestaan van gedragsproblemen en gedragsstoornissen is het inzetten van een vorm van hulp en training voor ouders bij jeugdigen met (ernstige) gedragsproblemen een logische keuze. Vooral bij de groep vanaf een jaar of veertien zijn er aanwijzingen dat een oudertraining ‘alleen’ onvoldoende is om de problemen op te lossen. De jeugdreclassering biedt dan met de begeleiding van jeugdigen en training of begeleiding van de ouders op een intensievere manier zorg, die lijkt te passen bij de ernst van de problemen (risicoprincipe).

Op basis van de literatuurverkenning zijn diverse aandachtspunten te formuleren voor toepassing van oudertraining bij de jeugdreclassering:

- De inhoud van de training moet passen bij de leeftijdsfase van de kinderen van wie de ouders aan de interventies deelnemen;
- Voor ouders met een laag inkomen leidt een individuele aanpak (geen groepstraining) tot betere resultaten;
- Laagopgeleide ouders haken eerder af;
- Bij ouders met eigen problemen (o.a. verslaving, depressie) is aandacht en hulp bij deze problemen nodig om de oudertraining resultaat te doen hebben;
- Er zijn aanwijzingen dat bij meisjes sprake is van andere problemen in de ouder-kindrelatie, de inhoud van de training zou wellicht bij ouders van dochters aangepast dienen te worden;
- Het inbouwen van korte, motiverende onderdelen in de training vermindert de uitval, evenals het regelen van vervoer naar de trainingslocatie, oppas voor de kinderen, verstrekken van maaltijden voor de training e.d.

5 De interventies in de praktijk

In dit hoofdstuk richten we ons op de uitvoering van de Opvoedworkshop en de Oudertraining bij de jeugdreclassering op de acht onderzoekslocaties. We gaan in op het aantal deelnemers en het aantal bijeenkomsten dat zij volgen en besteden aandacht aan uitval. Daarna komt de toeleiding van ouders aan de orde (selectie), de kenmerken van de trainers (ervaring) en de kenmerken van de uitgevoerde interventies (zijn alle onderwerpen behandeld en oefeningen en materialen gebruikt). Tot slot komt de monitoring van en de continuïteit in de uitvoering aan de orde.

5.1 Uitgevoerde interventies

Gedurende de onderzoeksperiode zijn op deze acht locaties in het totaal 28 Opvoedworkshops en 21 Oudertrainingen uitgevoerd. Op drie locaties (Hilversum, Tilburg en Utrecht) is alleen de Opvoedworkshop aangeboden (zie Tabel 5.1). De gepresenteerde informatie is afkomstig uit twee bronnen. Ten eerste uit de logboeken die door de trainers tijdens het geven van de Opvoedworkshop of de Oudertraining zijn bijgehouden. De trainers hebben in de logboeken van elke sessie bijgehouden welke deelnemers aanwezig waren en wat de reden van eventuele afwezigheid was. Ook hebben ze aangekruist welke onderwerpen zij hebben behandeld, welke oefeningen gedaan en of de beschikbare materialen werden gebruikt. Indien zaken niet behandeld of gebruikt waren, hebben zij kort toegelicht wat de reden hiervoor was. In de logboeken is tevens gevraagd naar kenmerken van de trainers, de etnische achtergrond van de deelnemende ouders en de datum waarop hun zoon of dochter 'in begeleiding' kwam bij de jeugdreclassering. Helaas zijn enkele ingevulde logboeken verloren gegaan in de post en bleken enkele logboeken niet betrouwbaar ingevuld. De informatie in dit hoofdstuk is daarom gebaseerd op gegevens uit 27 logboeken van uitgevoerde Opvoedworkshops en 18 logboeken van uitgevoerde Oudertrainingen.

De tweede bron van informatie zijn de interviews die afgenomen zijn bij de uitvoerders van de beide interventies: de oudertrainers. Op alle onderzoekslocaties is diverse malen uitgebreid met één van de trainers gesproken. In de interviews kwamen de selectie en instroom van deelnemers aan de orde, de ervaringen met het uitvoeren van de interventie en de ervaringen van de trainers met scholing en begeleiding bij de uitvoering van de interventie.

Tabel 5.1 Aantal uitgevoerde Opvoedworkshops en Oudertrainingen per onderzoekslocatie.

Jeugdreclassering in:	Aantal Opvoedworkshops	Aantal Oudertrainingen
Alphen aan den Rijn	4	4
Dordrecht	2	5
Den Haag	3	3
Hilversum	5	-
Rotterdam Noord	5	5
Rotterdam Zuid	3	4
Tilburg	2	-
Utrecht	4	-
<i>Totaal</i>	28	21

5.2 Deelnemers aan de interventies

Volgens de logboeken deden er op de acht onderzoekslocaties 347 ouders mee aan de Opvoedworkshop of de Oudertraining. Bij 45 uitgevoerde interventies (met een ingevuld logboek) levert dat een gemiddeld aantal deelnemers op van acht per interventie (minimaal drie en maximaal twaalf deelnemers). De bijeenkomsten voor de beide interventies vinden in de meeste gevallen 's avonds plaats, in een gebouw van de jeugdreclassering.

5.2.1 Deelnemers aan de Opvoedworkshops

Aan de Opvoedworkshops hebben in totaal 191 ouders meegedaan. Van 37% van hen is bekend dat zij een Nederlandse achtergrond hebben, van 22% is de etnische achtergrond niet in het logboek genoteerd. Zo'n 40% van de ouders heeft een niet-Nederlandse achtergrond (9% heeft een Antilliaanse achtergrond, 6% een Surinaamse achtergrond, 5% een Marokkaanse achtergrond, 5% een Turkse achtergrond. Voor de overige 16% is een grote diversiteit aan etnische achtergronden genoteerd).

Bij de Opvoedworkshops is het volgens de handleiding uitdrukkelijk de bedoeling dat ouders kunnen kiezen om één of meer bijeenkomsten te volgen. De workshopavonden vormen niet samen één vaste training, maar deelname aan één of enkele avonden zou ouders moeten motiveren tot deelname aan de meer intensieve Oudertraining. In de praktijk blijkt 66% van de ouders die zich melden voor de Opvoedworkshop, aan drie of vier van de avonden deel te nemen. De rest neemt deel aan één of twee avonden (Tabel 5.2).

Tabel 5.2 Aantal workshopavonden deelnemers Opvoedworkshop.

Aantal gevolgde avonden	Aantal ouders	Percentage
1 workshopavond	34	18
2 workshopavonden	30	16
3 workshopavonden	58	30
4 workshopavonden	69	36
Totaal	191	100

Uit de interviews blijkt dat er verschillend aangekeken wordt tegen de mate waarin de avonden 'facultatief' zijn. De Opvoedworkshop wordt op alle locaties als zelfstandige interventie ingezet en niet specifiek gebruikt om ouders 'toe te leiden' naar de Oudertraining. Wel vertelt men op enkele locaties in de laatste bijeenkomst dat de vaardigheden waarover gesproken is, meer uitgediept en

getraind worden in de Oudertraining. Het volgen van beide interventies wordt door verschillende trainers als 'te veel' gezien. Dan zou het in totaal om twaalf bijeenkomsten gaan, wat zij niet haalbaar achten.

Op de meeste locaties wordt het feit dat de Opvoedworkshop gegeven wordt bij een brede groep ouders onder de aandacht gebracht. Op één locatie nodigt men heel specifiek bepaalde ouders of ouderparen uit en stelt men leerdoelen met hen op. Deze ouders worden vóór de eerste bijeenkomst nog gebeld en van hen wordt verwacht dat ze vier bijeenkomsten lang deelnemen. Op één van de andere locaties zegt men vooral de vaders voor 'losse' bijeenkomsten uit te nodigen. Dit doet men omdat de eerste bijeenkomst sterk gericht is op het uitwisselen van ervaringen. De ervaring leert de trainers op deze locatie dat dit de moeders meer aanspreekt dan de vaders, die nodigt men gericht uit voor de andere avonden.

Anders dan bij de Oudertraining, maakt het voeren van motivatiegesprekken geen onderdeel uit van de Opvoedworkshop. Uit de voor de Opvoedworkshop ingevulde logboeken blijkt dat er in een derde van de gevallen (35%) wel degelijk sprake is van aparte gesprekken met ouders om hen te motiveren om deel te nemen. In hoofdstuk 3 is beschreven hoe de ouderbegeleiding volgens de 'Handreiking Ouderbegeleiding' vorm kan krijgen binnen de jeugdreclassering. 'Het motiveren (..) van ouders begint met een gesprek tussen de ouders en de jeugdreclasserder. Meestal vervolgt de ouderbegeleider dan de gesprekken. Er zijn doorgaans drie of vier gesprekken nodig om met ouders tot een keuze te komen', aldus de Handreiking. Uit de interviews blijkt dat sommige trainers met iedere ouder die voor ouderbegeleiding aangemeld wordt een eerste kennismakingsgesprek voeren om duidelijk te krijgen welk type begeleiding het beste bij hen aansluit om hen vervolgens hiervoor te motiveren. Op andere locaties bellen de trainers de potentiële deelnemers voorafgaand aan de eerste bijeenkomst op om de deelname te bevestigen en nogmaals onder de aandacht te brengen. Ondanks dat de Opvoedworkshop geen officiële eerste fase van 'motiveren' kent, is ook hier sprake van activiteiten van de trainers om ouders te motiveren zich op te geven én ook daadwerkelijk te komen.

5.2.2 Deelnemers aan de Oudertrainingen

Volgens de logboeken zijn er 156 ouders gestart met de Oudertraining. Bijna de helft van de deelnemers heeft een niet-Nederlandse etnische achtergrond (49%). Vijftien procent heeft een Antilliaanse achtergrond, 9% een Surinaamse achtergrond, 5% een Marokkaanse achtergrond. Bij de overige deelnemers is Indonesisch (3%), Turks (5%) of andere etnische achtergrond (13%) ingevuld in de logboeken en bij 6% is de etnische achtergrond niet ingevuld.

In hoofdstuk 2 is beschreven dat de Oudertraining uit drie fasen bestaat: een motiveringsmodule waarin de oudertrainer drie individuele gesprekken met ouders voert om de situatie in kaart te brengen en hen te motiveren tot deelname aan de groepstraining; de bijeenkomsten van de groepstraining zelf (acht trainingsavonden) en een individuele fase van nazorg. Tijdens de groepsbijeenkomsten is er op voorgeschreven momenten tussen de bijeenkomsten telefonisch contact met elk van de deelnemende ouders of ouderparen om ouders te ondersteunen bij het uitvoeren van de huiswerkopdrachten (waarin ouders bepaalde vaardigheden proberen toe te passen).

Op de meeste trainingslocaties past men de motiveringsmodule toe en hanteert men daarbij het format voor de gesprekken, zoals dat in de handleiding is opgenomen. Enkele trainers zeggen in de interviews dat het beter werkt om 'op gevoel' met ouders te praten om zo beter aan te kunnen sluiten bij hun belevingswereld en de moeilijkheden die zij ervaren. Anderen vertellen dat zij de handleiding juist een prettig houvast vinden bieden als 'kapstok' voor de gesprekken.

Uit de logboeken blijkt dat met 71% van de ouders die op de eerste trainingsavond aanwezig zijn, één of meer gesprekken uit de motiveringsmodule zijn gevoerd.⁴ Bij de ouders die deelnamen aan de motiveringsmodule zijn er in de meeste gevallen twee (47%) of drie (32%) gesprekken nodig om ouders te motiveren om te komen. In sommige gevallen was één gesprek genoeg (16%) en bij de overige ouders werden vier of zes gesprekken gevoerd.

Eenmaal begonnen met de Oudertraining, blijkt dat bijna de helft van de ouders (49%) de training bijna of helemaal afmaakt en zeven of acht trainingsavonden volgt. Bijna een kwart (23%) volgt vijf of zes bijeenkomsten en nog een kwart (27%) neemt deel aan één tot vier bijeenkomsten.

De derde en laatste fase, waarin individuele nazorg gegeven wordt en thuis met ouders geoefend kan worden, blijkt in ongeveer de helft van de gevallen toegepast te worden (Tabel 5.3).⁵

Uit de interviews blijkt dat de trainers het uitvoeren van de individuele fase eigenlijk alleen zinvol vinden als ouders voldoende trainingavonden hebben bijgewoond. Toch blijkt uit de logboeken dat de individuele fase in een enkel geval ook doorlopen wordt met ouders die niet alle trainingsavonden hebben gevolgd. Drie maal is dit gerapporteerd bij ouders die drie bijeenkomsten hebben gevolgd, twee maal bij ouders die vier bijeenkomsten hadden gevolgd en acht maal bij ouders die vijf bijeenkomsten hadden gevolgd. Als de individuele fase werd doorlopen vonden er gemiddeld twee bezoeken plaats. In totaal tien ouders werden in deze fase doorverwezen naar andere hulp. Bij drie doorverwezen ouders staat genoteerd naar welke instantie is doorverwezen. Bij twee ouders ging het om drugshulpverlening voor de ouder(s) zelf en in één geval werd besloten om het gezin aan te melden voor Multisystem Therapy (MST). In enkele gevallen besluiten ouderbegeleider en jeugdreclasserder om ouders al op een eerder moment te verwijzen naar een andere hulpverlenende instantie en vervalt de individuele fase.

⁴ Bij de 19 ouders (6%) die na deelname aan de Opvoedworkshop instromen bij de Oudertraining wordt de motiveringsmodule (logischerwijs) overgeslagen.

⁵ Er is voor 15 van de 21 Oudertrainingen een nazorglogboek ingevuld. Bij deze 15 trainingen werd de nazorgfase uitgevoerd bij in totaal 77 ouders. Helaas weten we niet of er bij de overige zes trainingen nazorg is verleend.

Tabel 5.3 Deelnemers aan de drie fasen van de Oudertraining

Trainingsonderdeel	Aantal ouders	Percentage
<i>Motiveringsmodule</i>		
Één of meer motiverende gesprekken	110	71
<i>Groepstraining</i>		
1 trainingsavond	14	9
2 trainingsavonden	12	8
3 trainingsavonden	10	6
4 trainingsavonden	6	4
5 trainingsavonden	18	12
6 trainingsavonden	19	12
7 trainingsavonden	44	28
8 trainingsavonden	33	21
<i>Totaal</i>	<i>156</i>	<i>100</i>
<i>Individuele fase</i>		
Één of meer gesprekken	77	49

Sommige ouders hebben na acht trainingsavonden, geen zin meer in de individuele fase, aldus een trainer. 'Ze willen er dan het liefst gewoon vanaf zijn!' Dit geluid klinkt ook door bij de geïnterviewde trainers op de andere locaties. Het aantal gesprekken in deze fase wordt bij alle locaties in Zuid-Holland aangepast aan de behoefte en mogelijkheden van de ouder.

Eén trainer vindt deze fase eigenlijk overbodig. Deze persoon wijt dat overigens aan zijn eigen wat afstandelijker houding ten opzichte van de ouders tijdens de training, waardoor ze zich misschien minder vertrouwd of gebonden voelen om nog verder te gaan. Het gaat daarom moeizaam, en daarbij komt dat deze trainer zegt geen voorstander te zijn van een individuele benadering.

Een andere trainer zegt nazorg niet standaard te bieden, mede door een gebrek aan beschikbare uren, maar de ouders de mogelijkheid te geven hem te benaderen als er vragen zijn. Deze trainer biedt alleen aan ouders 'die het echt nodig hebben' nazorg aan.

Uit de interviews blijkt overigens dat de nazorgmodule op nagenoeg alle locaties anders wordt uitgevoerd dan in de handleiding is geschreven. Er is veel kritiek op het feit dat er nog nieuwe doelen opgesteld worden in deze individuele fase. Volgens de trainers zou er beter 'gewoon alleen gekeken kunnen worden naar hoe het nu gaat en wat voor kleine zaken naar aanleiding van het geleerde verbeterd kunnen worden'. Ook het gedragscontract dat volgens de handleiding in deze fase opgesteld dient te worden met ouders en hun zoon of dochter, wordt nauwelijks gebruikt. 'Een gedragscontract kan niet werken als de balans tussen begrenzen en liefde niet in evenwicht is', zo redeneert een trainer, 'dus in essentie is zo'n contract niet meer nodig als de opvoedingsvaardigheden in balans zijn met wat het kind nodig heeft en het contract dus zou kunnen werken'. De voorwaarden voor de werkzaamheid van een gedragscontract zijn volgens deze trainer per definitie niet aanwezig.

Reden afwezigheid

In hoofdstuk 4 werd op basis van ander onderzoek duidelijk dat veel oudertrainingen kampen met uitval van deelnemers, die kan oplopen tot zo'n 40%. Uit het daar geciteerde onderzoek werd duidelijk dat er vaak praktische problemen zijn die de afwezigheid van de deelnemers verklaren. Een alleenstaande ouder met jonge kinderen die geen oppas kan vinden, kan bijvoorbeeld moeilijk deelnemen.

Ook bij de Opvoedworkshop en Oudertraining zijn lang niet alle deelnemers aanwezig bij alle avonden. Bij de Opvoedworkshop is dit ook niet de opzet, ouders kunnen zelf kiezen aan welke avonden zij deelnemen. Bij de Oudertraining is het wel de bedoeling dat ouders alle acht bijeenkomsten volgen. Omdat 51% van de ouders minder dan zeven trainingsavonden volgen, zijn we nagegaan welke redenen ouders aan de trainers hebben opgegeven om hun afwezigheid te verklaren. Duidelijk wordt dat er uiteenlopende redenen opgegeven worden, waarvan een deel opgevat kan worden als een signaal voor het ontbreken van motivatie. Deelnemers blijven weg, leggen de prioriteit bij een andere afspraak, zijn moe van hun werk gekomen of hebben andere verplichtingen, zoals een ouderavond.

Ziekte wordt ook regelmatig opgegeven als reden voor afwezigheid. Praktische redenen, zoals gebrek aan vervoer of oppas zijn relatief weinig ingevuld in het logboek. Tien ouders zeggen de training af omdat deze niet aan hun verwachtingen voldoet (Tabel 5.4).

Tabel 5.4 Genoemde redenen voor afwezigheid bij de Oudertraining.

Genoemde redenen	Aantal ouders	Percentage
Geen reden / weggebleven	63	27
Ziek	38	16
Andere afspraak	28	12
Niet gemotiveerd (druk, moe, baaldag)	29	12
Crisis (relatie of familie problemen, ziekenhuis)	25	11
Werk	15	6
Praktische redenen (geen oppas, busstaking)	12	5
De training voldoet niet aan verwachtingen, gestopt	10	4
Verantwoordelijkheden als ouder (ouderavond, huwelijk kind)	9	4
Overig (misverstand, hond dood, net bevallen, ramadan)	7	3
Totaal	236	100

Uitvallers

Wanneer zijn ouders nu als 'uitvallers' uit de Oudertraining te beschouwen? Omdat de individuele fase lang niet in alle gevallen uitgevoerd blijkt te worden, is het al dan niet doorlopen van de individuele fase geen goede maat hiervoor. Als maat voor het al dan niet afmaken van de training hanteren we daarom in dit onderzoek het aantal gevolgde avonden. Ouders die alle of bijna alle avonden (zeven of acht avonden) hebben bijgewoond beschouwen we als 'afmakers' (49%). Ouders die zes of minder bijeenkomsten hebben bijgewoond als 'afhakers' (51%). Als we de redenen voor afwezigheid bekijken van de ouders die maximaal zes bijeenkomsten hebben gevolgd, dan blijken er maar zes ouders te zijn die weggebleven vanwege ziekte, werk of ouderavonden. Degenen die minder dan zeven avonden hebben gevolgd zijn vooral weggebleven met andere redenen. De afhakers zijn dus doorgaans de ouders die geconfronteerd worden met dermate veel problemen, al dan niet van praktische aard, dat zij afzien van deelname.

5.3 Toeleiding naar de beide interventies

Lang niet alle ouders van jongeren die instromen bij de jeugdreclassering nemen deel aan één van beide interventies. Om na te gaan of de ouders die deelnemen aan de interventies de ouders zijn van een specifieke groep instromers bij de jeugdreclassering, is informatie opgevraagd uit het registratiesysteem van de jeugdreclassering (IJ) van de locaties in Zuid-Holland.

Gedurende de onderzoeksperiode zijn er op de vijf Zuid-Hollandse locaties ruim 4000 jongeren ingestroomd (4037), ongeveer 270 jongeren per jaar per locatie. Hanteren we dit aantal instromers ook voor de drie andere locaties (in Utrecht, Tilburg en Noord-Holland werden niet gedurende de hele periode interventies uitgevoerd) dan komen we uit op bijna 5000 jongeren. Dat betekent dat op alle locaties samen, ouders van 7% van de ingestroomde jongeren hebben deelgenomen aan een Opvoedworkshop of de Oudertraining.

Dit laat zien dat de beide interventies nog niet heel breed beschikbaar zijn op de onderzoekslocaties. In Utrecht bijvoorbeeld is voorzichtig gestart met het uitvoeren van enkele Opvoedworkshops om te verkennen of dit type hulp iets zou kunnen betekenen voor de ouders die men 'in huis' kreeg.

In Tilburg werd de Opvoedworkshop twee keer gegeven binnen het kader van het Veiligheidshuis en aan een specifieke doelgroep: ouders van jongeren die deelnamen aan de 'campus' die opgezet was in 2006. In Noord-Holland zijn twee trainers beschikbaar voor de hele regio en zij voeren per periode van twee jaar, drie Opvoedworkshops uit, afwisselend in Alkmaar, Haarlem en Bussum.

Op de Zuid-Hollandse locaties is ervoor gekozen om per locatie twee jeugdreclasseerders op te leiden als ouderbegeleider. De ouderbegeleiders voeren gesprekken met ouders én kunnen de Opvoedworkshop en de Oudertraining geven. Naast hun taak als trainer hebben zij ook een caseload aan jeugdigen. Op de vijf Zuid-Hollandse locaties is er – gedurende de onderzoeksperiode - in totaal 4,72 FTE beschikbaar voor het uitvoeren van de beide interventies. De interventies zijn daarmee beperkt beschikbaar en de vraag is dan ook welke ouders men uitkiest om deelname aan de Opvoedworkshop of de Oudertraining voor te stellen.⁶

In hoofdstuk 3 kwam de plaats van ouderbegeleiding bij de jeugdreclassering aan de orde. Het is de jeugdreclasseerder die in elke zaak bepaalt welke begeleiding nodig is, voor de jongere en sinds de beschikbaarheid van de ouderbegeleiding, óók voor de ouders. De jeugdreclasseerder kan zelf met ouders praten en hen begeleiding bieden, maar ook ouders doorsturen naar interventies intern (gesprekken met de ouderbegeleider, de Opvoedworkshop of de Oudertraining) of extern. Op de vijf locaties in Zuid-Holland werkt dit ook op deze manier.

Op alle locaties in Zuid-Holland worden nieuwe zaken besproken in een multidisciplinair overleg (MDO) waarin wordt bekeken wat er nodig is. Op twee locaties zegt men dat in het MDO eigenlijk altijd ouderbegeleiding aanbevolen wordt. Op de overige locaties stelt men in de interviews dat het doorsturen naar de Opvoedworkshop of de Oudertraining nog niet zoveel voor komt. De trainers

⁶ Onze bedoeling was het registratiesysteem van de jeugdreclassering hiervoor te gebruiken en de informatie uit de logboeken hieraan te koppelen. Dit bleek niet mogelijk, omdat teveel jongeren een andere naam blijken te hebben dan de ouder/verzorger die aan de interventie deelnam. We hebben de twee informatiebronnen daarom helaas niet kunnen koppelen.

moeten er zelf flink achterheen zitten en de beide interventies steeds onder de aandacht van de college jeugdreclasserders brengen: ‘We beginnen weer met een Oudertraining, heb je nog ouders die ervoor in aanmerking komen?’.

Op één locatie krijgen alle ouders van aangemelde jongeren een folder over de mogelijkheid ouderbegeleiding te krijgen en deel te nemen aan de Opvoedworkshop of de Oudertraining. De jeugdreclasserder voert met jongere en ouders een eerste gesprek en licht de folder toe. Hij of zij inventariseert dan of de ouders interesse hebben in (individuele) ouderbegeleiding of deelname aan een interventie. De ouders maken zelf de keuze of zij wel of niet willen deelnemen. Ook op deze locatie wordt in het MDO bekeken of ouderbegeleiding nodig is. Als men vindt van wel krijgt de trainer het verslag van het MDO en als de ouder zich niet aanmeldt belt de trainer op. De trainers op deze locatie zijn heel tevreden over de bekendheid die het aanbod heeft en het aantal mensen dat doorgestuurd wordt door de jeugdreclasserders.

Op geen van de locaties worden specifieke criteria gehanteerd om een keuze te maken voor toeleiding van ouder naar de Opvoedworkshop of de Oudertraining. De aanwijzing in de handleiding dat de Oudertraining bedoeld is voor ouders van jeugdigen tot zestien jaar wordt eigenlijk niet gehanteerd. Wel zeggen trainers dat het volgen van de bijeenkomsten van de Oudertraining alleen zin heeft als ‘ouders naar zichzelf kunnen kijken. Ze moeten beseffen dat zij deel zijn van de problemen en ze moeten leerdoelen kunnen opstellen’.

Eén van de trainers stelt dat het vooral de planning is die leidend is: als er een Opvoedworkshop of een Oudertraining gepland staat, dán kunnen ouders aangemeld worden. Bij sommige ouders is bij aanmelding van hun zoon of dochter duidelijk dat zij een training nodig hebben, maar meestal is het een kwestie van of ze geïnteresseerd zijn. Veel ouders vinden het lastig te overzien wat acht trainingsavonden gaat betekenen, en veel mensen vinden het gewoon te veel.

De trainers noemen in de interviews ‘dat het efficiënter kan’. Zij zouden liever niet aldoor gericht moeten zijn op de werving van deelnemers voor de interventies, maar al hun tijd stoppen in het uitvoeren van de Opvoedworkshop en de Oudertraining. De tijd die nu gestopt moet worden in het ‘werven’ van deelnemers, gaat ten koste van de individuele gesprekken in de motiverings- en nazorgfase van de Oudertraining. Overigens wijzen bijna alle trainers erop dat het sterk de vraag is of implementatie bij de jeugdreclassering op brede schaal staat te gebeuren; de behoefte bij ouders is er volgens hen zeker.

Wachttijd

Ouders die instemmen met het volgen van een Opvoedworkshop of een Oudertraining blijken in een deel van de gevallen lang te moeten wachten tot de interventie daadwerkelijk van start gaat. De wachttijd kan oplopen tot 33 maanden bij de Opvoedworkshop tot 35 maanden bij de Oudertraining. Van de deelnemers van de Opvoedworkshop is van 122 ouders bekend wanneer hun kind voor het eerst bij de jeugdreclassering is aangemeld. Voor ongeveer een derde (32%) van deze ouders geldt dat zij binnen drie maanden konden beginnen met de Opvoedworkshop, en ook een derde (34%) kon binnen vier tot zes maanden na aanmelding van hun kind naar de eerste bijeenkomst. De rest van de ouders moest langer wachten: 23% tussen de zes en twaalf maanden en van 11% was het kind al meer dan een jaar aangemeld bij de jeugdreclassering voordat zij de eerste bijeenkomst volgden.

Bij de Oudertraining is van 134 ouders bekend wanneer hun kind bij de jeugdreclassering is aangemeld. Voor deze groep geldt dat ruim een kwart (27%) binnen drie maanden naar de eerste trainingsavond kon, iets minder dan een kwart (23%) begon tussen vier en zes maanden na aanmelding van hun zoon of dochter bij de jeugdreclassering. Bij 45% ging er meer tijd over heen: 13% wachtte tussen de zes en twaalf maanden en 32% meer dan een jaar.

5.4 Kenmerken van de trainers

De 49 Opvoedworkshops en Oudertrainingen zijn gegeven door 25 trainers: 10 mannen en 15 vrouwen. Twaalf trainers hebben beide interventies ‘gedraaid’, de anderen gaven alleen de Opvoedworkshop of alleen de Oudertraining (Tabel 5.4).

Tabel 5.4 Trainers, de beide interventies en sekse

Trainer	Man	Vrouw	Aantal trainers
Beide typen	5	7	12
Alleen Oudertraining gegeven	3	2	5
Alleen Opvoedworkshop gegeven	2	6	8
Totaal	10	15	25

De trainers zijn allemaal personen met levens- en werkervaring. De gemiddelde leeftijd ligt bij de Oudertraining op 41 jaar (SD=10.4, range 28-61 jaar en bij de Opvoedworkshop op 42 jaar (SD=8.5, range 29-60 jaar). Alle trainers hebben een HBO opleiding afgerond.

Voor de meeste trainers was het geven van trainingen nieuw; vijf trainers hadden al (enige) trainingservaring. De trainers variëren in hun werkervaring op het terrein van de jeugdreclassering. Zes trainers hebben één of twee jaar ervaring op dat terrein, terwijl een collega al twintig jaar ervaring heeft. Gemiddeld hebben de trainers acht jaar ervaring met het werken met de jeugdreclasseringspopulatie.

Op diverse locaties vonden er verschillende wisselingen plaats onder de trainers. Daardoor zijn niet alle interventies gegeven door even ervaren trainers. In totaal zijn 15 van de 21 Oudertrainingen en 8 van de 28 Opvoedworkshops gegeven door een trainer die deze interventie voor het eerst of de tweede keer gaf.

5.5 Kenmerken van de uitgevoerde interventies

In de Opvoedworkshop en de Oudertraining komen vijf opvoedingsvaardigheden aan de orde. Deze worden geïntroduceerd en besproken aan de hand van bepaalde materialen en oefeningen. Zo wordt bijvoorbeeld in de Opvoedworkshop aan de hand van een discussie over stellingen gesproken over de wijze waarop ouders met hun zoon of dochter in gesprek gaan, en daarna wordt er een oefening gedaan rond de vraag ‘wat is een goed moment voor een gesprek over het gepleegde delict?’.

De onderwerpen, oefeningen en materialen zijn door de ontwikkelaar bewust gekozen en ingegeven door de theoretische onderbouwing van de interventie. Tijdens het onderzoek hebben de trainers een logboek bijgehouden waarin zij na elke sessie hebben ingevuld welke onderwerpen wel en niet behandeld zijn, welke oefeningen wel en niet gedaan zijn en welke materialen wel en niet gebruikt zijn. Als een onderdeel niet is toegepast, is hen gevraagd toe te lichten wat de reden daarvoor was. Daarnaast is er in de interviews – mede aan de hand van ingevulde logboeken – gevraagd naar de uitvoering. In de handleiding voor Opvoedworkshop en Oudertraining komen naast de te behandelen onderwerpen ook andere punten aan de orde, zoals opening en sluiting van een bijeenkomst of de aanpak van de kennismaking. Dergelijke onderwerpen hebben we niet meegeteld bij het percentage behandelde onderwerpen, het gaat ons hier om de kernonderwerpen van de beide interventies. Bij elk onderwerp zijn er verschillende onderdelen die de vaardigheden en het begrip van ouders rondom dit onderwerp helpen realiseren, zoals bijvoorbeeld: uitleg geven over een onderwerp, voorbeelden tonen, discussie voeren, ouders aan het woord laten over hun ervaringen of hen een voorbeeld laten uitspelen. Ook zijn er materialen beschikbaar zoals werkbladen, flapovers, dvd's en andere visuele ondersteuning. Deze onderdelen zijn gesteld als het gaat om oefeningen en materialen.

Uit de ingevulde logboeken⁷ voor de Oudertraining blijkt dat in deze trainingen gemiddeld 88% van de onderwerpen behandeld wordt (min. 66%, max. 100%). Van de oefeningen en materialen wordt gemiddeld 85% behandeld (min. 60%, max. 98%).

Bij de Opvoedworkshops wordt gemiddeld 87% van de onderwerpen behandeld (min 38%, max. 100%). De oefeningen en materialen wordt 81% van de oefeningen en materialen gebruikt (min. 43% en max. 100%).

In de logboeken is in de meeste gevallen genoteerd wat de reden was voor het niet behandelen van een onderwerp of niet gebruiken van oefeningen en materialen. In de interviews is hier nadere toelichting op gevraagd. De redenen zijn onder te brengen in vijf groepen: het onderdeel past niet bij de deelnemers, er is tijdgebrek, omgaan met huiswerk, vaardigheden van de trainers en randvoorwaarden.

Niet passend bij doelgroep

Sommige onderdelen blijken in de praktijk niet goed te passen bij de doelgroep. Zo noteert een trainer in één van de logboeken van de Opvoedworkshop dat de oefening 'praten over het delict' niet paste bij de deelnemers van die avond. Er waren maar drie ouders en hun kind was bij de jeugdreclassering terecht gekomen door veelvuldig spijbelen en schooluitval (leerplichtzaken). Hij heeft de oefening aangepast.

⁷ Deze percentages zijn gebaseerd op logboeken van 13 van de 21 uitgevoerde Oudertrainingen en 20 van de 28 Opvoedworkshops. In de logboeken die bij de eerste ronde van de beide interventies in 2006 zijn gebruikt bleken de vragen op dit punt onduidelijk te zijn en onvoldoende ingevuld te worden. De logboeken zijn daarop aangepast, maar voor de eerste ronde van trainingen ontbreken daardoor helaas gegevens op dit punt. We hebben echter geen reden om aan te nemen dat de eerste ronde van interventies anders uitgevoerd is dan daarna, in de interviews zijn daar ook geen aanwijzingen voor naar voren gekomen.

Ook andere trainers noemen dit soort zaken: de manieren van straffen en belonen zoals die in de handleiding worden gepresenteerd passen niet de deelnemende ouders, die bijna allemaal kinderen hebben die zestien jaar of ouder zijn. Een veelgenoemd voorbeeld is de dvd met voorbeeldsituaties. Een voorbeeldsituatie gaat over winkeldiefstal terwijl de deelnemers zonen en dochters hebben die ernstiger delicten hebben gepleegd, zoals reeksen van inbraken, gewelds- of zedendelicten. Verder worden sommige onderwerpen overbodig geacht, zoals bijvoorbeeld 'het geven van complimenten' in een groep ouders die deze vaardigheid al bezit. Of het onderwerp 'sluit niet aan bij de fase waarin de ouders zitten met hun kind, ze zijn allemaal achttien jaar en ouders zijn aan het loslaten'.

Een voorbeeld dat door de trainers vaak genoemd wordt is een observatieoefening met een steen in de tas, die ertoe moet bijdragen dat ouders gaan inzien dat je niet alles op het oog juist kunt inschatten. Deze oefening wordt vaak overgeslagen of de trainers hebben er ander materiaal bijgezocht. Zij gebruiken bijvoorbeeld foto's.

Soms wordt er ook een onderwerp toegevoegd omdat dit op dat moment leeft in de groep. Zo zijn op enkele locaties wel eens onderdelen toegevoegd rond drugs, religie en seksualiteit. Volgens de trainers is wel duidelijk geworden dat met het thema religie voorzichtigheid betracht moet worden, omdat ouders dat onderwerp erg op zichzelf betrekken.

Het wordt op verschillende locaties als een gebrek gezien dat hedendaagse onderwerpen, zoals comadrinken, loverboys en grenzeloos seksueel gedrag, niet in de Oudertraining terugkomt. Sommige trainers voegen ook nog extra materiaal toe. Zo wordt in een van de logboeken vermeld: 'ouders hebben een artikel meegekregen uit J/M Pubers en een stukje over functie conflicten uit de puberoudercursus BJZ Haarlem'.

Tot slot worden praktische aanwijzingen en voorbeelden gemist. In de bijeenkomsten komt vooral aan de orde dát regels stellen belangrijk is en waarom. Hoe je dat dan vervolgens doet met adolescenten die niks willen, dát komt niet aan de orde en dat is waar ouders om vragen.

Tijdgebrek

Veel genoemde redenen om materialen en oefeningen niet te gebruiken zijn: 'gebrek aan tijd', 'over het hoofd gezien', 'overgeslagen om tijd uit te sparen'. Het gebrek aan tijd ontstaat in veel gevallen doordat er in de groep deelnemers aandacht aan acute onderwerpen besteed moest worden. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om een familiecrisis en de bijkomende emoties die dat bij die ouders losmaakt of om herinneringen aan slechte ervaringen uit de eigen jeugd die boven komen drijven.

Trainers blijken te verschillen in de mate waarin zij de tijd die besteed wordt aan dergelijke uitwisselingen begrenzen. Op twee locaties wil men dit bewust beperken, terwijl op één van de andere locaties de trainers het specifiek als hun taak zien om die verhalen de ruimte te geven. Dit draagt naar hun mening bij aan de verbondenheid van ouders en zo ook aan de kwaliteit van de bijeenkomsten. Ook in de logboeken van verscheidene locaties komt dit onderwerp bij de opmerkingen terug: 'Ouders hebben aangegeven het vervelend te vinden dat er door het volle programma weinig tijd is voor uitwisseling', 'Spanningsveld persoonlijke situatie/vragen en het draaien van het programma. Ouders geven aan meer te willen uitwisselen met elkaar'. Dit verschil van inzicht over het doel van de bijeenkomsten maakt dat de tijd anders ingezet wordt. De problemen

met de tijd zijn in meer of mindere mate op alle locaties genoemd. In de logboeken wordt wel opgemerkt hoe de trainers dat proberen te verbeteren, zoals uit deze voorbeelden blijkt: ‘vooraf bekeken welke onderwerpen korter konden’ en ‘deze keer gekozen meer te sturen’. Niet alle ouders laten zich echter makkelijk sturen: ‘deze bijeenkomst was er een nieuwe moeder die veel ruimte nam voor haar verhaal, moeilijk in te perken’.

Uit de opmerkingen in de logboeken blijkt dat bij veel afmeldingen vaak geschoven wordt in het programma. Voorbeeld: ‘Veel afmeldingen. Keuze gemaakt om de oefening zorgvuldig te doen. Hierdoor het gesprek strafbaar feit niet gehaald.’ Zoals ook uit deze opmerking blijkt, betekent een kleine groep niet per definitie minder tijdnoed. In veel logboeken komt terug dat de ouderbegeleiders in tijdnoed komen aan het eind van de avond.

Huiswerk

Een belangrijk onderdeel in de Oudertraining is het opgeven van huiswerk. De eerste vier bijeenkomsten van de Oudertraining zijn wekelijks, daarna wordt de frequentie tweewekelijks en krijgen ouders drie keer een huiswerkopdracht. Volgens de handleiding spreekt de trainer aan het einde van de bijeenkomst met elke deelnemer af wanneer hij belt om te horen hoe het met het huiswerk gaat.

In de praktijk loopt dit vaak anders. Door ziekte van de trainer of afmeldingen van de ouders worden bijeenkomsten weleens verzet, en dan wordt er voor gekozen niet te bellen: men ziet elkaar dan toch weer de week erna. Ook zien trainers er wel van af door tijdgebrek of praktische omstandigheden als vakanties (van zowel de trainers als de ouders).

Ook komt het voor dat men huiswerkopdrachten niet meegeeft. De oefeningen en het oefenen thuis als huiswerk, wordt soms te ingewikkeld gevonden voor de deelnemers. In andere gevallen is het onderwerp door tijdgebrek niet behandeld en dan ziet men af van de huiswerkopdracht.

Verder blijkt het hebben van tussentijds telefonisch contact voor sommige trainers een probleem te zijn vanwege een gebrek aan vaardigheden om dit goed te leiden en levend te houden, terwijl anderen uitdrukkelijk ervoor kiezen vaker tussendoor telefonisch contact te hebben, bijvoorbeeld als ouders minder gemotiveerd dreigen te raken of als ze een zware periode doormaken. Er zijn er ook die standaard bellen of sms-en op de dag dat er een training is om te herinneren aan het feit dat er een bijeenkomst is en hen te motiveren om te komen.

Vaardigheden trainers

Niet alleen het telefonisch ondersteunen van ouders wordt door sommige trainers lastig gevonden. Een deel van de trainers vertelt in de interviews dat zij bepaalde oefeningen overslaan omdat zij zich onvoldoende toegerust voelen om de oefening goed met ouders te doen.

Ouders echt aan het oefenen krijgen wordt over het algemeen moeilijk gevonden. Bij het bespreken van een op de dvd getoond voorbeeld is het lastig om de vragen zo te stellen dat ouders inzicht krijgen in wat er mis gaat of juist goed gaat in het getoonde voorbeeld. Hen daarna motiveren om een rollenspel te doen wordt ook lastig gevonden. Ook het zelf meedoen en voordoen in rollenspel ligt niet alle trainers even goed.

Hierboven kwam al aan de orde dat niet alle trainers de bijeenkomsten evenveel sturen. Het vinden van een evenwicht tussen inbreng van ouders aan de ene kant en toekomen aan alle onderdelen vergt bepaalde vaardigheden in het werken met groepen. Niet alle trainers hebben daar evenveel ervaring mee, zoals ook blijkt uit één van de logboeken: ‘Nabesprekingsronde (van het huiswerk) wel gestart, maar liep uit op een discussie over de Oudertraining en het uitwisselen van ervaringen’. Een andere trainer noteert: ‘Deze bijeenkomst hebben we ons voorgenomen meer leidend op te treden, dat werkte goed. De ouders waren na afloop positiever’.

Randvoorwaarden

Tot slot staan er in de logboeken enkele zaken die meer de randvoorwaarden betreffen. Men kwam aan zaken niet toe omdat de ruimte te laat beschikbaar was, de dvd-speler weg was, de ruimte vies was en eerst opgeruimd moest worden. Of één van de trainers was ziek, zodat een trainer het programma alleen moest afwerken. Tot slot is diverse keren genoteerd dat doordat niet alle ouders bij iedere bijeenkomst aanwezig zijn, de groep elke keer van samenstelling wisselt. Dat maakt het lastig. Een deel van de ouders mist bepaalde informatie, maar herhaling werkt weer demotiverend voor de andere ouders.

5.6 Monitoring en ondersteuning van de uitvoering

De uitvoering van de beide interventies is door JSO ondersteund met ‘begeleide intervisiebijeenkomsten’, later aangeduid als ‘coaching op inhoud’. Dit zijn bijeenkomsten waarin de oudertrainers bij elkaar komen om onder leiding van de ontwikkelaar knelpunten in de uitvoering van de beide interventies te bespreken. Bij de start van het onderzoek namen alle ouderbegeleiders deel aan de intervisiebijeenkomsten die zes maal per jaar georganiseerd werden door JSO. Trainers verschillen in hun waardering van de bijeenkomsten. In het begin vond iedereen het nuttig om ervaringen uit te wisselen. Wel wordt opgemerkt dat het vaak meer ging over allerlei organisatorische perikelen rond de uitvoering van de Oudertraining, dan over de inhoud van het programma dat een trainer ‘moet draaien’. Dit speelde in de ene regio meer dan in de andere. In de interviews zeggen verschillende trainers meer te willen uitwisselen over zaken die spelen in het werken met een groep ouders. Na enige tijd vinden enkele trainers de intervisiebijeenkomsten ‘weinig efficiënt’. Het kost veel (reis)tijd, er zijn vaak weinig deelnemers en de bijeenkomsten zijn ‘onnodig’, omdat deze personen inmiddels niet meer tegen vragen of eigen grenzen aanlopen in de uitvoering van de beide interventies. De behoefte aan contact met andere ouderbegeleiders, naar het uitwisselen van ervaringen, lijkt in meer of mindere mate op alle locaties wel aanwezig. De vorm en frequentie die men wenselijk acht hangt af van de ervaring van de individuele trainers.

5.7 *Continuïteit in de uitvoering*

In hoofdstuk 3 kwam aan de orde op welke wijze de ouderbegeleiding, volgens de ‘Handreiking Ouderbegeleiding’ ingebed zou moeten zijn in de aanpak van de jeugdreclassering. In de interviews met de trainers is hen gevraagd naar hun ervaringen op dit punt.

In verschillende interviews zeggen de trainers dat de jeugdreclasseerders nadrukkelijker betrokken zouden moeten zijn bij de ouderbegeleiding. In het geval van uitval van ouders bijvoorbeeld, geven de trainers dit door aan de desbetreffende jeugdreclasseerder, daar gebeurt doorgaans weinig mee. Volgens de trainers op één van de locaties geeft de jeugdreclasseerder de verantwoordelijkheid voor ouders te veel uit handen, en vervolgens beroepen ze zich erop dat ze niet weten wat er gebeurt in de bijeenkomsten. Zij ondernemen dan ook geen actie als er ouders uitvallen, het is ‘het probleem’ van de ouderbegeleiders. Op deze locatie wordt getwijfeld aan het begrip van de collega’s over de inhoud van de bijeenkomsten, en ook aan het bewustzijn van het nut van ouderbegeleiding bij die collega’s. Het gebrek aan bekendheid met de inhoud van de beide interventies is ook op andere locaties een verklaring voor de slechte verbinding met de jeugdreclasseerders. Op één locatie wordt gezegd dat het belang van ouderbegeleiding organisatiebreed wordt gedragen, maar dat de toekomst van ouderbegeleiding in de vorm van de Opvoedworkshop en de Oudertraining binnen de Jeugdreclassering niet zeker is. Naast de beide groepsinterventies is ook individuele ouderbegeleiding geïntroduceerd en de vraag is nu wat ‘blijft’. De financiering van de ouderbegeleiding was in de onderzoeksperiode afhankelijk van externe subsidies. De vraag is nu of de beide interventies uitgevoerd kunnen blijven worden. Volgens de meeste trainers zijn de jeugdreclasseerders zich overigens wel bewust van het aspect ouders en hun rol als criminogene en protectieve factor en dat ze dan ook via hen vooruitgang kunnen bereiken.

Verder stellen de trainers dat de jeugdreclasseerders wel enthousiast zijn over het fenomeen ouderbegeleiding, maar dat de stap naar regelmatig doorverwijzen niet goed gemaakt wordt. De trainers doen op alle locaties erg hun best om hun collega-jeugdreclasseerders op de hoogte te houden. Zo worden er contactjournaals rondgestuurd naar aanleiding van de trainingavonden, en ook worden collega’s uitgenodigd om een kijkje te komen nemen bij een avond. Dit blijkt overigens niet altijd goed werkbaar: ‘als de opkomst laag is bij een avond, zijn drie mensen vanuit de jeugdreclassering wat te veel van het goede.’

Op één van de locaties is men van plan om in het plan van aanpak (dat voor elke jongere wordt opgesteld) de vijf opvoedingsvaardigheden van Patterson te verwerken, zodat de jeugdreclasseerders concreter ouders kunnen toeleiden die laag scoren op deze vaardigheden. Dit zou ook helpen om binnen de jeugdreclassering ‘dezelfde taal te gaan spreken’ als het gaat om ouderbegeleiding.

Eén locatie is overigens heel positief over de samenwerking met de jeugdreclasseerders. Het succes wordt hier toegeschreven aan het functioneren van het multidisciplinaire overleg (MDO) sinds de introductie van de nieuwe methodiek bij de jeugdreclassering. Elke nieuw binnengekomen zaak wordt binnen dit MDO besproken en ouderbegeleiding is een onderwerp in het gehanteerde format voor dit overleg. Ouderbegeleiding en de beide interventies komen dan vanzelf in beeld. Op deze locatie wordt het werken met ouders breed gedragen. Dit blijkt uit het feit dat alle

jeugdreclasserders een grotere caseload hebben, waardoor de trainers deels vrijgesteld zijn om hun werk als ouderbegeleider te kunnen blijven doen.

5.8 Tot slot

In dit hoofdstuk is de uitvoering van de Opvoedworkshop en de Oudertraining aan de orde geweest. Er blijken 28 Opvoedworkshops en 21 Oudertrainingen gegeven te zijn aan 347 ouders, gemiddeld zeven ouders per interventie. Bij de Opvoedworkshop heeft ongeveer tweederde van de deelnemers drie of vier avonden gevolgd. Omdat deelname aan de workshops facultatief is kan hier niet gesproken worden van uitvallers.

Bij de Oudertraining ligt dat anders. Hier is het de bedoeling dat ouders de drie afzonderlijke fasen van de training doorlopen: de individuele motiveringsfase waarin met de deelnemer(s) doelen geformuleerd worden, acht trainingsavonden in een groep ouders en een individuele fase waarin de geleerde vaardigheden thuis met ondersteuning toegepast worden. Lang niet alle ouders nemen aan alle onderdelen en avonden deel: 71% neemt deel aan de eerste fase, 49% neemt deel aan alle of bijna alle trainingsavonden en bij 49% volgt de individuele nazorgfase. Uit ander onderzoek naar oudertrainingen (zie paragraaf 4.4.4) is bekend dat het percentage uitvallers rond de 40% ligt. Voor de trainingsavonden en individuele nazorgfase bij de oudertraining ligt het percentage dus hoger. De intensiteit van de ontvangen interventie loopt als gevolg van de uitval bij de diverse deelnemers nogal uiteen, dit is een punt dat daarom van belang is bij het bepalen van de uitkomsten van de interventie.

Selectie/toeleiding

In hoofdstuk 2 en 4 waar de opzet van de beide interventies aan de orde kwam, werd duidelijk dat beide interventies voor een andere doelgroep bestemd zijn. In de praktijk blijkt er geen sprake van een vaste procedure die rekening houdt met het risico-, behoefte en responsiviteitsprincipe en die leidt tot selectie van instromers bij de Opvoedworkshop of de Oudertraining. De deelnemende ouders zijn een willekeurige selectie uit alle ouders van wie kinderen begeleid worden door de jeugdreclassering.

Hier is één uitzondering op. In Tilburg is de Opvoedworkshop twee maal gegeven aan ouders van jongeren die deelnamen aan de campus die daar vanuit het Veiligheidshuis is opgezet. In alle andere gevallen komt het erop neer dat de Opvoedworkshop onder de aandacht wordt gebracht en dat men afwacht wie er komt. Een deel van de ouders spreekt men vooraf, maar dat is min of meer toevallig, omdat ouders bijvoorbeeld bellen om toelichting of omdat bij de jeugdreclassering intern onder de aandacht is gebracht dat er een nieuwe Opvoedworkshop 'gaat draaien' en jeugdreclasserders de namen van de ouders van jongeren die recent zijn ingestroomd doorgeven.

Bij de Oudertraining stelt de trainer wel een lijstje op van mensen die hij of zij zelf benadert. Een deel van deze ouders zegt direct niet mee te willen doen en anderen zeggen te komen, maar komen niet of maar één keer. Welke ouders op het lijstje terecht komen is min of meer toevallig, net als bij de Opvoedworkshop.

Ouders moeten ook vaak lang wachten tot zij deel kunnen nemen aan de interventies. Gemiddeld wordt hun kind ruim een half jaar begeleid door de jeugdreclassering voordat er een interventie van start gaat. Bijna éénderde van de ouders kan pas na meer dan een jaar aan de interventie deelnemen.

Kenmerken uitvoering

In totaal zijn de 49 Opvoedworkshops en Oudertrainingen gegeven door 25 trainers. Doorgaans zijn de interventies gegeven door een trainersduo. Gemiddeld heeft elke trainer daarmee bijna twee keer een interventie gegeven. Op enkele locaties waren veel personeelwisselingen, zodat de interventies bijna elke keer door onervaren trainers werden gegeven.

Desondanks is er sprake van een tamelijk getrouwe uitvoering van de interventies. Gemiddeld is ruim 80% van de onderwerpen behandeld en ook ruim 80% van de materialen en oefeningen zijn toegepast. Er zijn echter ook uitvoeringen van de interventies waar deze percentages veel lager lagen. Onderwerpen die veelvuldig zijn overgeslagen of die trainers moeilijk blijken te vinden zijn het bespreken van huiswerk en het daadwerkelijk oefenen met ouders in rollenspel. Trainers blijken het moeilijk te vinden de balans te vinden tussen de gelegenheid geven aan ouders om ervaringen uit te wisselen en het daadwerkelijk 'trainen'. Het is de vraag of de 'begeleide intervisie' die de trainers ter ondersteuning van de uitvoering kregen aangeboden hier voldoende aandacht aan heeft besteed. Op alle locaties speelde voortdurend een aantal punten die onderwerpen waren van de intervisiebijeenkomst, zoals de instroom van ouders, het realiseren van voldoende instroom en het voortbestaan van de beide interventies. Trainers vertellen dat ze hier veel van hun tijd mee kwijt waren. De inbedding van de interventies in de aanpak van de jeugdreclassering is nog onvoldoende uitgekristalliseerd.

De informatie over de uitvoering van de interventies maakt duidelijk dat het voor de analyse van de uitkomsten van de interventies van belang is kenmerken over de uitvoering mee te nemen. Het gaat om de onderstaande punten:

- het aantal avonden dat ouders hebben gevolgd bij Opvoedworkshop of de Oudertraining;
- het al dan niet deelnemen aan de motiveringsfase van de Oudertraining;
- het al dan niet deelnemen aan de individuele nazorgfase van de Oudertraining;
- het percentage behandelde onderwerpen in een interventie;
- het percentage toegepaste oefeningen en materialen;
- de tijd die erover heen gaat voordat een ouder kan deelnemen aan één van beide interventies.

6 De onderzoeksgroep

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de ouders die aan de Opvoedworkshop of de Oudertraining hebben deelgenomen én meededen aan het onderzoek. Daarbij staat het beantwoorden van twee onderdelen van de eerste onderzoeksvraag centraal, namelijk de vraag naar verschillen in de aard en ernst van de problematiek van deelnemers aan de beide interventies en de vraag of er bij de deelnemers aan de interventies inderdaad sprake is van een verhoogd risico op antisociaal en delinquent gedrag van de kinderen (zie paragraaf 2.1). De informatie in dit hoofdstuk is gebaseerd op de vragenlijsten die ouders en jongeren voor aanvang van de beide interventies hebben ingevuld.

Eerst gaan we in op welke groep aan het onderzoek heeft deelgenomen, daarna komen de kenmerken van de deelnemende ouders aan de orde, waarbij we nagaan of er verschillen zijn tussen de deelnemers aan beide interventies. Vervolgens komen de kenmerken van jongeren zelf aan de orde. Tenslotte gaan we in op de aanwezigheid van risicofactoren.

6.1 Deelnemers aan het onderzoek

De ouders die deelnamen aan de Opvoedworkshop of de Oudertraining hebben helaas niet allemaal meegedaan aan het onderzoek. In hoofdstuk 2 lieten we zien dat 48% van de deelnemers van de Opvoedworkshop en 72% van de deelnemers aan de Oudertraining heeft deelgenomen aan het onderzoek. Er blijkt geen verschil tussen de beide groepen voor wat betreft het aantal gevolgde avonden van de beide interventies.

Deelname aan het onderzoek betekende dat aan ouders en hun kind werd gevraagd schriftelijke vragenlijsten in te vullen. Daarvoor is het noodzakelijk de Nederlandse taal voldoende te beheersen. Uit de logboeken van beide interventies is bekend dat tussen de 40% en 50% van de ouders een niet-Nederlandse etnische achtergrond heeft, hetgeen zou kunnen betekenen dat een deel van deze ouders meer moeite heeft met het invullen van de vragenlijsten. Omdat bij de Opvoedworkshop bij relatief veel ouders geen etnische achtergrond is ingevuld (22%) zijn we alleen voor de Oudertraining nagegaan of onder de onderzoeksdeelnemers ouders met een Nederlandse achtergrond oververtegenwoordigd zijn. Er blijken inderdaad meer ouders met een Nederlandse achtergrond deel te nemen aan het onderzoek, 75% van deze ouders nemen deel tegen 57% van de ouders met een niet-Nederlandse achtergrond ($\chi^2=5.17, p<.05$). Degenen die niet aan het onderzoek deelnemen moesten ook langer wachten tot zij aan de Oudertraining konden beginnen dan de onderzoeksdeelnemers ($F=5.43; p<.05$). Het wordt de niet-deelnemers dus 'lastiger' gemaakt om aan het onderzoek deel te nemen. Voor de in dit hoofdstuk gepresenteerde informatie betekent dit dat we niet zeker weten of de informatie een getrouw beeld geeft van de situatie van alle deelnemers aan de interventies.

6.2 Verschillen de deelnemers aan de beide interventies?

In de vragenlijsten is aan ouders informatie gevraagd over de volgende onderwerpen: achtergrondkenmerken, opvoedingsvaardigheden, kenmerken van de ouder-kindrelatie, problemen van ouders zelf en verwachtingen rond de interventie.

6.1.1 Achtergrondkenmerken

Geslacht en leeftijd

In totaal hebben 204 ouders die een interventie hebben gevolgd aan de voormeting meegedaan. Er zijn 92 respondenten die aan de Opvoedworkshop hebben deelgenomen en 113 respondenten die aan de Oudertraining hebben deelgenomen. Het grootste deel van de respondenten bestaat uit moeders (148 moeders en 56 vaders). Er is geen significant verschil in geslachtsverdeling tussen de workshop- en trainingsgroep ($\chi^2=.06$, $p=.81$). De leeftijd van de ouders varieert van 29.0 tot 58.9 jaar; gemiddeld zijn zij 45.0 jaar ($SD=6.3$); de mannen zijn met gemiddeld 47.9 jaar ($SD=6.2$) gemiddeld ouder dan de vrouwen, die gemiddeld 44.0 jaar zijn ($SD=6.0$). Er is geen significant verschil in de leeftijd van de ouders tussen de twee groepen ($t=.83$, $df=200$, $p=.41$).

Etniciteit

Het percentage ouders van autochtone afkomst ligt op 70%. Dit percentage verschilt niet significant tussen de twee groepen ($\chi^2=.01$, $p=.91$). In Tabel 6.1 is een overzicht weergegeven met frequenties en percentages per etniciteit.

Tabel 6.1 Etniciteit ouder

Etniciteit	Opvoedworkshop (N=92)		Oudertraining (N=112)	
	N	(%)	N	(%)
Nederlands	64	(69.6)	78	(69.6)
Antilliaans	5	(5.4)	9	(8.0)
Surinaams	4	(4.3)	10	(8.9)
Marokkaans	4	(4.3)	3	(2.7)
Turks	2	(2.2)	3	(2.7)
Indonesisch	2	(2.2)	1	(0.9)
Anders	11	(12.0)	7	(6.3)
Onbekend	0	(0.0)	1	(0.9)

Gezinssituatie

Bij het merendeel van de ouders (61%) is sprake van een twee-oudergezin. Bijna één op de vier ouders (37%) maakt deel uit van een één-oudergezin. Het percentage één-oudergezinnen ligt iets hoger bij de trainingsgroep, maar dit verschil is niet significant ($\chi^2=1.70$, $p=.19$). Frequenties en percentages per onderzoeksgroep zijn opgenomen in Tabel 6.2.

De ouders die een partner hebben, geven in de meeste gevallen (69%) aan dat de huidige partner ook de biologische ouder is. Dit percentage verschilt niet significant tussen de twee groepen ($\chi^2=1.01$,

$p=.32$). Indien de ouders van het kind niet meer bij elkaar zijn, heeft 57% van de jongeren die het betreft, nog contact met de biologische ouder. Ook hier is er geen significant verschil tussen de groepen ($\chi^2=1.85, p=.17$).

Tabel 6.2. Gezinssituatie

Gezinssituatie	Opvoedworkshop (N=92)		Oudertraining (N=112)	
	N	(%)	N	(%)
Eén-oudergezin	29	(31.5)	47	(42.0)
Twee-oudergezin	59	(64.1)	65	(58.0)
Anders/onbekend	4	(4.3)	5	(4.4)

Opleiding, werk en inkomen

De meeste ouders (73%) hebben een LBO- of MBO-opleiding afgerond of een middelbare school diploma behaald. Slechts 6% van de ouders heeft alleen het basisonderwijs afgerond of geen onderwijsvorm afgesloten. Drie keer zoveel ouders (18%) hebben een HBO- of WO-opleiding behaald. Het verschil in opleidingsniveau tussen de workshop- en trainingsgroep is niet significant ($U=4506.5, p=.28$). In Tabel 6.3 zijn de frequenties en percentages per opleidingsniveau aangegeven.

Tabel 6.3 Hoogst genoten opleiding ouder

Opleiding	Opvoedworkshop (N=92)		Oudertraining (N=112)	
	N	(%)	N	(%)
(minder dan) basisonderwijs	7	(7.6)	6	(5.4)
Lbo/mavo	38	(41.3)	35	(31.3)
MBO/havo/vwo	30	(32.6)	47	(42.0)
HBO/WO	17	(18.5)	19	(17.0)
Anders	1	(1.1)	3	(2.7)
Onbekend	0	(0.0)	2	(1.8)

Van de ouders heeft 22% geen werk. Binnen deze groep vallen zowel de werkzoekenden als de huismoeders- en vaders en andere ouders die bewust niet werken. De meeste voorkomende categorie is de groep ouders met werk op MBO-niveau (34%). Er zijn geen significante verschillen tussen de groepen ($U=4037.5, p=.59$). In Tabel 6.4 zijn de frequenties en percentages per werkniveau aangegeven.

De respondenten is gevraagd de categorie aan te geven waarbinnen het netto gezinsinkomen per maand valt. De frequenties zijn, uitgesplitst naar één- en twee-oudergezinnen, weergegeven in Tabel 6.5. Bij één-oudergezinnen is de meeste voorkomende inkomenscategorie 845 – 1200 euro per maand. Bij twee-oudergezinnen is dat 2000 – 3000 euro per maand.

Tabel 6.4 Niveau werk ouder

Niveau werk	Opvoedworkshop (N=92)		Oudertraining (N=112)	
	N	(%)	N	(%)
Geen werk	18	(19.6)	26	(23.2)
Ongeschoold werk	15	(16.3)	23	(20.5)
Werk op MBO-niveau	35	(38.0)	34	(30.4)
Werk op HBO/WO-niveau	14	(15.2)	20	(17.9)
Anders	8	(8.7)	9	(8.0)
Onbekend	2	(2.2)	0	(0.0)

Vervolgens is berekend of ouders een inkomen op bijstandsniveau, een beneden modaal inkomen, een modaal inkomen of een boven modaal inkomen hebben. Bij het bepalen of ouders een inkomen op bijstandsniveau hebben, is rekening gehouden met de gezinssituatie. Bij één-oudergezinnen is het bijstandsniveau bepaald op een inkomen lager dan 845 euro per maand. Bij twee-oudergezinnen ligt die grens op 1200 euro per maand. De indeling is gebaseerd op gegevens van het CBS uit 2006.

Totaal is van 179 respondenten zowel de gezinssituatie als de inkomenscategorie bekend. Hiervan hebben 13 respondenten (7%) een inkomen op bijstandsniveau. Ruim een derde (33%) heeft een beneden modaal inkomen, dat wil zeggen een inkomen lager dan 1560 euro per maand, maar hoger dan op bijstandsniveau. Een groep van 26 respondenten (15%) heeft een modaal inkomen. Bijna de helft van de respondenten (45%) heeft een boven modaal inkomen (2000 euro of meer). Deze groep bestaat vrijwel uit alleen respondenten uit een twee-oudergezin. Bij slechts twee van deze respondenten betreft het een één-oudergezin. Er zijn geen significante verschillen in inkomen tussen de deelnemers aan beide interventies, zowel voor de één-oudergezinnen ($U=458.0, p=.98$) als de twee-oudergezinnen ($U=1436.5, p=.17$).

Van de respondenten uit een één-oudergezin heeft bijna de helft (46%) financiële problemen. Er is geen significant verschil tussen de twee onderzoeksgroepen ($\chi^2=.00, p=.96$). Bij de twee-oudergezinnen ligt het percentage ouders met financiële problemen aanzienlijk lager, namelijk op 28%. Het percentage bij de trainingsgroep (42%) is significant hoger dan bij de workshopgroep (14%) ($\chi^2=11.37, p<.01$).

Tabel 6.5 Netto gezinsinkomen per maand

Niveau werk	Opvoedworkshop (N=92)		Oudertraining (N=112)	
	N	(%)	N	(%)
Eén-oudergezin				
< 845 euro	3	(10.3)	3	(6.4)
845 – 1200 euro	10	(34.5)	20	(42.6)
1200 – 1560 euro	6	(20.7)	12	(25.5)
1560 – 2000 euro	2	(6.9)	4	(8.5)
2000 – 3000 euro	1	(3.4)	1	(0.0)
3000 – 4000 euro	1	(3.4)	0	(0.0)
> 4000 euro	0	(0.0)	0	(0.0)
Onbekend	7	(20.7)	7	(14.9)
Twee-oudergezin				
< 845 euro	0	(0.0)	0	(0.0)
845 – 1200 euro	1	(1.7)	6	(9.2)
1200 – 1560 euro	5	(8.5)	4	(9.2)
1560 – 2000 euro	8	(13.6)	12	(18.5)
2000 – 3000 euro	22	(37.3)	21	(32.3)
3000 – 4000 euro	13	(22.0)	12	(18.5)
> 4000 euro	5	(8.5)	5	(7.7)
Onbekend	5	(8.5)	3	(4.6)

Eerdere hulp

Zowel ouders als jongeren is gevraagd of zij eerder hulp hebben gehad. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen hulp gericht op de jongere en hulp gericht op het gezin en tussen vrijwillige hulp en justitiële bemoeienis. De respondenten konden meerdere mogelijkheden aankruisen of bij ‘anders’ aangeven welke hulp zij eerder hebben ontvangen.

Het percentage ouders dat aangeeft dat hun *kind* eerder hulp of justitiële bemoeienis heeft gehad, is 60% (geen significant verschil tussen de groepen; $\chi^2=1.00$, $p=.32$). Binnen deze groep ouders gaat het in de meeste gevallen (64%) om één of twee verschillende vormen van hulp of justitiële bemoeienis. Als alleen gekeken wordt naar hulp in een vrijwillig kader, dan ligt het percentage ouders dat aangeeft dat hun kind eerder hulp heeft gehad wel significant hoger voor de trainingsgroep ($\chi^2=4.34$, $p<.05$). Als het alleen gaat om justitiële bemoeienis zijn er geen verschillen tussen de groepen ($\chi^2=.69$, $p=.41$).

De jongeren geven vaker dan de ouders aan eerder hulp of justitiële bemoeienis te hebben gehad; driekwart van de jongeren (76%) heeft de betreffende vraag met ‘ja’ beantwoord. Het verschil tussen de twee onderzoeksgroepen is niet significant ($\chi^2=.31$, $p=.58$). Ook als vrijwillige hulp en justitiële bemoeienis worden gescheiden zijn de verschillen tussen de groepen voor beide categorieën niet significant ($\chi^2=1.68$, $p=.20$ resp. $\chi^2=.00$, $p=.98$). Net als bij de ouders, is één vorm van hulp of justitiële bemoeienis het meest voorkomende aantal (28%).

Tabel 6.6 Percentage respondentent dat aangeeft de betreffende vorm van hulp of justitiële bemoeienis te hebben gekregen

Hulpvorm	Opvoedworkshop				Oudertraining			
	Ouders (N=92)		Jongeren (N=54)		Ouders (N=112)		Jongeren (N=59)	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Gericht op het kind								
Vrijwillig								
Begeleiding of hulp door school	9	(9.8)	11	(20.4)	24	(21.4)	18	(30.5)
Arts/verpleegkundige/psychiater	4	(4.3)	2	(3.7)	8	(7.1)	8	(13.6)
Therapeut	6	(6.5)	4	(7.4)	14	(12.5)	7	(11.9)
Justitieel								
Halt	24	(26.1)	11	(20.3)	23	(20.5)	12	(20.3)
Taakstraf	28	(30.4)	23	(42.6)	35	(31.2)	24	(40.7)
Leerstraf	11	(12.0)	14	(26.0)	21	(18.9)	18	(28.8)
(Gezins)voogd	3	(3.3)	2	(3.7)	5	(4.5)	4	(6.8)
Anders/onbekend	10	(10.9)	8	(14.8)	19	(17.0)	12	(20.3)
Binnen het gezin								
Vrijwillig								
Opvoedbureau/opvoedspreekuur	2	(2.2)	1	(1.9)	3	(2.7)	0	(0.0)
Bureau Jeugdzorg	18	(19.6)	25	(46.3)	34	(30.4)	39	(66.1)
Video-hometraining	7	(7.6)	3	(5.6)	5	(4.5)	1	(1.7)
Boddaert	2	(2.2)	1	(1.9)	1	(0.9)	1	(1.7)
Justitieel								
Raad voor de Kinderbescherming	6	(6.5)	9	(16.7)	15	(13.4)	14	(23.7)
(Gezins)voogd	3	(2.2)	1	(1.9)	5	(4.5)	2	(3.4)
Anders/onbekend	11	(12.0)	1	(1.9)	17	(15.2)	6	(10.2)

Tabel 6.6 biedt een overzicht van het soort hulp waar het om gaat. Wat betreft hulpvormen gericht op het kind, valt op dat bij veel jongeren (bron ouders: 46%, bron jongeren: 58%) al eerder sprake was van justitiële bemoeienis. Veel minder jongeren (bron ouders: 26%, bron jongeren: 32%) hebben vrijwillige hulp gekregen. De meest voorkomende vormen van bemoeienis zijn de taakstraf (bron ouders: 31%, bron jongeren: 42%), de leerstraf (bron ouders: 16%, bron jongeren: 27%) en een Halt-afdoening (bron ouders: 23%, bron jongeren: 20%).

Naast hulp gericht op de jongere, is de respondenten gevraagd naar eerdere *hulp gericht op het gezin*. Ook hier gaat het niet alleen om hulp, maar ook om justitiële bemoeienis. Het percentage ouders dat aangeeft eerder dergelijke hulp of bemoeienis te hebben gehad, ligt significant lager bij de workshopgroep dan bij de trainingsgroep ($\chi^2=4.60$, $p<.05$). Bij de workshopgroep gaat het om 36% van de ouders, terwijl bij de trainingsgroep ongeveer de helft van de ouders (51%) aangeeft eerder hulp of justitiële bemoeienis binnen het gezin te hebben gehad. Het gaat in de meeste gevallen (68%) om één vorm van hulp of bemoeienis. Als onderscheid wordt gemaakt tussen vrijwillige hulp en justitiële bemoeienis zijn er voor beide categorieën geen significante verschillen tussen de workshop- en de trainingsgroep ($\chi^2=2.72$, $p=.10$ resp. $\chi^2=3.79$, $p=.05$).

Volgens jongeren is er vaker hulp in het gezin geweest dan volgens de ouders. Bij de jongeren betreft het 53% bij de workshopgroep en 74% bij de trainingsgroep. Net als bij de ouders, is dit verschil significant ($\chi^2=5.16$, $p<.05$). In Tabel 6.5 is te zien dat binnen vormen van hulp en justitiële bemoeienis gericht op het gezin vooral vrijwillige vormen van hulpverlening worden genoemd. De meest genoemde hulpvorm is hulp door Bureau Jeugdzorg (bron ouders: 25%, bron jongeren: 57%).

Op basis van de jongerenvragenlijsten, hebben de jongeren uit de trainingsgroep significant vaker vrijwillige hulp in het gezin gehad ten opzichte van de jongeren uit de workshopgroep ($\chi^2=3.72$, $p<.05$). Voor justitiële bemoeienis is er geen significant verschil ($\chi^2=1.29$, $p=.26$).

6.1.2 Opvoedingsvaardigheden

Ouders hebben verschillende vragen over opvoedingsvaardigheden beantwoord. In Tabel 6.7 zijn per deelnemersgroep de gemiddelden en standaarddeviaties weergegeven. Ter vergelijking is (daar waar mogelijk) informatie opgenomen uit een onderzoek waarin dezelfde vragen werden gesteld aan ouders van middelbare scholieren uit Nederland (Reitz, Deković & Meijer, 2006; Wissink, 2006).

Wat betreft opvoedingscompetentie scoren ouders gemiddeld iets hoger dan het gemiddelde van de schaal, wat erop wijst dat zij zichzelf redelijk competent achten. Opvallend is dat zij op deze schaal aanzienlijk hoger scoren dan ouders uit het onderzoek onder scholieren uit Nederland, terwijl het om ouders gaat met kinderen die door de jeugdreclassering worden begeleid. Zij hebben dus zelf niet het gevoel dat zij een probleem met opvoeden hebben.

Ouders vinden gemiddeld dat ze redelijk responsief zijn voor de behoeften, signalen en gesteldheid van hun kind, maar scoren op deze schaal wel iets lager dan de ouders van scholieren. Ouders vinden dat ze in redelijke mate positief gedrag van hun kind belonen. Ook vinden ouders gemiddeld dat ze in redelijke mate consistent zijn in hun gedrag, hoewel iets minder dan ouders uit het vergelijkbare onderzoek. Ouders vinden dat zij in redelijke mate gedragsregels voor hun kind hanteren en in redelijke mate toezicht houden op het doen en laten van hun kind. Toezicht houden doen zij iets minder dan ouders uit het vergelijkbare onderzoek. Als het gaat om het bestraffen van negatief gedrag zeggen ouders af en toe gebruik te maken van 'harde' disciplinerende (bijv. schreeuwen en slaan).

Jongeren scoren over het algemeen iets lager dan de ouders, wat wil zeggen dat zij de opvoedingsvaardigheden van hun ouders iets lager beoordelen dan de ouders zelf.

Voor geen van de opvoedingsvaardigheden is er een significant verschil tussen de deelnemers aan de Opvoedworkshop en de Oudertraining (zie Tabel 6.7).

Tabel 6.7 Gemiddelden en standaarddeviaties voor opvoedingsvaardigheden.

Schaal	Omschrijving	Informant ¹	Mogelijke scores	Opvoed-workshop (N=92) (N=54)		Ouder-training (N=112) (N=59)		<i>t</i> *	<i>df</i>	Gegevens onderzoek scholieren ²	
				<i>M</i>	(<i>SD</i>)	<i>M</i>	(<i>SD</i>)			<i>M</i>	(<i>SD</i>)
Opvoedings-competentie	Mate waarin de ouder het gevoel heeft voldoende vaardigheden en handigheid te hebben in de omgang met het kind	O	1-6	4.1	(1.0)	3.9	(1.0)	1.18	201	2.8	(0.8)
Responsiviteit	Mate waarin de ouder in de opvoeding responsief is voor behoeften, signalen en gesteldheid van het kind	O	1-6	4.5	(0.9)	4.5	(1.0)	.20	201	5.0	(0.7)
		J	1-6	3.9	(1.3)	4.4	(1.3)	-1.80	109	4.4	(1.0)
Consistentie	Mate waarin de ouder voorspelbaar gedrag vertoont en doorzet met disciplineren	O	1-6	4.1	(1.0)	4.0	(1.0)	.79	201	4.5	(0.7)
Belonen	Mate waarin ouder positief gedrag van het kind beloont	O	1-5	3.8	(0.7)	3.7	(0.7)	.88	201	n.b.	n.b.
		J	1-5	3.3	(0.7)	3.5	(0.9)	-1.11	109		
Toezicht	Mate waarin de ouder toezicht houdt op het doen en laten van het kind	O	1-4	2.8	(0.5)	2.9	(0.6)	-.48	201	3.4	(0.4)
		J	1-4	3.0	(0.6)	3.0	(0.6)	-.19	109	2.9	(0.6)
'Harde' disciplinering	Mate waarin ouder 'harde' disciplinerings-technieken gebruikt	O	1-6	3.0	(0.8)	2.9	(0.9)	.54	198	n.b.	n.b.
		J	1-6	2.9	(0.9)	2.8	(1.0)	.67	109		

¹ Informant: O = ouder, J = jongere

² cijfers zijn gebaseerd op onderzoek onder (ouders van) middelbare scholieren uit Nederland (Reitz, Deković & Meijer, 2006; Wissink, 2006); n.b. = informatie niet beschikbaar

* geen van de verschillen is significant ($p > .05$)

Ouders met een partner hebben een aantal vragen ingevuld in hoeverre zij zich gesteund voelen door hun partner als medeopvoeder. Op een 5-puntsschaal scoren ouders gemiddeld 4.1 (SD=0.7) wat betekent dat ouders zich gemiddeld in redelijke mate gesteund voelen. De ouders uit de workshopgroep (M=4.2, SD=0.6) scoren gemiddeld hoger dan de ouders uit de trainingsgroep (M=3.9, SD=0.7) ($t=2.18$, $df=133$, $p < .05$).

6.1.3 De ouder-kindrelatie

In Tabel 6.8 is voor een aantal aspecten van de ouder-kindrelatie gemiddelden en standaarddeviaties op de bijbehorende schalen weergegeven. In het algemeen vinden zowel ouders als jongeren dat er weinig conflicten zijn. De ouders die aan de interventies deelnemen scoren hier iets hoger dan ouders uit het onderzoek onder ouders van scholieren in Nederland.

Ouders beoordelen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie gemiddeld als redelijk tot goed. De scores zijn vergelijkbaar met die uit het vergelijkbare onderzoek. Jongeren ervaren gemiddeld een redelijke mate van vertrouwen en open communicatie in de relatie met hun ouder. De scores liggen iets lager

dan die uit het vergelijkbare onderzoek. Ook voor de ouder-kindrelatie maten zijn er geen verschillen tussen de workshop- en trainingsgroep.

Tabel 6.8 Gemiddelden en standaarddeviaties voor schalen m.b.t. ouder-kindrelatie.

Schaal	Omschrijving	Informant ¹	Mogelijke scores	Opvoed-workshop (N=92) (N=54)		Ouder-training (N=112) (N=59)		<i>t</i> *	<i>df</i>	Gegevens ander onderzoek ²	
				<i>M</i>	(<i>SD</i>)	<i>M</i>	(<i>SD</i>)			<i>M</i>	(<i>SD</i>)
Conflicten	Mate van conflicten, irritaties en antagonisme in ouder-kindrelatie	O	1-5	2.1	(0.8)	2.1	(0.7)	-.01	201	1.7	(0.6)
		J	1-5	2.1	(0.7)	1.9	(0.8)	1.17	108	2.0	(0.7)
Positieve kwaliteit o-k relatie	Mate waarin sprake is van een positieve kwaliteit van ouder-kindrelatie	O	1-6	4.3	(1.0)	4.2	(1.0)	.47	200	4.3	(0.7)
Hechting	Mate van vertrouwen en open communicatie in ouder-kindrelatie	J	1-4	2.9	(0.5)	3.0	(0.6)	-1.09	109	3.3	(0.5)

¹ Informant: O = ouder, J = jongere

² cijfers zijn gebaseerd op onderzoek onder (ouders van) middelbare scholieren uit Nederland (Reitz, Deković & Meijer, 2006; Wissink, 2006)

* geen van de verschillen is significant ($p > .05$)

6.1.4 Problemen van ouders zelf

Ouders hebben over hun eigen problemen gerapporteerd aan de hand van de Adult Self Report lijst (ASR). De gemiddelde scores op de schalen depressiviteit, agressief gedrag, regeloverschrijdend gedrag en opdringerig gedrag zijn weergegeven in Tabel 6.9. De scores van de Amerikaanse normgroep van deze lijst zijn opgenomen om een beeld te geven van de scores van een gemiddelde volwassene (in Amerika) (Achenbach & Rescorla, 2003).

Alle ouders tezamen scoren op de schaal depressiviteit gemiddeld 6.9 punten ($SD=5.9$), op de schaal agressief gedrag gemiddeld 3.9 punten ($SD=3.4$), op de schaal regeloverschrijdend gedrag gemiddeld 1.8 punten ($SD=1.9$) en op de schaal opdringerig gedrag gemiddeld 0.9 punten ($SD=1.4$). Deze cijfers laten zien dat gemiddeld genomen ouders vinden dat ze zelf weinig problemen hebben. Zij scoren ongeveer hetzelfde als de normgroep. In Tabel 6.9 is te zien dat er geen significante verschillen zijn tussen de deelnemers aan de Opvoedworkshop en de Oudertraining.

Op basis van deze scores kunnen ouders ingedeeld worden in drie groepen: een klinische groep, een subklinische groep en een niet-klinische groep. Ouders die in de klinische groep vallen zijn vergelijkbaar met volwassenen die naar de hulpverlening zijn verwezen, bijvoorbeeld naar de GGZ. Ouders die in de niet-klinische range vallen zijn vergelijkbaar met een gemiddelde volwassene. De subklinische groep zit tussen de klinische en niet-klinische groep in.

Op de schaal angstig/depressief gedrag valt 5% van de ouders in de klinische groep en 0% in de subklinische groep. Het overgrote deel valt dus in de niet-klinische groep. Datzelfde geldt voor de schalen agressief gedrag (3% klinisch en 2% subklinisch), regeloverschrijdend gedrag (4% klinisch en

4% subklinisch) en opdringerig/lastig gedrag (2% klinisch en 0% subklinisch). Ook uit de indeling in groepen blijkt dus dat gemiddeld genomen ouders zelf vinden dat ze geen ernstige problemen hebben. Voor alle schalen geldt dat er geen significante verschillen zijn tussen de deelnemers aan beide interventies (angstig/depressief gedrag: $U=4763.0$, $p=.28$; agressief gedrag: $U=4894.0$, $p=.35$; regeloverschrijdend gedrag: $U=4965.0$, $p=.69$; opdringerig/lastig gedrag: $U=4905.0$, $p=.12$).

Tabel 6.9 Gemiddelden en standaarddeviaties voor ASR-schalen

Schaal	Mogelijke scores	Opvoed-workshop (N=92)		Ouder-training (N=112)		t^*	df	Norm-groep ¹	
		M	(SD)	M	(SD)			M	(SD)
Angstig/depressief gedrag	0-36	5.7	(5.4)	7.9	(6.2)	-2.67	200	5.5	(4.7)
Agressief gedrag	0-30	3.5	(3.2)	4.2	(3.5)	-1.42	200	3.8	(3.7)
Normoverschrijdend gedrag	0-28	1.7	(1.8)	2.0	(1.9)	-1.05	200	1.7	(1.8)
Opdringerig/lastig gedrag	0-12	0.7	(1.1)	1.1	(1.6)	-1.70	200	2.0	(2.0)

* geen van de verschillen is significant ($p>.05$)

¹ normgegevens zijn gebaseerd op Amerikaanse niet-klinische steekproef (Achenbach & Rescorla, 2003).

Verwachtingen

Zo goed als alle ouders die aan de Opvoedworkshop of de Oudertraining hebben meegedaan, gaven vooraf aan positieve verwachtingen van de interventie te hebben. Op een 6-puntsschaal scoorden ouders uit de workshopgroep gemiddeld 5.0 ($SD=0.8$) en ouders uit de traininggroep gemiddeld 5.2 ($SD=0.8$). Het verschil is niet significant ($t=-1.33$, $df=193$, $p=.19$).

6.1.5 Conclusie kenmerken ouders

Op de meeste punten is er geen verschil tussen de deelnemers aan beide interventies. Aan beide interventies nemen voornamelijk (bijna 70%) ouders met een Nederlandse etnische achtergrond deel. Grofweg 40% is relatief laag opgeleid en ook 40% heeft een laag inkomen. Op drie punten zijn er indicaties dat de ouders die deelnemen aan de Oudertraining te maken met ernstiger problemen dan ouders die deelnemen aan de Opvoedworkshop. Er zijn bij de Oudertraining meer twee-oudergezinnen met financiële problemen en er zijn meer gezinnen waar eerder vrijwillige hulp werd geboden voor zowel het kind als het gezin.

Ouders schatten hun opvoedingsvaardigheden als gemiddeld in en verschillen in hun rapportage niet van gemiddelde ouders van scholieren in Nederland. Ondanks de begeleiding van hun zoon of dochter door de jeugdreclassering vinden zij zichzelf competentere dan ouders van scholieren in ons land. Wel rapporteren zij wat meer conflicten en wat minder onderling vertrouwen en open communicatie. Ouders die deelnemen aan de Oudertraining voelen zich iets minder gesteund in de opvoeding door hun partner dan ouders die deelnamen aan de Opvoedworkshop.

Een klein percentage ouders rapporteert problemen die te vergelijken zijn met die van ouders die naar de hulpverlening zijn doorverwezen: 5% is angstig of depressief, 3% heeft ernstige agressieve problemen, 4% vertoont ernstig regeloverschrijdend gedrag en 2% kent opdringerig of lastig gedrag.

6.2 Om wat voor jongeren gaat het?

In de vragenlijsten voor ouders zijn vragen gesteld over achtergrondkenmerken en probleemgedrag van hun zoon of dochter. Daarnaast zijn aan jongeren zelf vragen gesteld over achtergrondkenmerken, probleemgedrag en informatie over school en hun vrienden.

6.2.1 Achtergrondkenmerken

Geslacht en leeftijd

De ouders die de Opvoedworkshop of de Oudertraining hebben gevolgd en aan het onderzoek hebben meegedaan, hebben in de meeste gevallen een zoon die begeleid wordt door de jeugdreclassering (79%). De leeftijd van de jongens en meisjes over wie de ouders de vragenlijst hebben ingevuld, varieert van 13.1 tot 18.5 jaar en is gemiddeld 16.4 jaar (SD=1.1). Er is geen significant verschil in geslacht van het kind ($\chi^2=.68$, $p=.41$) en leeftijd van het kind ($t=-.56$, $df=202$, $p=.58$) tussen de deelnemers aan beide interventies.

Niet van elke ouder heeft de zoon of dochter meegedaan aan het onderzoek. Totaal hebben 113 jongeren van wie de ouders aan een interventie deelnamen een vragenlijst ingevuld. Deze 113 jongeren zijn bijna gelijk verdeeld zijn over de twee interventiegroepen (54 Opvoedworkshop en 59 Oudertraining). De jongens vormen de meerderheid (78%). Er is geen significant verschil in geslachtsverdeling tussen de beide interventies ($\chi^2=.10$, $p=.76$). De leeftijd van de jongeren die deelnemen aan het onderzoek varieert van 12.8 tot 18.6 jaar en is gemiddeld 16.2 jaar (SD=1.2). Ook hierin verschillen de twee groepen niet significant van elkaar ($t=-.68$, $df=110$, $p=.50$).

Hoewel niet van elke ouder de zoon of dochter heeft meegedaan aan het onderzoek, is de groep jongeren die wel heeft meegedaan qua geslacht en leeftijd representatief voor de totale groep kinderen van de deelnemende ouders. In bijna acht op de tien gevallen gaat het om jongens en de gemiddelde leeftijd is iets ouder dan zestien jaar.

Etniciteit

Van de jongeren die aan het onderzoek mee hebben gedaan, zegt 61% van autochtone afkomst te zijn. Het gaat om 70% bij workshopgroep en 52% bij de trainingsgroep. Het verschil tussen de beide groepen is significant ($\chi^2=3.99$, $p<.05$). Dit verschil is opvallend aangezien het percentage autochtone ouders voor beide onderzoeksgroepen nagenoeg gelijk is. Omdat niet van alle ouders hun zoon of dochter heeft meegedaan aan het onderzoek en omdat van sommige jongeren beide ouders mee doen aan het onderzoek, is het niet verwonderlijk dat er op basis van de oudervragenlijsten een ander beeld ontstaat dan op basis van de jongerenvragenlijsten. Bovendien kan de etnische

achtergrond van een jongere anders zijn dan die van zijn of haar ouder. In Tabel 6.10 is een overzicht weergegeven met frequenties en percentages per etniciteit.

Tabel 6.10 Etniciteit jongere

Etniciteit	Opvoedworkshop (N=54)		Oudertraining (N=59)	
	N	(%)	N	(%)
Nederlands	38	(70.4)	29	(49.2)
Antilliaans	4	(7.4)	8	(13.6)
Surinaams	2	(3.7)	6	(10.2)
Marokkaans	1	(1.9)	1	(1.7)
Turks	1	(1.9)	1	(1.7)
Anders	8	(14.8)	12	(20.3)
Onbekend	0	(0.0)	3	(5.1)

School

Van de jongeren zegt 12% geen opleiding te volgen. Onder de jongeren van wie de ouders de Opvoedworkshop volgen is dit 6%, bij de andere groep 17%. Het verschil is significant tussen de twee groepen ($\chi^2=3.99, p<.05$). Het merendeel van de jongeren volgt een VMBO- of MBO-opleiding (66%). Hoewel er bij de workshopgroep relatief veel VMBO'ers zijn en bij de trainingsgroep relatief veel MBO'ers, is er geen significant verschil in opleidingsniveau tussen de twee groepen ($U=1505.0, p=.96$). In Tabel 6.11 is een overzicht weergegeven van het aantal jongeren per opleiding.

Tabel 6.11 Opleiding jongere

Opleiding	Opvoedworkshop (N=54)		Oudertraining (N=59)	
	N	(%)	N	(%)
Geen opleiding	3	(5.6)	10	(16.9)
Praktijkschool	4	(7.4)	2	(3.4)
VMBO	34	(63.0)	25	(42.4)
MBO	4	(7.4)	12	(20.3)
Havo/vwo	5	(9.3)	0	(0.0)
Anders	4	(7.4)	7	(11.9)
Onbekend	0	(0.0)	3	(5.0)

6.2.2 Probleemgedrag

Internaliserend en externaliserend probleemgedrag

Het probleemgedrag van de jongeren is zowel door de ouders als de jongeren zelf beoordeeld aan de hand van de CBCL (ingevuld door ouders) en de YSR (ingevuld door jongeren). Jongeren hebben vragen beantwoord over zowel externaliserend (agressief gedrag, regeloverschrijdend gedrag) als internaliserend probleemgedrag (angstig/depressief gedrag, teruggetrokken gedrag, lichamelijke klachten). Ouders is alleen gevraagd naar externaliserende problemen. De gemiddelde scores zijn weergegeven in Tabel 6.12. In het overzicht zijn ter vergelijking ook de gemiddelde scores opgenomen van de normgroep van beide instrumenten. Het gaat in beide gevallen om gegevens van gemiddelde jongeren in Nederland.

Wat opvalt is dat de gemiddelde scores die de ouders rapporteren flink hoger liggen dan die van de normgroep, terwijl de jongeren maar iets hogere scores rapporteren ten opzichte van de normgroep. Duidelijk is dat jongeren zelf minder problemen ervaren dan hun ouders. In de tabel is te zien dat er geen significante verschillen zijn tussen de deelnemers aan de beide interventies. Dat geldt zowel voor de scores die de ouders rapporteren als de scores die de jongeren rapporteren.

Net als bij de gegevens over de problemen van ouders zelf (gemeten met de ASR), kunnen de jongeren op basis van de scores op de CBCL en de YSR verdeeld worden over een klinische groep, een subklinische groep en een niet-klinische groep. De grensscores die bepalen in welke groep een jongere valt, zijn voor meisjes en jongens verschillend. Op basis van de oudervragenlijsten, is het percentage jongeren dat in de klinische range valt op de schaal agressief gedrag 32%. Voor de schaal regeloverschrijdend gedrag gaat het om 46%. Deze percentages verschillen niet significant tussen de beide groepen (agressief gedrag: $U=4829.0$, $p=.58$; regeloverschrijdend gedrag: $U=4691.5$, $p=.36$). Op basis van de jongerenlijsten valt een aanzienlijk kleinere groep jongeren binnen de klinische range, respectievelijk 7% en 20%. Het percentage jongeren dat binnen de subklinische range valt is 9% en 2%. De verschillen tussen de kinderen van deelnemers aan beide interventies zijn niet significant (agressief gedrag: $U=1417.5$, $p=.35$; regeloverschrijdend gedrag: $U=1442.5$, $p=.57$).

Vragen over internaliserend probleemgedrag zijn alleen aan jongeren gesteld. Op basis van de scores valt 5% van de jongeren binnen de klinische range op de schaal angstig/depressief gedrag en 4% in de subklinische range. Op de schaal teruggetrokken gedrag gaat het om 5% in de klinische range en 2% in de subklinische range en op de schaal lichamelijke klachten om 10% in de klinische range en 2% in de subklinische range. De verschillen tussen de groepen zijn niet significant (angstig/depressief gedrag: $U=1491.0$, $p=.81$; teruggetrokken gedrag: $U=1493.0$, $p=.81$; lichamelijke klachten: $U=1446.0$, $p=.49$).

Tabel 6.12 Probleemgedrag jongeren

Schaal	Mogelijke scores	Opvoed-workshop (N=92) (N=54)		Ouder-training (N=112) (N=59)		t^*	df	Normgroep ¹	
		M	(SD)	M	(SD)			M	(SD)
Agressief gedrag (CBCL)	0-80	14.5	(8.5)	14.6	(7.6)	-.09	200	4.6	(4.6)
Regeloverschrijdend gedrag (CBCL)	0-52	7.8	(4.7)	7.8	(4.2)	.01	200	1.5	(1.9)
Agressief gedrag (YSR)	0-76	9.5	(5.1)	9.4	(6.6)	.08	110	7.4	(4.7)
Regeloverschrijdend gedrag (YSR)	0-44	6.6	(3.3)	5.8	(3.2)	1.32	110	3.5	(2.4)
Angstig/depressief gedrag (YSR)	0-64	5.4	(4.4)	5.3	(5.2)	.20	110	4.3	(3.5)
Teruggetrokken gedrag (YSR)	0-28	3.3	(3.6)	3.6	(2.2)	-.65	110	2.4	(2.1)
Lichamelijke klachten (YSR)	0-36	2.9	(3.5)	3.3	(3.4)	-.53	110	2.3	(2.2)

* geen van de verschillen is significant ($p>.05$)

¹ Normgegevens zijn gebaseerd op een niet-klinische groep jongeren uit Nederland (Verhulst, Van der Ende & Koot, 1997).

Politiecontacten en delinquentie

Van de jongeren zegt 87% het afgelopen jaar met politie in aanraking te zijn geweest. Dit percentage is voor beide interventies gelijk ($\chi^2=1.27, p=.26$). De jongeren is gevraagd hoe vaak zij het afgelopen jaar verschillende vormen van delinquent gedrag hebben vertoond. Op basis daarvan is een score berekend die de mate van delinquentie uitdrukt. In Tabel 6.13 zijn de gemiddelde scores en standaarddeviaties weer gegeven. De scores zijn uitgesplitst naar drie soorten criminaliteit: vermogenscriminaliteit, geweldscriminaliteit en vandalisme. De gemiddelde scores zijn aanzienlijk hoger dan de cijfers uit de WODC monitor, die wordt afgenomen onder een representatieve groep jongeren in Nederland.

Tabel 6.13 Zelfgerapporteerd delictgedrag jongere over afgelopen jaar

Schaal	Mogelijke scores	Opvoed-workshop (N=54)		Ouder-training (N=59)		<i>t</i> *	<i>df</i>	WODC monitor ¹	
		<i>M</i>	(<i>SD</i>)	<i>M</i>	(<i>SD</i>)			<i>M</i>	(<i>SD</i>)
Totaal delinquentie	0-4	.47	(.44)	.40	(.50)	.81	110	.09	(.18)
Vermogenscriminaliteit	0-4	.53	(.64)	.35	(.48)	1.74	110	.13	(.29)
Geweldscriminaliteit	0-4	.53	(.55)	.51	(.54)	.19	109	.09	(.28)
Vandalisme	0-4	.56	(.66)	.54	(.80)	.10	109	.12	(.31)

* geen van de verschillen is significant ($p>.05$)

¹ De cijfers uit de WODC monitor 2005 zijn gebaseerd op een vergelijkbare schaal en betreft jongeren uit Nederland tussen de 12 en 17 jaar.

6.2.3 Omgeving

School

In Tabel 6.14 zijn de gemiddelde scores en standaarddeviaties weergegeven op twee schalen betreffende de mate van welzijn en prestatie van de jongere op school. Gemiddeld voelen jongeren zich redelijk goed op school en halen zij redelijke cijfers.

Jongeren hebben ook aangegeven hoe vaak zij de week voor het invullen van de vragenlijst afwezig zijn geweest, zowel met toestemming van hun ouders als zonder (spijbelen). Een kwart van de jongeren (25%) geeft aan de afgelopen week gespijbeld te hebben. Daarnaast is meer dan de helft van de jongeren (54%) de afgelopen week afwezig geweest met toestemming van hun ouders. Er zijn geen verschillen tussen de workshopgroep en de trainingsgroep ($\chi^2=.52, p=.47$ resp. $\chi^2=.04, p=.83$).

Tabel 6.14 Welzijn en prestatie school

Schaal	Mogelijke scores	Opvoed-workshop (N=54)		Ouder-training (N=59)		<i>t</i> *	<i>df</i>
		<i>M</i>	(<i>SD</i>)	<i>M</i>	(<i>SD</i>)		
Mate waarin jongere zich goed voelt op school	1-5	3.8	(0.7)	3.8	(1.0)	-.05	95
Mate waarin jongere goede resultaten haalt	1-5	3.5	(0.8)	3.9	(0.6)	-2.50	91

* geen van de verschillen is significant ($p > .05$)

Relatie leeftijdsgenoten

Tabel 6.15 laat de gemiddelde scores en standaarddeviaties op drie schalen met betrekking tot relatie met leeftijdsgenoten zien. Jongeren brengen gemiddeld redelijk veel tijd door met hun vrienden. Gemiddeld vertonen hun vrienden meer prosociaal gedrag dan antisociaal gedrag.

Tabel 6.15 Relatie leeftijdsgenoten

Schaal	Mogelijke scores	Opvoed-workshop (N=54)		Ouder-training (N=59)		<i>t</i> *	<i>df</i>
		<i>M</i>	(<i>SD</i>)	<i>M</i>	(<i>SD</i>)		
Mate waarin jongere tijd doorbrengt met vrienden	1-5	3.8	(.7)	4.0	(.7)	-.94	110
Mate waarin vrienden van de jongere antisociaal gedrag vertonen	1-5	2.0	(.8)	1.8	(.6)	1.16	110
Mate waarin vrienden van de jongere prosociaal gedrag vertonen	1-5	3.0	(.7)	3.2	(.8)	-1.57	110

* geen van de verschillen is significant ($p > .05$)

6.2.4 Conclusie kenmerken jongeren

In bijna acht op de tien gevallen gaat het om jongens en de gemiddelde leeftijd ligt iets boven de zestien jaar. De meeste jongeren volgen een opleiding, onder jongeren van wie de ouders de Oudertraining volgen is een hoger percentage dat geen opleiding volgt (17%). Zoals te verwachten bij jongeren die begeleid worden door de jeugdreclassering, rapporteren jongeren veel meer problemen op het terrein van agressie, regeloverschrijdend gedrag en gepleegde delicten dan de gemiddelde jongere in ons land. Een minderheid (5%) rapporteert ernstige internaliserende problemen (angstig/depressief en teruggetrokken) en één op de tien rapporteert ernstige lichamelijke problemen. Op deze punten is er geen verschil tussen jongeren met ouders die de Opvoedworkshop en die de Oudertraining volgen.

6.3 Risicofactoren

Naast de vraag naar de verschillen tussen de deelnemers aan de beide interventies, staat in dit hoofdstuk de vraag centraal of de gezinnen die aan de interventies deelnemen inderdaad gezinnen zijn met verhoogd risico op antisociaal en delinquent gedrag van de kinderen: de doelgroep van het pakket 'Ouders van Tegendraadse Jeugd'. Om deze vraag te beantwoorden bekijken we in hoeverre risicofactoren in de gezinnen van de deelnemers voorkomen. In hoofdstuk 3 beschreven we al dat in dit onderzoek een specifieke toepassing van twee modules uit het pakket van 'Tegendraads' wordt onderzocht: namelijk een toepassing bij de jeugdreclassering. Per definitie komen daar jeugdigen terecht die in aanraking zijn geweest met de politie en/of justitie. Bij deze groep is daarom sowieso sprake van (een verhoogd risico op) antisociaal en delinquent gedrag. Binnen deze groep bekijken we op basis van de informatie uit de vragenlijsten welke risicofactoren nog meer van toepassing zijn. Het gaat om factoren waarvan bekend is dat deze de kans op antisociaal en delinquent gedrag vergroten (Dishion & Patterson, 2006; Dodge, Coie & Lyman, 2006). Daarbij zijn de onderstaande tien risicofactoren in kaart gebracht:

1. Ethniciteit: ouder is van niet-Nederlandse afkomst
2. Opleiding: maximaal LBO/mavo niveau
3. Werk: ouder en eventuele partner hebben geen werk
4. Inkomen: netto maandinkomen ligt op bijstandsniveau (voor één-oudergezin of twee-oudergezin)
5. Financiële problemen: er is sprake van financiële problemen
6. Gezinsamenstelling: er is sprake van een één-oudergezin
7. Scheiding: ouders van het kind zijn gescheiden
8. Externaliserend probleemgedrag kind: het kind valt in de klinische range op de schaal externaliserend probleemgedrag (schalen agressie en regeloverschrijdend gedrag samen)
9. Depressief/angstig gedrag ouder: de ouder valt in de klinische range op de schaal depressief/angstig gedrag
10. Externaliserend probleemgedrag ouder: de ouder valt in de klinische range op de schaal externaliserend probleemgedrag (agressief en regeloverschrijdend gedrag samen)

In Tabel 6.17 is per risicofactor aangegeven bij hoeveel ouders deze factor aanwezig is. De risicofactor die het meest voorkomt is logischerwijs het externaliserende probleemgedrag van het kind in de klinische range (Opvoedworkshop 70% en Oudertraining 74%)⁸. Sommige risicofactoren zijn maar op een enkel gezin van toepassing. Het gaat om een inkomen op bijstandsniveau en problematiek van de ouders in de klinische range, zowel internaliserende (depressief/angstig gedrag) als externaliserende problematiek.

⁸ Het percentage jongeren dat in de klinische range valt op de schaal externaliserend probleemgedrag is hoger dan het percentage jongeren dat in de klinische range valt op de afzonderlijke schalen (zoals gepresenteerd in de voorafgaande paragraaf), omdat sommige jongeren op de afzonderlijke schalen wel problemen hebben, maar niet dusdanig dat zij in de klinische range vallen, maar bij elkaar opgeteld wel zodanige problemen hebben dat zij in de klinische range vallen.

De risicofactoren zijn in vergelijkbare mate aanwezig bij de trainingsgroep en de workshopgroep. Er is op slechts één variabele verschil gevonden tussen de twee groepen (en die kwam eerder in dit hoofdstuk ook al aan de orde): ouders uit de trainingsgroep hebben significant vaker financiële problemen dan ouders uit de workshopgroep, zie Tabel 6.16.

Tabel 6.16 Aantal ouders per risicofactor

Risicofactor	Opvoedworkshop (N=92)		Oudertraining (N=112)		χ^2
	Aantal ouders	Percentage ouders	Aantal ouders	Percentage ouders	
Etniciteit: niet-Nederlandse afkomst	28	(30.4)	33	(29.5)	.01
Opleiding: laag opgeleid	45	(48.9)	41	(36.6)	2.78
Werk: geen werk	12	(13.0)	19	(17.0)	.55
Inkomen: bijstandsniveau	4	(4.3)	9	(8.0)	.99
Financiële problemen: aanwezig	22	(23.9)	45	(40.2)	6.73*
Gezinsamenstelling: één-oudergezin	29	(31.5)	47	(42.0)	1.70
Scheiding: ouders kind gescheiden	28	(30.4)	41	(36.6)	.50
Externaliserend probleemgedrag kind: klinische range	65	(70.7)	83	(74.1)	.09
Depressief/angstig gedrag ouder: klinische range	4	(4.3)	6	(5.4)	.09
Externaliserend probleemgedrag ouder: klinische range	4	(4.3)	8	(7.1)	.65

* verschil is significant ($p < .05$)

Per ouder is berekend hoeveel risicofactoren op zijn of haar gezin van toepassing zijn. Bekijken we alle ouders (zonder onderscheid naar de gevolgde interventie) dan blijkt er een kleine groep van 7% waar geen risicofactoren aanwezig zijn. Bij bijna een kwart (23%) komen twee risicofactoren voor. Bij de helft van de ouders (52%) is er sprake van drie of meer risicofactoren. Het maximaal aan risicofactoren dat op één gezin van toepassing is, is acht. Het aantal risicofactoren verschilt niet significant tussen de workshopgroep en de trainingsgroep ($t = -1.39$; $p = .17$) (Tabel 6.17).

Tabel 6.17 Aantal risicofactoren dat van toepassing is op het gezin van de ouder.

Aantal risicofactoren	Opvoedworkshop (N=92)		Oudertraining (N=112)	
	Aantal ouders	Percentage ouders	Aantal ouders	Percentage ouders
Geen risicofactoren	8	(8.7)	7	(6.3)
1 risicofactor	22	(23.9)	21	(18.8)
2 risicofactoren	20	(21.7)	26	(32.2)
3 risicofactoren	12	(13.0)	21	(18.8)
4 risicofactoren	16	(17.4)	17	(15.2)
5 risicofactoren	9	(9.8)	14	(12.5)
6 of meer risicofactoren	5	(5.4)	9	(8.0)

Samengevat blijken in de meeste gezinnen één of meerdere risicofactoren aanwezig te zijn. Los van het feit dat het in dit onderzoek gaat om ouders van jeugdigen die door de jeugdreclassering worden begeleid, kunnen we stellen dat het inderdaad gaat om gezinnen met een verhoogd risico op antisociaal en delinquent gedrag. Daarbij zijn er geen significante verschillen tussen de workshopgroep en de trainingsgroep.

6.4 *Verskil ‘afmakers’ en ‘afhakers’*

In paragraaf 5.2 werd duidelijk dat lang niet alle ouders alle avonden van de beide interventies volgen. Bij de Opvoedworkshop wordt dit ook niet verwacht, ouders kunnen kiezen welke bijeenkomst zij willen volgen. Bij de Oudertraining is het wel de bedoeling dat ouders alle acht trainingsavonden volgen. We zagen dat 49% zeven of acht avonden bijwoont en dat 51% uitvalt. De vraag is of er verschil is tussen de beide groepen. Zijn de uitvallers de ouders met ernstiger problemen of juist niet?

Om deze vraag te beantwoorden kijken we nogmaals naar de risicofactoren, maar nu uitgesplitst naar ‘afmakers’ en ‘afhakers’. In Tabel 6.18 is weergegeven hoeveel ouders het per risicofactor betreft. Tabel 6.19 laat zien hoeveel risicofactoren van toepassing zijn op het gezin van de ouder. Niet alle 112 deelnemende ouders aan de Oudertraining komen in de tabellen voor, door enkele ontbrekende logboeken is niet van alle ouders bekend is of zij de Oudertraining hebben afgemaakt of niet.

Tabel 6.18 Aantal ouders per risicofactor, uitgesplitst naar ‘afmakers’ en ‘afhakers’

Risicofactor	‘Afmakers’ (N=55)		‘Afhakers’ (N=37)		χ^2
	Aantal ouders	Percentage ouders	Aantal ouders	Percentage ouders	
Etniciteit: niet-Nederlandse afkomst	14	(25.5)	14	(37.8)	1.84
Opleiding: laag opgeleid	21	(38.2)	15	(40.5)	0.07
Werk: geen werk	4	(7.3)	12	(32.4)	9.75*
Inkomen: bijstandsniveau	2	(3.6)	7	(18.9)	5.85*
Financiële problemen: aanwezig	16	(29.1)	24	(64.9)	12.59*
Gezinssamenstelling: één-oudergezin	17	(30.9)	24	(64.9)	10.32*
Scheiding: ouders kind gescheiden	13	(23.6)	19	(51.4)	7.49*
Externaliserend probleemgedrag kind: klinische range	48	(87.3)	25	(67.6)	5.24*
Depressief/angstig gedrag ouder: klinische range	3	(5.5)	2	(5.4)	0.00
Externaliserend probleemgedrag ouder: klinische range	2	(3.6)	5	(13.5)	3.07

* verschil is significant ($p < .05$)

Tabel 6.19 Aantal risicofactoren dat van toepassing is op het gezin van de ouder, uitgesplitst naaf ‘afmakers’ en ‘afhakers’

Aantal risicofactoren	‘Afmakers’ (N=55)		‘Afhakers’ (N=37)	
	<i>Aantal ouders</i>	<i>Percentage ouders</i>	<i>Aantal ouders</i>	<i>Percentage ouders</i>
Geen risicofactoren	1	(1.8)	1	(2.7)
1 risicofactor	10	(18.2)	2	(5.4)
2 risicofactoren	19	(34.5)	6	(16.2)
3 risicofactoren	14	(25.5)	4	(10.8)
4 risicofactoren	6	(10.9)	8	(21.6)
5 risicofactoren	4	(7.3)	9	(24.3)
6 of meer risicofactoren	1	(1.8)	7	(18.9)

Voor de meeste risicofactoren geldt dat deze significant vaker van toepassing bij de ouders die de training niet afmaken. Het gaat om de risicofactoren werk, inkomen, financiële problemen, gezinssamenstelling en scheiding. Ouders die vroegtijdig zijn afgehaakt hebben vaker geen werk, hebben vaker een inkomen op bijstandsniveau, hebben vaker financiële problemen, hebben vaker een één-oudergezin en hun kind heeft vaker een scheiding meegemaakt. Eén risicofactor komt meer voor bij de groep die de training afmaakt: externaliserend probleemgedrag van het kind. Ouders die de Oudertraining afmaken rapporteren vaker ernstige externaliserende gedragsproblemen bij hun zoon of dochter.

Bij de ouders die voortijdig stoppen met de Oudertraining zijn ook gemiddeld méér risicofactoren aan de orde. De ‘afhakers’ hebben gemiddeld genomen met vier risicofactoren te maken en de ‘afmakers’ zitten gemiddeld tussen de twee en drie risicofactoren in. Het verschil in aantal risicofactoren is significant ($t=4.52$, $df=90$, $p<.01$). Bij bijna tweederde van de afhakers (65%) zijn vier of meer risicofactoren van toepassing. Bij de groep afmakers gaat het om een groep van 20%.

6.5 Tot slot

In dit hoofdstuk is een beeld geschetst van de ouders die aan één van beide interventies deelnemen en hun zoon of dochter. Vooral moeders nemen aan de interventies deel, en het zijn vooral hun zoons die door de jeugdreclassering begeleid worden. De jongeren zijn gemiddeld iets ouder dan zestien jaar. Het merendeel van de respondenten heeft een Nederlandse achtergrond. Vier van de tien ouders maken deel uit van een één-oudergezin. Bij veel jongeren c.q. in veel gezinnen is al eerder sprake geweest van hulpverlening en/of justitiële bemoeienis.

Ouders beoordelen hun opvoedingsvaardigheden gemiddeld als redelijk. Ook jongeren beoordelen de opvoedingsvaardigheden van hun ouders als redelijk, hetzij vaak iets lager dan de ouders.

Op basis van de oudervragenlijsten vallen veel jongeren binnen de klinische range als het gaat om externaliserend probleemgedrag. Op basis van de jongerenlijsten gaat het om een veel kleinere groep.

In de gezinnen is veelal sprake van veel verschillende risicofactoren.

Op basis van deze gegevens kunnen we concluderen dat de doelgroep bereikt is: het betreft jongeren die in ongunstige gezinssituaties leven (één-oudergezinnen, ouders met een relatief lage opleiding en

financiële problemen), met zware problematiek te kampen hebben en in aanraking zijn geweest met de politie. Dit is inderdaad de groep waar 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' zich op richt.

Er zijn weinig verschillen tussen de deelnemers aan beide interventies. Slechts op drie punten zijn er aanwijzingen dat de ouders die aan de Oudertraining deelnemen met meer problemen kampen. Er zijn onder de deelnemers aan de Oudertraining meer twee-oudergezinnen met financiële problemen, meer gezinnen waarin al op vrijwillige basis hulp is verleend aan de jeugdige en aan het hele gezin. Ook rapporteren hun kinderen vaker dat zij niet naar school gaan. Dit zijn echter de enige verschillen. Er zijn geen verschillen in de aard en ernst van de externaliserende en internaliserende problemen van de jongeren of van de ouders zelf en geen verschillen in het aantal risicofactoren dat in de gezinnen aan de orde is.

Uit hoofdstuk 5 bleek al dat er geen sprake is van selectie van ouders voor de Opvoedworkshop of de Oudertraining. De kenmerken van ouders en jongeren bevestigen dat. De paar verschillen die gevonden zijn, lijken toevallig en niet het gevolg van systematische selectie van ouders voor de ene of de andere interventie.

Een ander verschil werd wel duidelijk. De ouders die de Oudertraining niet afmaken blijken met meer risicofactoren te kampen te hebben dan de ouders die de Oudertraining wel afronden. Er is binnen de groep deelnemers dus verschil in de aard en ernst van de problemen. Deze spelen nu geen rol bij de keuze tussen de beide interventies, maar blijken wel degelijk van belang als het gaat om de kans dat ouders de Oudertraining - zoals die nu wordt uitgevoerd op de locaties die bij het onderzoek betrokken zijn - succesvol afronden.

7 Uitkomsten Opvoedworkshop

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal of de interventiedoelen van de Opvoedworkshop bereikt worden. We gaan na of er sprake is van verandering in de *beleving* van ouders, het opvoedingsgedrag van ouders en de *ouder-kindrelatie* (de primaire uitkomsten van de interventie). Verandering in de beleving van ouders is gemeten aan de hand van veranderingen in de ervaren competentie en het zelfvertrouwen van ouders op het gebied van opvoeding. Veranderingen in het opvoedingsgedrag zijn gemeten met de concepten responsiviteit, consistentie, toezicht, belonen en 'harde' disciplineren. Bij de ouder-kindrelatie gaat het om afname van conflicten en verbetering van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie.

Daarnaast kijken we naar de secundaire uitkomsten van de Opvoedworkshop: eventuele veranderingen in het *gedrag van de kinderen* van de deelnemende ouders (afname van probleemgedrag, afname contact devianten vrienden, toename van schoolcompetentie). Ook brengen we de *tevredenheid* van ouders met de interventie in kaart.

Zoals uiteen is gezet in hoofdstuk 2 gebruiken we voor deze analyses de informatie die ouders hebben ingevuld in vragenlijsten die op drie momenten zijn afgenomen. Bij de Opvoedworkshop is bij de tweede meting een kortere vragenlijst afgenomen dan bij de Oudertraining. Jongeren uit de workshopgroep hebben op T2 geen vragenlijst gekregen. De reden hiervoor is dat de Opvoedworkshop uit (slechts) vier bijeenkomsten bestaat, waarin een introductie gegeven wordt op de vijf opvoedingsvaardigheden die in het hele pakket van 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' centraal staan (ouderlijke betrokkenheid, positieve bekrachtiging, problemen oplossen, disciplineren en toezicht houden). Vervolgens worden twee onderdelen nader toegelicht, namelijk toezicht houden en disciplineren. Aan de orde komen de wijze van communicatie in het gezin, het contact tussen ouder en kind en het stellen van regels en het reageren op afwijkingen van de regels. Er wordt met ouders besproken hoe zij te werk gaan en het belang van positieve aandacht en beloningen komt aan de orde. In de vragenlijsten die bij ouders zijn afgenomen is daarom op het tweede meetmoment (na de vierde bijeenkomst) alleen naar veranderingen op een deel van de concepten gevraagd. Op het derde meetmoment zijn wel alle onderdelen aan bod gekomen.

Voor elke meting zijn de gemiddelden (*M*) berekend op de gemeten concepten. De uitkomsten zijn weergegeven in tabellen waarin ook de standaarddeviatie (*SD*, de afwijking van het gemiddelde in de onderzoeksgroep) is opgenomen. De verschillen tussen de verschillende metingen zijn nagegaan aan de hand van gepaarde *t*-toetsen. De statistisch significante verschillen zijn voor de beantwoording van de onderzoeksvragen van belang. In deze gevallen zijn de verschillen dusdanig groot dat aangenomen mag worden dat zij niet toevallig zijn.

7.1 Primaire uitkomsten

Tweede meting (T2)

In Tabel 7.1 zijn de uitkomsten opgenomen op de onderdelen waaraan in de Opvoedworkshop aandacht is besteed: de mate waarin ouders denken invloed uit te kunnen oefenen op het gedrag van hun zoon of dochter, de mate waarin ouders het gevoel hebben voldoende vaardigheden en handigheid te hebben in de omgang met hun zoon of dochter (competentie), de mate waarin ouders toezicht uitoefenen op hun zoon of dochter en de mate waarin zij 'harde' disciplineren gebruiken (schreeuwen en slaan).

De gepercipieerde invloed van ouders verandert niet. De andere drie maten veranderen wel. Ouders voelen zich direct na afsluiting van de Opvoedworkshop minder competent in de aanpak van hun kinderen, de mate waarin zij toezicht uitoefenen gaat omhoog en de mate waarin zij 'harde' disciplineren neemt af. Dit zijn precies de onderdelen die in de Opvoedworkshop aan de orde komen.

Tabel 7.1 Verskil primaire uitkomsten ouders op het tweede meetmoment (N=82)

	Opvoedworkshop				t-toets (T1 vs T2)
	T1		T2		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Opvoedingscompetentie					
Gepercipieerde invloed	6.03	1.55	6.33	1.61	-1.54
Competentie	4.07	0.95	3.41	1.24	5.06*
Opvoedingsvaardigheden					
Responsiviteit	-	-	-	-	
Consistentie	-	-	-	-	
Belonen	-	-	-	-	
Toezicht	2.87	.53	2.99	.41	-3.22*
'Harde' disciplineren	2.98	.80	2.62	.92	3.80*

* $p < .05$

Derde meting (T3)

Een half jaar na afsluiting van de Opvoedworkshop blijken de competentiegevoelens wel weer enigszins omhoog te zijn gegaan. Voor de groep die bij de derde meting overblijft, ligt de opvoedingscompetentie iets hoger bij de start van de Opvoedworkshop, maar dit verschil is niet significant.

De mate waarin 'harde' disciplineren wordt gebruikt is na een half jaar verder gedaald. Voor de andere onderdelen van de opvoedingsvaardigheden zijn geen significante veranderingen: er is geen verandering in de mate van responsiviteit, consistentie, beloning en toezicht.

Tot slot blijkt de kwaliteit van de ouder-kindrelatie volgens de ouders toegenomen en het verschil is zodanig dat het niet aan toeval te wijten is. Voor de mate waarin er conflicten voorkomen is er een kleine, niet significante afname.

Tabel 7.2 Verschil primaire uitkomsten ouders op derde meetmoment (N=60)

	Opvoedworkshop				t-toets (T1 vs tT2)
	T1		T3		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Opvoedingscompetentie					
Gepercipieerde invloed	6.32	1.42	6.24	1.59	.28
Competentie	4.07	0.95	4.17	.87	-1.85
Opvoedingsvaardigheden					
Responsiviteit	4.52	.87	4.68	.78	-1.87
Consistentie	4.06	1.05	4.18	.88	-1.02
Belonen	3.83	.67	3.92	.72	-1.37
Toezicht	2.81	.57	2.82	.45	-.31
'Harde' disciplinering	3.01	.84	2.65	.96	3.99*
Ouder-kindrelatie					
Positieve kwaliteit ouder-kindrelatie	4.15	.98	4.50	.95	-4.37*
Conflicten	2.09	.79	1.95	.76	1.78

* $p < .05$ *Informatie van jongeren*

Hoe kijken jongeren tegen de opvoedingsvaardigheden van hun ouders aan, een half jaar nadat die deelgenomen hebben aan de Opvoedworkshop? Jongeren rapporteren dat de responsiviteit van hun belangrijkste opvoeder (de opvoeder die zich het meeste met hen bemoeit) is toegenomen, evenals de mate van vertrouwen en open communicatie. Het aantal conflicten is volgens de jongeren – anders dan hun ouders rapporteren – significant gedaald. De toepassing van 'harde' disciplinering (schreeuwen en slaan) is volgens de jongeren niet afgenomen. Bij deze uitkomsten moet wel in het oog gehouden worden dat maar een klein aantal van 25 jongeren aan de derde meting heeft meegedaan.

Tabel 7.3 Primaire uitkomsten volgens de jongeren (N=25)

	Opvoedworkshop				t-toets (T1 vs T3)
	T1		T3		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Opvoedingsvaardigheden					
Responsiviteit	3.81	1.22	4.35	1.09	-1.95*
Belonen	3.45	.72	3.47	.58	-.14
Toezicht	3.03	.62	2.93	.69	.86
'Harde' discipline	2.84	.88	2.82	1.01	.14
Ouder-kindrelatie					
Hechting (vertrouwen)	2.84	.50	3.06	.45	-2.40*
Conflicten	2.15	.60	1.85	.64	2.37*

* $p < .05$

7.2 Secundaire uitkomsten

Tabel 7.4 Verschil secundaire uitkomsten op het derde meetmoment volgens ouders (N=60)⁹

	Opvoedworkshop				t-toets (t1 vs t2)
	T1		T3		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Problemen kind**					
Agressief gedrag	14.88	8.13	11.33	7.69	5.03*
Regeloverschrijdend gedrag	8.17	4.49	6.21	4.81	4.79*
Problemen ouders**					
Angstig/depressief gedrag	5.91	5.83	4.17	5.05	2.97*
Agressief gedrag	3.40	2.99	2.52	3.03	2.76*
Regeloverschrijdend gedrag	1.71	1.94	1.21	1.48	1.96*
Opdringerig/lastig gedrag	0.71	1.14	.48	.86	1.56

* $p < .05$

** Scores betreffen somscores

De ouders rapporteren een half jaar na afsluiting van de Opvoedworkshop een significante vermindering van de gedragsproblemen van hun zoon of dochter. Hun agressieve en antisociale gedrag is afgenomen. Ook problemen van de ouders zelf zijn afgenomen. Zij rapporteren minder angstig/depressief gedrag, minder agressie en minder regeloverschrijdend gedrag (Tabel 7.4). Ook hun kinderen rapporteren een afname van gedragsproblemen en regeloverschrijdend gedrag. Voor wat betreft hun omgang met leeftijdsgenoten en hun doen en laten op school rapporteren zij geen significante veranderingen.

Tabel 7.5 Verschil secundaire uitkomsten op het derde meetmoment volgens jongeren (N=25)

	Opvoedworkshop				t-toets (t1 vs t3)
	T1		T3		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Problemen jongere**					
Agressief gedrag (YSR)	9.84	5.37	6.08	4.73	3.38*
Regeloverschrijdend gedrag (YSR)	6.48	2.73	3.84	2.17	5.32*
Depressief gedrag (YSR)	4.64	3.47	2.72	3.63	2.55*
Teruggetrokken gedrag (YSR)	3.08	2.52	1.36	1.50	3.71*
Lichamelijke klachten (YSR)	3.12	3.88	2.48	3.73	1.23
Vermogensdelicten (self-report)	5.92	6.06	2.52	3.70	3.58*
Gewelddelicten (self-report)	2.52	2.54	1.44	1.73	2.35*
Vandalisme (self-report)	3.64	4.91	2.36	3.40	1.34
Leeftijdsgenoten					
Omgang leeftijdsgenoten	3.82	.70	3.88	.66	-.68
Deviant gedrag leeftijdsgenoten	1.95	.80	1.68	.64	1.74
Prosociaal gedrag leeftijdsgenoten	3.05	.59	3.23	.82	-1.40
School					
Welzijn	3.75	.70	3.95	.69	-1.27
Prestatie	3.50	.67	3.59	.67	-.69
Spijbelen	1.17	1.80	.96	1.52	.43

* $p < .05$

** Scores betreffen somscores

⁹ Deze onderdelen zijn bij de Opvoedworkshop alleen op het derde meetmoment in de vragenlijsten opgenomen.

7.3 *Tevredenheid van de ouders*

Ouder zijn bij afsluiting van de Opvoedworkshop zeer tevreden over de bijeenkomsten. Ze geven de Opvoedworkshop een 8 en een half jaar later denken zij er nog steeds zo positief over. Het gemiddelde rapportcijfer is wel iets gedaald, maar nog steeds ruim voldoende. Ouders bevelen de bijeenkomsten graag aan andere ouders aan, vinden de bijeenkomsten nuttig en zijn tevreden over de trainers. Zij hebben ook het idee dat hun kennis en vaardigheden over opvoeden is toegenomen.

Tabel 7.6 *Tevredenheid over de Opvoedworkshop*

	Opvoedworkshop			
	T2 (N=82)		T3 (N=60)	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Tevredenheid				
Rapportcijfer	8.02	1.08	7.49	1.33
Aanbevelen andere ouders (cijfer)	8.66	1.47	8.13	1.66
Nut bijeenkomsten	4.78	.99	-	-
Tevredenheid trainer	5.73	.51	-	-
Gepercipieerde effectiviteit				
Kennis en vaardigheden	4.20	1.14	4.24	1.19

7.4 *Tot slot*

In dit hoofdstuk zijn uitkomsten gepresenteerd waarmee antwoord gegeven kan worden op twee onderzoeksvragen voor de Opvoedworkshop: de vraag of de interventiedoelen worden bereikt en de vraag of ouders tevreden zijn.

Voor wat betreft het bereiken van de interventiedoelen is de uitkomst positief. Er zijn veranderingen in het opvoedingsgedrag, de ouder-kindrelatie en het gedrag van de jongeren. We zagen in hoofdstuk 5 dat slechts een derde van de ouders alle bijeenkomsten van de Opvoedworkshop volgt. Ook na het volgen van één of enkele bijeenkomsten rapporteren ouders een afname van ‘harde’ disciplineren (schreeuwen en slaan) en verbetering van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Jongeren rapporteren dat ouders responsiever zijn en ook zij vinden de kwaliteit van de ouder-kindrelatie toegenomen: er is meer onderling vertrouwen en er zijn minder conflicten. Met de opvoedingscompetentie ligt de uitkomst anders: het gevoel van competentie neemt af. Blijkbaar realiseren ouders zich bij deelname aan de bijeenkomsten dat zij hun zoon of dochter toch niet helemaal juist aanpakken. Ze passen na het volgen van de Ouderworkshop minder ‘harde’ disciplineren toe. De vaardigheden op de andere onderdelen gaan echter niet omhoog (responsiviteit, belonen, consistentie, toezicht). Kennelijk weten ouders na de bijeenkomsten dat schreeuwen en slaan niet moet, maar is er niet een echte vervanger voor in de plaats gekomen. Dit was ook vooraf niet de opzet van de Opvoedworkshop. De ontwikkelaar ziet de Opvoedworkshop als onderdeel van de motiverende aanpak: ouders kunnen deelnemen aan één of meer bijeenkomsten om te ontdekken dat bezig zijn met opvoeden leuk en nuttig is. De inzet als zelfstandige interventie bij de jeugdreclassering levert geen duurzame verandering in vaardigheden op. Wel is het bewustzijn van ouders over opvoeding veranderd en in die zin doet de Opvoedworkshop dus wat de ontwikkelaar

voor ogen had. Ouders zijn ook zeer tevreden over de bijeenkomsten en kijken er na een half jaar nog steeds positief op terug.

De ouders en jongeren rapporteren ook vermindering van agressief en regeloverschrijdend gedrag van de jongeren én ouders rapporteren afname van hun eigen problemen (agressie, angstig/depressief, regeloverschrijdend gedrag). We kunnen hier dus constateren dat de gedragsproblemen van jongeren die jeugdreclasseringsbegeleiding ontvangen na een half jaar significant verminderd zijn: dat vinden jongeren zélf en hun ouders.

Het moet echter wel benadrukt worden dat we hier alleen de verschillen tussen voor- en nameting hebben gerapporteerd bij de groep die Opvoedworkshop heeft gevolgd. Omdat een vergelijkingsgroep ontbreekt, kunnen we niet met zekerheid zeggen dat de gevonden verschillen tussen voor- en nameting bij de Opvoedworkshop groep daadwerkelijk aan de interventie te wijten zijn.

8 Uitkomsten Oudertraining

In dit hoofdstuk beantwoorden we niet alleen de vraag of de interventiedoelen voor de Oudertraining bereikt zijn. Anders dan bij de Opvoedworkshop gaan we ook na of deze uitkomsten aan de Oudertraining toegeschreven kunnen worden door de uitkomsten van de deelnemers af te zetten tegen die van een vergelijkingsgroep. De vergelijkingsgroep bestaat uit ouders van jongeren die door de jeugdreclassering begeleid worden en niet hebben deelgenomen aan de Oudertraining, en hun zoon of dochter. In paragraaf 8.1 komt deze groep en de vergelijkbaarheid ervan met de 'trainingsgroep' aan de orde. Daarna gaan we in op de primaire uitkomsten volgens ouders en jongeren. In de derde paragraaf komen de secundaire uitkomsten aan de orde en in paragraaf 8.4 de mate van tevredenheid van ouders over de Oudertraining. Daarna gaan we in op de derde onderzoeksvraag: welke ouders en kinderen hebben het meeste baat bij de beide interventies?

Net als in het vorige hoofdstuk zijn voor elke meting de gemiddelden (M) en standaarddeviaties (SD) berekend op de gemeten concepten. De verschillen tussen de verschillende metingen zijn nagegaan aan de hand van gepaarde t-toetsen. Om te kunnen concluderen of veranderingen zijn toe te schrijven aan de interventie, is gebruik gemaakt van de 'herhaalde metingen' procedure.

8.1 De vergelijkingsgroep

Als we de uitkomsten van de ouders die deelnemen aan de Oudertraining willen kunnen vergelijken met de vergelijkingsgroep is het noodzakelijk te bepalen of beide groepen inderdaad vergelijkbaar zijn. Er zijn geen verschillen tussen beide groepen voor wat betreft geslacht, leeftijd, etnische achtergrond, gezinssituatie, opleiding, werk en inkomen en de eerdere hulp die de jeugdige of het gezin heeft ontvangen. Ook zijn er geen verschillen in de ernst van de gerapporteerde externaliserende en internaliserende problemen die ouders over hun kind en zichzelf rapporteren, noch in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. De enige verschillen die gevonden zijn betreffen de ervaren competentie (ouders uit de vergelijkingsgroep scoren iets hoger; $t=-1.99$, $df=201$, $p<.05$) en de mate van toezicht op het doen en laten van de jongeren (ouders uit de vergelijkingsgroep scoren iets lager; $t=3.30$, $df=125$; $p<.05$). Hoewel beide verschillen statistisch significant zijn, gaat het om kleine verschillen en de enige verschillen op een groot aantal variabelen. We kunnen daarom concluderen dat de vergelijkingsgroep van ouders een voldoende vergelijkbare groep is om de effectiviteit van de Oudertraining te kunnen onderzoeken.

Naast de vergelijkingsgroep van ouders kennen we ook een vergelijkingsgroep van jongeren. Ook voor deze groep geldt dat er op slechts enkele van de vele variabelen een statistisch significant verschil te constateren valt. Jongeren uit de vergelijkingsgroep vullen minder vaak in dat zij eerder hulp hebben gehad ($\chi^2=4.82$, $p<.05$), zij scoren iets lager op de mate van toezicht die hun ouders op hen uitoefenen ($t=3.30$, $df=125$, $p<.01$) en de mate waarin vrienden pro-sociaal gedrag vertonen

($t=2.70$, $df=125$, $p<.01$). Ook hier concluderen we daarom dat de beide groepen voldoende vergelijkbaar zijn voor het analyseren van de effecten van de Oudertraining.

8.2 Primaire uitkomsten

Tweede meetmoment (T2)

Op de nameting (T2), bij afsluiting van de Oudertraining, zijn de gemiddelde scores van de deelnemers op de meeste maten voor opvoedingscompetentie, opvoedingsvaardigheden en de kwaliteit van de ouder-kindrelatie veranderd. De mate waarin ouders verwachten invloed uit te kunnen oefenen op hun kind neemt toe, evenals hun gevoel van competentie. Anders dan bij de Opvoedworkshop neemt niet alleen de score op ‘harde’ disciplineren af, maar neemt ook de responsiviteit, de consistentie en het belonen toe. Ook de kwaliteit van de ouder-kindrelatie gaat omhoog. Alleen voor ‘toezicht houden’ en ‘conflicten’ veranderen de scores niet significant (Tabel 8.1)¹⁰. Bij de vergelijkingsgroep liggen de gemiddelde scores op deze maten doorgaans iets hoger op de eerste meting (geen significant verschil). Bij de vergelijkingsgroep zien we eenzelfde patroon in de scores als bij de deelnemers aan de Oudertraining, de verschillen zijn echter op minder onderdelen statistisch significant.

Zijn de veranderingen die gevonden worden onder de deelnemers aan de Oudertraining toe te schrijven aan de training? Het antwoord daarop is ‘nee’: deelnemers aan de Oudertraining veranderen niet meer ten opzichte van de vergelijkingsgroep. De gevonden verschillen tussen de trainingsgroep en vergelijkingsgroep zijn toevallige verschillen.

Wanneer we deze analyse herhalen voor de ouders die aan zeven of acht bijeenkomsten van de Oudertraining hebben deelgenomen, dan blijkt dat bij deze ouders het vertrouwen in eigen kunnen meer verbetert. Deze toename in ervaren competentie is toe te schrijven aan het volgen van de Oudertraining (Tabel 8.2).

Jongeren met ouders die de Oudertraining hebben gevolgd, rapporteren geen significante veranderingen op de opvoedingsvaardigheden van hun ouders en de aspecten van de ouder-kindrelatie. De score op responsiviteit neemt iets af, terwijl die bij jongeren uit de vergelijkingsgroep significant toeneemt. Helaas is het aantal jongeren dat de vragenlijst heeft ingevuld klein, zodat de uitkomst met voorzichtigheid bekeken moet worden.

Derde meetmoment (T3)

Op de wat langere termijn, een half jaar na afsluiting van de interventie, zijn er op twee onderdelen significante verschillen tussen de beide groepen. Bij de deelnemers aan de Oudertraining gaat de ervaren competentie meer omhoog dan in de vergelijkingsgroep en de toepassing van ‘harde’ disciplineren neemt meer af. Op deze twee onderdelen is de verandering toe te schrijven aan de Oudertraining (Tabel 8.4). Dit beeld blijft gelijk voor degenen die zeven of acht van de bijeenkomsten hebben gevolgd (en dus de Oudertraining afmaken). Het aantal gevolgde trainingsavonden blijkt dus

¹⁰ Vanwege de leesbaarheid zijn alle tabellen behorend bij paragraaf 8.2 en 8.3 aan het eind van de paragraaf 8.3 opgenomen.

niet uit te maken voor de uitkomsten een half jaar na afsluiting van de groepsbijeenkomsten (Tabel 8.5).

Op het derde meetmoment rapporteren jongeren van wie de ouders hebben deelgenomen aan de Oudertraining dat de responsiviteit van hun ouders is toegenomen, ook belonen zij meer en gebruiken minder 'harde' disciplineren. Daarnaast is de kwaliteit van de ouder-kindrelatie verbeterd. Er is sprake van meer onderling vertrouwen en het aantal conflicten is afgenomen. De verschillen zijn echter niet groot en alleen voor de mate van conflicten statistisch significant. Eenzelfde patroon is te zien bij de jongeren uit de vergelijkingsgroep en de geconstateerde veranderingen kunnen dan ook niet toegeschreven worden aan het volgen van de Oudertraining. (Tabel 8.6). Helaas is het aantal jongeren dat de derde vragenlijst heeft ingevuld klein, zodat de uitkomst met voorzichtigheid bekeken moet worden.

Conclusie primaire uitkomsten

Door deelname aan zeven of acht bijeenkomsten van de Oudertraining blijkt het vertrouwen in eigen kunnen (de ervaren competentie in opvoeden) van de ouders te verbeteren. Dit is direct na afsluiting van de groepsbijeenkomsten het geval, en ook een half jaar na afsluiting van de training.

Een half jaar na afsluiting van de training blijkt ook het toepassen van 'harde' disciplineren afgenomen door de training. Het aantal gevolgde avonden blijkt op dit punt niet uit te maken.

8.3 Secundaire uitkomsten

Tweede meetmoment (T2)

Zowel de deelnemers aan de Oudertraining, als de ouders in de vergelijkingsgroep rapporteren op het tweede meetmoment een significante afname in de gedragsproblemen van hun zoon of dochter.

Agressief gedrag en regeloverschrijdend gedrag nemen af. Er is op dit punt geen (statistisch significant) verschil tussen de beide groepen. De gedragsproblemen nemen bij beide groepen die jeugdreclassering ontvangen af. Deelname van ouders aan de Oudertraining verandert deze uitkomsten niet (Tabel 8.1).

Wél heeft de Oudertraining gevolgen voor de eigen problemen van ouders. Angstig/depressief gedrag neemt door de trainingsbijeenkomsten af. Bij de ouders die zeven of acht bijeenkomsten hebben gevolgd neemt ook hun eigen agressieve gedrag af door de trainingsbijeenkomsten (Tabel 8.2).

Jongeren rapporteren voor wat betreft hun eigen gedrag een afname van geweldsdelicten, terwijl bij jongeren in de vergelijkingsgroep de score op agressief gedrag afneemt. De jongeren uit beide groepen verschillen voor wat betreft vermindering van hun problemen niet significant van elkaar (Tabel 8.3).

Derde meetmoment (T3)

Op langere termijn, zes maanden na afsluiting van de trainingsbijeenkomsten, blijkt niet alleen angstig/depressief en agressief gedrag van ouders door de Oudertraining verminderd, maar ook de

mate van regeloverschrijdend gedrag (Tabel 8.4). Dit beeld blijft gelijk voor ouders die zeven of acht bijeenkomsten hebben gevolgd (Tabel 8.5).

Voor wat betreft het gedrag van jongeren zelf is er op het derde meetmoment een significante afname van het aantal door hen gepleegde vermogensdelicten en vandalisme en dit verschil is toe te schrijven aan de Oudertraining omdat we dit verschil in de vergelijkingsgroep niet zien (Tabel 8.6). Op dit punt voegt de Oudertraining dus iets toe aan de begeleiding die door de jeugdreclassering wordt geboden.

Tabel 8.1 Verschillen in de scores van ouders die *minimaal één bijeenkomst* van de Oudertraining hebben gevolgd en van ouders uit de vergelijkgroep op de eerste twee meetmomenten

	Training (N=74)					Vergelijkgroep (N=82)					F (tijd x groep)	η^2
	T1		T2		t-toets (t1 vs t2)	T1		T2		t-toets (t1 vs t2)		
	M	SD	M	SD		M	SD	M	SD			
Opvoedingscompetentie												
Gepercipieerde invloed	5.68	1.38	6.14	1.47	-2.59*	6.10	1.46	6.13	1.48	-.20	1.95	.02
Competentie	3.70	.88	3.99	.96	-3.05*	4.19	.92	4.26	.91	-.82	3.27	.02
Opvoedingsvaardigheden												
Responsiviteit	4.30	1.00	4.55	.83	-2.90*	4.76	1.22	4.71	.66	.39	309	.02
Consistentie	3.87	.96	4.16	.84	-3.22*	4.05	1.00	4.23	.94	-1.53	.52	.00
Belonen	3.61	.71	3.91	.76	-2.77*	3.77	.63	3.85	.75	-1.19	1.75	.01
Toezicht	2.84	.61	2.89	.57	-1.21	2.64	.64	2.64	.69	.04	.43	.00
'Harde' disciplineren	3.04	.94	2.69	.85	3.37*	2.95	1.07	2.75	.98	1.96*	1.28	.01
Ouder-kindrelatie												
Positieve kwaliteit o-k relatie	3.93	.89	4.32	.92	-4.07*	4.32	.94	4.53	.93	-2.22*	1.07	.01
Conflicten	2.19	.68	2.09	.79	1.45	1.96	.77	1.90	.68	.84	.15	.00
Problemen kind **												
Agressief gedrag	16.38	7.05	12.97	7.59	4.94*	12.55	9.28	9.56	7.30	3.57*	.14	.00
Regeloverschrijdend gedrag	8.62	3.97	8.09	5.23	2.84*	7.36	4.02	6.42	4.08	2.85*	.30	.00
Problemen ouders **												
Angstig/depressief gedrag	8.28	5.96	6.50	6.09	3.38*	4.96	5.69	5.28	6.76	-.69	8.41*	.05
Agressief gedrag	4.61	3.74	3.74	3.26	2.18*	2.95	3.72	3.04	3.60	-.29	3.50	.02
Regeloverschrijdend gedrag	1.95	1.94	1.49	1.49	2.01*	1.44	1.79	1.40	1.69	.21	2.40	.02
Opdringerig/lastig gedrag	1.26	1.82	.86	1.21	1.86*	.73	1.15	.68	1.02	.54	2.30	.02

* $p < .05$

** Scores betreffen somscores

Tabel 8.2 Verschillen in de scores van ouders die *minimaal één bijeenkomst* van de Oudertraining hebben gevolgd en van ouders uit de vergelijkgroep op het eerste en derde meetmoment

	Training (N=61)					Vergelijkgroep (N=69)					F (tijd x groep)	η^2
	T1		T3		t-toets (t1 vs t2)	T1		T3		t-toets (t1 vs t2)		
	M	SD	M	SD		M	SD	M	SD			
Opvoedingscompetentie												
Gepercipieerde invloed	5.78	1.44	6.32	1.67	-2.30*	6.19	1.53	6.23	1.67	-.19	1.97	.02
Competentie	3.69	.93	4.13	.88	-4.18*	4.34	.89	4.46	1.06	-1.05	4.48*	.04
Opvoedingsvaardigheden												
Responsiviteit	4.27	1.01	4.51	.86	-2.51*	4.75	1.34	4.92	1.04	-.86	.11	.00
Consistentie	3.86	.90	4.23	.93	-3.57*	4.11	.97	4.21	1.04	-.93	2.80	.02
Belonen	3.57	.73	3.82	.73	-3.44*	3.69	.60	3.83	.63	-1.79	1.27	.01
Toezicht	2.87	.55	2.84	.59	.45	2.74	.53	2.78	.45	-.77	.79	.01
'Harde' disciplineren	3.05	.86	2.64	.88	3.35*	2.69	.86	2.62	.93	.65	3.85*	.03
Ouder-kindrelatie												
Positieve kwaliteit o-k relatie	3.92	.86	4.43	1.00	-4.58*	4.48	.98	4.79	.84	-2.96*	1.67	.01
Conflicten	2.21	.66	1.95	.66	2.97*	1.88	.69	1.73	.69	2.12*	1.10	.01
Problemen kind **												
Agressief gedrag	16.02	7.34	10.59	6.78	6.20*	11.11	8.86	8.14	7.23	3.59*	4.13*	.04
Regeloverschrijdend gedrag	8.66	4.28	6.21	4.18	4.14*	7.80	5.36	5.46	3.88	3.52*	.01	.00
Problemen ouders **												
Angstig/depressief gedrag	8.16	6.25	5.97	6.40	3.04*	4.71	5.79	5.00	6.55	-.56	6.95*	.06
Agressief gedrag	4.98	3.81	2.69	2.81	4.93*	2.33	2.71	2.63	3.05	-1.04	22.46*	.17
Regeloverschrijdend gedrag	1.92	1.92	1.46	1.59	2.14*	1.25	1.63	1.67	2.21	-2.09*	8.09*	.07
Opdringerig/lastig gedrag	1.05	1.73	.70	1.09	1.78	.77	1.21	.73	1.29	.23	1.49	.01

* $p < .05$

** Scores betreffen somscores

Tabel 8.3 Verschillen in de scores van jongeren van wie de ouders hebben deelgenomen aan de Oudertraining en jongeren uit de vergelijkingsgroep op de eerste twee meetmomenten.

	Training (N=27)					Vergelijkgroep (N=43)					F (tijd x groep)	η^2
	T1		T2		t-toets (t1 vs t2)	T1		T2		t-toets (t1 vs t2)		
	M	SD	M	SD		M	SD	M	SD			
Opvoedingsvaardigheden												
Responsiviteit	4.16	1.54	3.97	1.58	1.02	4.01	1.53	4.65	1.33	-2.24*	4.52*	.06
Belonen	3.38	.90	3.41	.86	-.16	3.36	.84	3.41	.76	-.30	.01	.00
Toezicht	2.98	.52	2.93	.78	.44	2.51	.82	2.56	.78	-.41	.30	.00
'Harde' discipline	2.94	1.00	3.00	.99	-.36	3.17	1.14	3.24	1.30	-.28	.00	.00
Ouder-kindrelatie												
Hechting (vertrouwen)	2.92	.61	2.02	.76	-.08	2.94	.48	2.95	.50	-.13	.00	.00
Conflicten	2.02	.76	2.15	.88	-.86	1.80	.57	1.92	.92	-.98	.00	.00
Problemen jongere**												
Agressief gedrag (YSR)	9.19	6.34	8.67	5.40	.77	7.86	5.73	5.40	5.02	3.38*	3.33	.05
Regeloverschrijdend gedrag (YSR)	6.04	3.02	5.85	4.06	.32	5.02	3.28	4.19	3.74	1.86	.80	.01
Depressief gedrag (YSR)	5.48	4.69	5.37	6.18	.14	3.40	3.27	2.91	4.53	.71	.12	.00
Teruggetrokken gedrag (YSR)	3.78	2.22	3.81	3.92	-.08	2.53	2.21	2.09	2.29	1.32	.74	.0
Lichamelijke klachten (YSR)	3.78	3.92	3.22	4.02	.78	2.70	2.65	2.05	2.61	1.52	.02	.00
Vermogensdelicten (self-report)	3.30	4.37	2.93	4.94	.46	2.88	3.68	2.30	5.23	.67	.03	.00
Geweldsdelicten (self-report)	2.93	2.97	1.93	2.89	2.01*	2.09	2.85	1.49	3.40	1.18	.27	.00
Vandalisme (self-report)	4.33	5.64	2.22	3.92	1.73	2.26	4.39	1.77	4.74	.72	1.58	.02

* $p < .05$

** Scores betreffen somscores

Tabel 8.4 Verschillen in de scores van ouders die *zeven of acht bijeenkomsten* van de Oudertraining hebben gevolgd en van ouders uit de vergelijkingsgroep op de eerste twee meetmomenten

	Training (N=43)					Vergelijkingsgroep (N=82)					F (tijd x groep)	η^2
	T1		T2		t-toets (t1 vs t2)	T1		T2		t-toets (t1 vs t2)		
	M	SD	M	SD		M	SD	M	SD			
Opvoedingscompetentie												
Gepercipieerde invloed	5.77	1.31	6.07	1.29	-.94	6.10	1.46	6.13	1.48	-.20	.55	.01
Competentie	3.62	0.77	3.92	.80	-3.28*	4.19	.92	4.26	.91	-.82	3.88*	.03
Opvoedingsvaardigheden												
Responsiviteit	4.09	.96	4.41	.67	-2.11*	4.76	1.22	4.71	.66	.39	2.90	.02
Consistentie	3.86	.98	4.20	.78	-3.20*	4.05	1.00	4.23	.94	-1.53	.84	.01
Belonen	3.51	.67	3.66	.67	-1.96*	3.77	.63	3.85	.75	-1.19	.47	.00
Toezicht	2.82	.54	2.81	.52	.25	2.64	.64	2.64	.69	.04	.03	.00
'Harde' disciplineren	3.01	.87	2.55	.75	3.99*	2.95	1.07	2.75	.98	1.96*	2.64	.02
Ouder-kindrelatie												
Positieve kwaliteit o-k relatie	3.94	.80	4.16	.84	-1.93*	4.32	.94	4.53	.93	-2.22*	.00	.00
Conflicten	2.24	.66	2.12	.80	-.98	1.96	.77	1.90	.68	.84	.16	.00
Problemen kind **												
Agressief gedrag	16.77	7.18	12.40	6.85	4.64*	12.55	9.28	9.56	7.30	3.57*	1.09	.01
Regeloverschrijdend gedrag	9.42	4.26	7.86	3.75	2.43*	7.36	4.02	6.42	4.08	2.85*	.01	.00
Problemen ouders **												
Angstig/depressief gedrag	7.37	5.30	6.14	4.67	1.65	4.96	5.69	5.28	6.76	-.69	3.46	.03
Agressief gedrag	4.56	3.51	3.53	3.16	3.37*	2.95	3.72	3.04	3.60	-.29	5.25*	.04
Regeloverschrijdend gedrag	1.53	1.44	1.23	1.31	1.46	1.44	1.79	1.40	1.69	.21	.80	.01
Opdringerig/lastig gedrag	.72	1.05	.67	1.06	.47	.73	1.15	.68	1.02	.54	.00	.00

* $p < .05$

** Scores betreffen somscores

Tabel 8.5 Verschillen in de scores van ouders die *zeven of acht bijeenkomsten* van de Oudertraining hebben gevolgd en van ouders uit de vergelijkgroep op het eerste en derde meetmoment

	Training (N=37)					Vergelijkgroep (N=69)					F (tijd x groep)	η^2
	T1		T3		t-toets (t1 vs t2)	T1		T3		t-toets (t1 vs t2)		
	M	SD	M	SD		M	SD	M	SD			
Opvoedingscompetentie												
Gepercipieerde invloed	5.71	1.33	6.54	1.44	-2.20*	6.19	1.53	6.23	1.67	-.19	3.35	.05
Competentie	3.66	.072	4.12	.75	-3.89*	4.34	.89	4.46	1.06	-1.05	4.23*	.05
Opvoedingsvaardigheden												
Responsiviteit	4.10	.99	4.39	.79	-1.87	4.75	1.34	4.92	1.04	-.86	.20	.00
Consistentie	3.91	.93	4.29	.89	-2.65*	4.11	.97	4.21	1.04	-.93	2.41	.03
Belonen	3.50	.69	3.74	.59	-2.83*	3.69	.60	3.83	.63	-1.79	.88	.01
Toezicht	2.85	.49	2.80	.57	.65	2.74	.53	2.78	.45	-.77	1.01	.01
'Harde' disciplineren	3.04	.85	2.59	.87	2.88*	2.69	.86	2.62	.93	.65	3.74*	.04
Ouder-kindrelatie												
Positieve kwaliteit o-k relatie	3.97	.74	4.48	.91	-3.76*	4.48	.98	4.79	.84	-2.96*	1.45	.02
Conflicten	2.22	.66	1.86	.55	3.29*	1.88	.69	1.73	.69	2.12*	.29	.03
Problemen kind **												
Agressief gedrag	16.32	7.11	9.51	4.95	6.25*	11.11	8.86	8.14	7.23	3.59*	8.16*	.08
Regeloverschrijdend gedrag	9.51	4.40	6.32	4.04	3.86*	7.80	5.36	5.46	3.88	3.52*	.65	.01
Problemen ouders **												
Angstig/depressief gedrag	7.27	5.28	5.22	6.0	2.30*	4.71	5.79	5.00	6.55	-.56	5.85*	.06
Agressief gedrag	4.70	3.40	2.22	2.39	6.53*	2.33	2.71	2.63	3.05	-1.04	34.44*	.28
Regeloverschrijdend gedrag	1.49	1.50	1.32	1.47	.83	1.25	1.63	1.67	2.21	-2.09*	4.03*	.04
Opdringerig/lastig gedrag	.59	.86	.51	.65	.68	.77	1.21	.73	1.29	.23	.04	.00

* $p < .05$

** Scores betreffen somscores

Tabel 8.6 Verschillen in de scores van jongeren van wie de ouders hebben deelgenomen aan de Oudertraining en jongeren uit de vergelijkingsgroep op het eerste en derde meetmoment.

	Training (N=18)					Vergelingsgroep (N=24)					F (tijd x groep)	η^2
	T1		T3		t-toets (t1 vs t3)	T1		T3		t-toets (t1 vs t3)		
	M	SD	M	SD		M	SD	M	SD			
Opvoedingsvaardigheden												
Responsiviteit	3.97	1.44	4.44	1.13	-1.92	4.16	1.47	4.04	1.36	.45	2.34	.05
Belonen	3.21	.72	3.49	.53	-1.81	3.40	.85	3.64	.78	-.70	.03	.00
Toezicht	2.92	.45	2.95	.49	-.26	2.60	.86	2.70	.81	1.25	.10	.00
'Harde' discipline	2.94	1.07	3.10	.92	-.65	2.89	1.27	2.78	1.18	.33	.38	.01
Ouder-kindrelatie												
Hechting (vertrouwen)	2.84	.67	2.98	.59	-1.37	2.96	.49	3.12	.59	-1.53	.02	.00
conflicten	2.07	.87	1.69	.69	2.18*	1.76	.52	1.71	.79	.34	2.09	.05
Problemen jongere**												
Agressief gedrag (YSR)	9.94	6.65	6.94	5.20	1.85	6.89	5.30	4.93	5.11	2.20*	.37	.01
Regeloverschrijdend gedrag (YSR)	6.12	3.66	4.59	3.08	2.55*	5.00	3.33	4.30	3.42	1.52	1.21	.03
Depressief gedrag (YSR)	4.88	5.58	4.76	5.62	.11	3.52	3.51	2.15	3.25	2.08*	1.08	.03
Teruggetrokken gedrag (YSR)	3.82	2.51	3.76	3.63	.10	2.33	2.43	2.19	2.30	.35	.02	.00
Lichamelijke klachten (YSR)	3.88	3.28	2.88	3.94	1.07	2.63	2.71	1.22	1.99	2.94*	.18	.00
Vermogensdelicten (self-report)	4.17	5.91	3.56	3.22	2.73*	2.26	2.86	1.70	3.75	1.07	4.41*	.09
Geweldsdelicten (self-report)	5.89	7.74	1.44	2.83	2.98*	2.04	3.01	.89	3.26	1.64	.87	.02
Vandalisme (self-report)	3.56	3.22	1.44	3.70	3.20*	1.93	4.22	2.11	5.87	-.24	9.72*	.18

* $p < .05$

** Scores betreffen somscores

8.4 Tevredenheid

Net als bij de Opvoedworkshop, zijn ouders die deelnemen aan de Oudertraining erg tevreden over de Oudertraining als geheel (Tabel 8.7). Direct na de Oudertraining zijn deze ouders iets meer tevreden dan de deelnemers aan de Opvoedworkshop. Zij schatten het nut van de bijeenkomsten hoger in, evenals de invloed die de bijeenkomsten hebben op hun kennis en vaardigheden. Ouders zijn niet alleen tevreden over de Oudertraining in het algemeen, maar ook over de motiveringsmodule en de nazorgmodule. Zij beoordelen hun eigen inzet om de Oudertraining tot een succes te maken gemiddeld als goed tot zeer goed. Een half jaar na afsluiting van de Oudertraining kijken ouders nog steeds positief op de training terug.

Op geen enkel aspect van tevredenheid en gepercipieerde effectiviteit, zowel op T2 als op T3, is er een significant verschil tussen ouders die de Oudertraining hebben afgemaakt en ouders die zijn afgehaakt. Datzelfde geldt voor het percentage behandelde onderwerpen en het percentage uitgevoerde oefeningen en behandelde materialen: ouders die een Oudertraining hebben gevolgd waarbij meer dan 90% van de onderwerpen en meer dan 90% van de oefeningen en materialen is behandeld zijn niet significant meer tevreden dan andere ouders.

Tabel 8.7 Tevredenheid van de ouders die aan de Oudertraining en Opvoedworkshop hebben deelgenomen

	Opvoedworkshop				Oudertraining			
	T2 (N=82)		T3 (N=60)		T2 (N=81)		T3 (N=61)	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Tevredenheid								
Rapportcijfer	8.02	1.08	7.49	1.33	8.32	1.05	7.61	1.22
Aanbevelen andere ouders (cijfer)	8.66	1.47	8.13	1.66	8.99	1.08	8.61	1.53
Nut bijeenkomsten	4.78	.99	-	-	5.21	.78	-	-
Tevredenheid trainer	5.73	.51	-	-	5.75	.42	-	-
Motiveringsmodule	-	-	-	-	5.11	.81	-	-
Nazorgmodule	-	-	-	-	4.95	1.08	-	-
Eigen inzet	-	-	-	-	5.69	.42	-	-
Gepercipieerde effectiviteit								
Kennis en vaardigheden	4.20	1.14	4.24	1.19	4.68	1.04	4.56	1.05

8.5 Meeste baat bij Oudertraining?

In de vorige paragrafen is de effectiviteit van de Opvoedworkshop en de Oudertraining aan de orde gekomen. Uit de analyses bleek dat de effecten bescheiden zijn. Het is echter mogelijk dat de effecten voor een bepaalde groep deelnemers groter zijn dan voor een andere groep deelnemers. Met andere woorden, de effectiviteit van de interventies kan verschillend zijn voor verschillende groepen deelnemers, afhankelijk van hun kenmerken.

In hoofdstuk 4 is besproken wat er vanuit de literatuur bekend is over de invloed van een aantal kenmerken op het effect van oudertrainingen. Daaruit bleek onder andere dat gezinnen met een lage sociaaleconomische achtergrond minder profiteren van een groepsgewijze oudertraining. Ook bleek dat de resultaten minder goed waren voor gezinnen met ernstige problemen en dat de problemen van moeder een negatieve invloed hebben op de resultaten van een oudertraining.

In deze paragraaf gaan we na of dergelijke verschillen ook bij de deelnemers aan de Oudertraining aan de orde zijn. In paragraaf 6.3 werd immers duidelijk dat het aantal risicofactoren dat onder de deelnemers aanwezig is, verschilt. Wellicht zijn dergelijke verschillen van invloed op de uitkomsten van de training. Daarom onderzoeken we in deze paragraaf de invloed van bepaalde kenmerken van de deelnemers op de uitkomsten. Daardoor kunnen we iets zeggen over welke groep ouders het meeste baat heeft bij de Oudertraining. Dat is relevant voor toekomstige selectie van deelnemers.

Van de volgende deelnemerskenmerken is de voorspellende waarde op de uitkomsten van de Oudertraining onderzocht:

- achtergrondkenmerken van de ouders (geslacht, leeftijd, etniciteit);
- achtergrondkenmerken van de jongeren (geslacht, leeftijd);
- eerdere hulpverlening (eerdere hulpverlening in het gezin en eerdere hulpverlening aan het kind), aanwezigheid van risicofactoren (één-oudergezin, financiële problemen, geen werk, laag opleidingsniveau);
- het aantal aanwezige risicofactoren;
- problemen van ouders (externaliserend gedrag in de klinische range en angstig/depressief gedrag in de klinische range);
- problemen van jongeren (externaliserend gedrag in de klinische range),
- steun van de mede-opvoeder.

Voor elk kenmerk of groepje kenmerken is een regressie-analyse uitgevoerd voor de primaire uitkomstmaten (gepercipieerde invloed, gevoel van competentie, de vijf uitkomstmaten voor opvoedingsvaardigheden en de twee uitkomstmaten voor kwaliteit ouder-kindrelatie) en de secundaire uitkomstmaten (de twee uitkomstmaten voor probleemgedrag jongeren en de vier uitkomstmaten voor probleemgedrag ouders).

In elke regressie-analyse is als eerste stap de betreffende uitkomstmaat op de voormeting ingevoerd (de aanvangscore), om hiervoor te controleren. De aanvangsscore op de eerste meting verklaart namelijk voor een deel de score op de nameting en de follow-upmeting. In de tweede stap is naast de betreffende aanvangscore, een kenmerk of groepje kenmerken in de regressie-analyse ingevoerd. In

Bijlage 3 zijn de resultaten van de regressie-analyses in tabellen weergegeven. Vanwege de overzichtelijkheid zijn, naast de aanvangscore (covariaat), alleen de deelnemerskenmerken die een significante voorspeller zijn van uitkomstmaten op T2 en T3 (moderatoren) in de tabellen opgenomen. In de tabellen zijn de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten weergegeven en de percentages verklaarde variantie. Hierna lichten we de betekenis van de cijfers in de tabellen toe.

8.5.1 De invloed van deelnemerskenmerken direct na de training

Opvoedingscompetentie

Verandering in *gepercipieerde invloed* wordt voorspeld door eerdere hulpverlening in het gezin en de steun die de ouder van de mede-opvoeder ervaart. De gepercipieerde invloed neemt meer toe bij deelnemers die aangeven geen eerdere hulp in het gezin te hebben gehad. Ook neemt de gepercipieerde invloed meer toe bij deelnemers die steun van de mede-opvoeder ervaren. Eerdere hulp in het gezin blijkt ook een significante voorspeller voor verandering in *competentiebeleving*. Toename van competentiegevoel is sterker bij ouders die geen eerdere hulp in het gezin hebben gehad. Ook de leeftijd van de ouders is een significante voorspeller van opvoedingscompetentie op de nameting. Hoe jonger de ouders, hoe meer het competentiegevoel vooruit gaat. Verder is externaliserend probleemgedrag van de ouder bij aanvang een significante voorspeller: bij ouders die bij aanvang geen klinische problemen hebben, neemt het competentiegevoel meer toe.

Opvoedingsvaardigheden

Of er wel of geen eerdere hulp in het gezin is geweest, blijkt een voorspeller te zijn voor verandering op de opvoedingsvaardigheden *responsiviteit* en *belonen*. Als er geen eerdere hulp in het gezin is geweest, neemt de responsiviteit en het belonen van ouders meer toe. Ook opleidingsniveau is voor deze twee opvoedingsvaardigheden een significante voorspeller. Ouders met een laag opleidingsniveau gaan meer vooruit op responsiviteit en belonen. Verandering in responsiviteit wordt daarnaast voorspeld door de leeftijd van het kind. Hoe jonger het kind, hoe sterker de toename van responsiviteit.

Verandering in *consistentie* wordt voorspeld door het externaliserend probleemgedrag van het kind bij aanvang. De mate van consistentie neemt meer toe bij ouders met een kind dat niet in de klinische range valt als het gaat om externaliserend probleemgedrag. Depressief/angstig gedrag van de ouder bij aanvang is een significante voorspeller voor de afname van *'harde' disciplineren*. Ouders die niet in de klinische range vallen, laten een sterkere afname van *'harde' disciplineren* zien.

Tenslotte wordt de mate van *toezicht* voorspeld door het aantal aanwezige risicofactoren. Hoe meer risicofactoren aanwezig zijn, hoe sterker de toename van het toezicht.

Kwaliteit ouder-kindrelatie

Opnieuw blijkt eerdere hulp in het gezin een belangrijke voorspeller, voor verandering van zowel de mate van *positieve kwaliteit van de ouder-kindrelatie* als de mate van *conflicten*. Als er geen eerdere hulp in het gezin is geweest, neemt de kwaliteit van de ouder-kindrelatie meer toe en neemt de mate

van conflicten sterker af. Er zijn geen andere significante voorspellers voor de kwaliteit van de ouder-kindrelatie.

Probleemgedrag jongere

Verandering in *agressief* en *regeloverschrijdend* gedrag van het kind worden beide voorspeld door eerdere hulp in het gezin. Voor beide aspecten van probleemgedrag geldt dat als er geen sprake is van eerdere hulp in het gezin, de problemen sterker afnemen.

Probleemgedrag ouder

Verandering in probleemgedrag van de ouder hangt voor *agressief* gedrag en *opdringerig* gedrag samen met de aanwezigheid van ander probleemgedrag van de ouder bij aanvang. Ouders die op de voormeting niet in de klinische range scoren van depressief/angstig gedrag laten een sterkere afname van agressief gedrag zien en een sterkere afname van opdringerig/lastig gedrag. Niet-depressieve ouders profiteren dus meer van de Oudertraining als het gaat om afname van agressief en opdringerig/lastig gedrag. Ouders die op de voormeting in de klinische range vallen van externaliserend probleemgedrag en dus veel problemen hebben, vertonen een sterkere afname van opdringerig/lastig gedrag, een van de aspecten van externaliserend probleemgedrag.

8.5.2 De invloed van deelnemerskenmerken bij follow-up

Opvoedingscompetentie

Verandering in *gepercipieerde invloed* tussen aanvang en follow-upmeting blijkt te worden voorspeld door eerdere hulp in het gezin en eerdere hulp gericht op het kind. Opvallend is dat er een sterkere toename van de gepercipieerde invloed is, wanneer er *wel* eerdere hulp in het gezin is geweest, maar *geen* eerdere hulp gericht op het kind. Verder wordt verandering in gepercipieerde invloed voorspeld door de leeftijd van de jongere. Hoe jonger het kind, hoe sterker de toename in gepercipieerde invloed.

Verandering in *competentiebeleving* wordt voorspeld door externaliserend probleemgedrag van de ouder bij aanvang en de ervaren steun van de mede-opvoeder. Als de ouder geen klinische problemen heeft bij aanvang, neemt het competentiegevoel sterker toe. Hoe minder steun in de opvoeding ouders ervaren van hun mede-opvoeder, hoe sterker de toename in competentiegevoel.

Opvoedingsvaardigheden

De leeftijd van ouders en externaliserend probleemgedrag van de ouder bij aanvang zijn significante voorspellers voor verandering in *consistentie*. Hoe ouder de ouders, hoe sterker de toename in consistentie. Ouders die geen klinische externaliserende problemen hebben bij aanvang, vertonen ook een sterkere toename in *consistentie*.

Verandering in *belonen* wordt voorspeld door de aanwezigheid van risicofactoren. Hoe meer risicofactoren aanwezig zijn, hoe sterker de mate van belonen toeneemt. Verandering in *'harde' disciplineren* wordt voorspeld door externaliserend probleemgedrag van het kind bij aanvang. Als er geen klinische problemen zijn, neemt de mate van *'harde' disciplineren* sterker af.

Voor de opvoedingsvaardigheden *responsiviteit* en *toezicht* zijn er geen significante voorspellers.

Kwaliteit ouder-kindrelatie

Alleen voor verandering in de mate van *conflicten* zijn er significante voorspellers. Het betreft het hebben van werk, externaliserend probleemgedrag van de ouder bij aanvang en ervaren steun van de mede-opvoeder. Ouders die werk hebben of een partner met werk hebben en ouders die bij aanvang geen klinische externaliserende problemen hebben, laten een sterkere afname van conflicten zien. Ook bij ouders die minder steun van hun mede-opvoeder ervaren, nemen de conflicten sterker af.

Probleemgedrag jongere

Verandering in *agressief* gedrag van het kind tussen voormeting en follow-upmeting wordt voorspeld door het externaliserend probleemgedrag van ouders bij aanvang. Ouders die bij aanvang geen klinische externaliserende problemen hebben, rapporteren een sterkere afname van agressief probleemgedrag bij hun kind. Verandering in *regeloverschrijdend* gedrag van het kind wordt voorspeld door eerdere hulp in het gezin. Indien er geen sprake is van eerdere hulp in het gezin, neemt het regeloverschrijdend gedrag van het kind sterker af.

Probleemgedrag ouder

Eerdere hulp in het gezin is een significante voorspeller voor verandering in *agressief* gedrag, *regeloverschrijdend gedrag* en *opdringerig/lastig* gedrag van de ouder. Voor agressief gedrag en opdringerig/lastig gedrag geldt dat de afname van het probleemgedrag sterker is wanneer er geen eerdere hulp in het gezin heeft plaatsgevonden. Voor regeloverschrijdend gedrag geldt echter het omgekeerde: afname van het probleemgedrag is sterker als er wel eerdere hulp in het gezin is geweest. Als er geen eerdere hulp gericht op het kind is geweest, is er wel weer een sterkere afname van het regeloverschrijdend gedrag.

Verandering in agressief gedrag wordt, naast eerdere hulp in het gezin, voorspeld door de aanwezigheid van risicofactoren, het opleidingsniveau van de ouder en depressief/angstig gedrag van de ouder bij aanvang. Als er weinig risicofactoren spelen, de ouder een hoog opleidingsniveau heeft en geen klinische depressieve problemen bij aanvang heeft, is de afname van agressief gedrag sterker. Een hoog opleidingsniveau voorspelt niet alleen een sterkere afname van agressief gedrag, maar ook van regeloverschrijdend gedrag.

Het hebben van werk is een significante voorspeller van verandering in depressief/angstig gedrag. Als de ouder werk heeft of een partner met werk heeft, neemt het depressieve/angstige gedrag sterker af.

8.5.3 Bij welke deelnemers meer verandering?

Een deel van de kenmerken blijkt niet van invloed op de uitkomsten. Het betreft geslacht van de ouder, geslacht van het kind, etniciteit, aanwezigheid van financiële problemen en gezinssamenstelling. Moeders en vaders, ouders van meisjes en jongens, allochtone en autochtone ouders, ouders met of zonder financiële problemen en ouders uit één- of twee-oudergezinnen veranderen in gelijke mate. De Oudertraining is voor al deze groepen ouders even effectief.

Er zijn twee deelnemerskenmerken die wel bepalend zijn voor de mate van verandering tussen voormeting en nameting. De meest consistente voorspeller is eerdere hulp in het gezin. Voor de helft van de onderzochte uitkomstmaten geldt dat wanneer er geen eerdere hulp in het gezin heeft plaatsgevonden, er een sterkere positieve verandering is. Het wel of niet krijgen van hulp voorafgaand aan de Oudertraining, kan een indicatie zijn van de mate van problemen die het gezin ervaart. Het is mogelijk dat bij gezinnen die eerder geen hulp kregen de problematiek minder zwaar (of minder langdurig) is. In dat geval hebben dus gezinnen met minder zware (of kortdurende) problematiek meer profijt van de Oudertraining.

Een andere bevinding wijst ook in deze richting. De ernst van de problemen van ouders (en in enkel geval ook de ernst van de problemen van het kind) bij aanvang voorspellen een minder positieve verandering. Ouders die minder problemen ervaren hebben dus meer profijt van de Oudertraining. Overige deelnemerskenmerken zijn minder consistente voorspellers van veranderingen: ze voorspellen verandering op slechts één of twee uitkomstmaten. Zo blijkt bijvoorbeeld een laag opleidingsniveau voor twee uitkomstmaten een positieve verandering te voorspellen.

Als het gaat om responsiviteit en belonen profiteren ouders met een laag opleidingsniveau meer van de Oudertraining dan ouders met een hoog opleidingsniveau. Dit sluit niet aan bij de bevindingen uit de literatuur zoals in hoofdstuk 4 besproken. Uit de literatuur komt namelijk naar voren dat ouders met een lage sociaaleconomische achtergrond minder profiteren van oudertrainingen. Echter, omdat in onze studie dit effect slechts twee keer is gevonden, is het raadzaam om hier voorzichtig te zijn met de interpretatie. Dezelfde geldt voor de moderatoreffecten van leeftijd van ouder of kind, die ook slechts voor één uitkomstmaat relevant zijn.

Veranderingen tussen voormeting en follow-up

Ook als het gaat om veranderingen tussen de voormeting en de follow-up blijken er voor de meeste uitkomstmaten één of meerdere deelnemerskenmerken zijn die de verandering voorspellen. De meest voorkomende voorspeller is de afwezigheid van klinisch externaliserend probleemgedrag van de ouder bij aanvang. Voor vier uitkomstmaten is dit een significante voorspeller van positieve verandering. Eerdere hulp in het gezin is maar in paar gevallen een significante voorspeller. In twee gevallen voorspelt het wel hebben gekregen van hulp in het gezin zelfs een sterkere positieve verandering. Een hoog opleidingsniveau blijkt voor twee aspecten van probleemgedrag van ouders, namelijk agressief gedrag en regeloverschrijdend gedrag, een sterkere afname van het probleemgedrag te voorspellen.

Gzien de niet altijd consistente bevindingen, is voorzichtigheid geboden bij het trekken van conclusies. De bevindingen wijzen ook hier echter in de richting dat ouders die minder problemen ervaren en geen eerdere hulp hebben ontvangen meer profiteren van de Oudertraining.

8.6 Meest effectieve uitvoering van de Oudertraining?

Niet alleen de hiervoor besproken deelnemerskenmerken zijn van invloed op het effect van de Oudertraining. Het is ook te verwachten dat bepaalde programmakenmerken het effect beïnvloeden.

Zo bleek bijvoorbeeld uit de in hoofdstuk 4 aangehaalde literatuur dat interventies met aandacht voor behandelintegriteit betere resultaten bereiken. In hoofdstuk 5 bleek dat er verschil is tussen deelnemers in het aantal avonden dat zij deelnemen en de mate waarin zij deelnemen aan de individuele nazorgfase. Ook bleken interventies te verschillen in het percentage behandelde onderwerpen en het percentage gebruikte oefeningen en materialen en de tijd die ouders moeten wachten tot de start van de training bleek uiteen te lopen. In deze paragraaf bespreken we de invloed van dergelijke programmakenmerken:

- deelname ouders (het aantal gevolgde bijeenkomsten, wel of geen individuele nazorgfase);
- kenmerken uitvoering (percentage behandelde onderwerpen, percentage behandelde oefeningen/gebruikte materialen, wachttijd);
- tevredenheid (factorscore tevredenheid op de nameting).

De invloed van de programmakenmerken op het effect van de Oudertraining is op dezelfde manier onderzocht als de invloed van de deelnemerskenmerken. De eerste stap (regressieanalyse met alleen de betreffende uitkomstmaat als predictor) is precies hetzelfde als bij de eerder uitgevoerde regressieanalyses. In de tweede stap wordt naast de betreffende uitkomstmaat op T1 (covariaat) steeds een (groepje) programmakenmerk(en) in de regressieanalyse ingevoerd. De resultaten van de regressieanalyses zijn opgenomen in de tabellen in Bijlage 3. Ook in deze tabellen zijn alleen de programmakenmerken opgenomen die een significante voorspeller zijn van uitkomstmaten op T2 en T3. De betekenis van de cijfers lichten we hierna toe.

8.6.1 De invloed van programmakenmerken direct na de training

Kenmerken van de opvoeding

Er zijn geen significante voorspellers voor verandering in *gepercipieerde invloed* en de *competentiebeleving*. Voor de opvoedingsvaardigheden zijn er wel significante voorspellers met uitzondering van de opvoedingsvaardigheid *belonen*. Verandering in *responsiviteit* blijkt te worden voorspeld door de wachttijd (dat wil zeggen: de tijd tussen het moment dat het jeugdreclasseringstraject start en het moment dat de ouder aan de Oudertraining begint). Als de wachttijd korter dan een half jaar is, dan neemt de mate van responsiviteit sterker toe. Voor verandering in de mate van *consistentie* blijkt de nazorg van belang: ouders die nazorg hebben gehad laten een sterkere toename in consistentie zien. Tevredenheid hangt significant samen met de verandering in *'harde' disciplineren*. Hoe tevredener de ouders, hoe sterker de afname van *'harde' disciplineren*. Verandering in *toezicht* wordt voorspeld door aanwezigheid tijdens de bijeenkomsten. Verwacht zou worden dat ouders die de Oudertraining hebben afgemaakt (zeven of acht bijeenkomsten gevolgd), een sterkere toename laten zien op toezicht. Het omgekeerde is echter het geval: ouders die voortijdig zijn afgehaakt, laten een sterkere toename op toezicht zien. Verder wordt verandering in toezicht voorspeld door wachttijd: is de wachttijd langer dan zes maanden, dan is er een sterkere toename van toezicht.

Verandering in de mate van *positieve kwaliteit van de ouder-kindrelatie* hangt samen met tevredenheid. Hoe tevredener de ouders, hoe sterker de toename van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Er is geen significante voorspeller voor verandering in *conflicten*.

Probleemgedrag jongere en probleemgedrag ouder

Er zijn slechts twee uitkomstmaten waarvoor een van de onderzochte programmakenmerken een significante voorspeller is. Het gaat om *regeloverschrijdend gedrag* van het kind en *regeloverschrijdend gedrag* van de ouder. Tevredenheid is een significante voorspeller van verandering in *regeloverschrijdend gedrag* van het kind. Hoe hoger de tevredenheid van de ouders, hoe sterker de afname van het *regeloverschrijdend gedrag*. Voor verandering in *regeloverschrijdend gedrag* van de ouder is de nazorg een significante voorspeller. *Regeloverschrijdend gedrag* neemt sterker af wanneer de ouder nazorg heeft gehad.

8.6.2 De invloed van programmakenmerken bij follow-up

Kenmerken van de opvoeding

Er blijkt slechts één onderzocht programmakenmerk te zijn dat een significante voorspeller is voor verandering op de primaire uitkomstmaten tussen de voormeting en de follow-upmeting. Verandering in *'harde' disciplineren* wordt voorspeld door de mate waarin oefeningen zijn uitgevoerd en voorgeschreven materialen zijn gebruikt. Hoe hoger het percentage behandelde oefeningen en gebruikte materialen, hoe sterker de afname van *'harde' disciplineren*. Kennelijk is het belangrijk voor het aanpassen van disciplinerings technieken om niet alleen uitleg te krijgen, maar er ook echt mee te oefenen.

Probleemgedrag jongere en probleemgedrag ouder

Tevredenheid is een significante voorspeller voor verandering in *agressief en regeloverschrijdend gedrag* van het kind. Voor beide vormen van externaliserend probleemgedrag geldt dat hoe tevredener de ouders direct na afloop van de Oudertraining zijn, hoe meer de problemen van het kind afnemen. Voor verandering in *probleemgedrag* van de ouder zijn geen significante voorspellers gevonden.

8.6.3 Bij welk type uitvoering meer verandering?

Als we kijken naar de invloed van programmakenmerken op de verandering tussen de voormeting en de nameting dan blijkt er voor de meeste uitkomstmaten één programmakenmerk een significante voorspeller te zijn. De mate van tevredenheid komt het meest als significante voorspeller van positieve verandering naar voren. Hier moet wel gezegd worden dat de richting van invloed met onze data niet vastgesteld kan worden. Het is namelijk mogelijk dat de ouders makkelijker veranderen als ze tevreden zijn met de Oudertraining die ze ontvangen, maar het is ook voorstelbaar dat de ouders positieve verandering in het gedrag van het kind of bij zichzelf merken tijdens het volgen van de Oudertraining en daardoor ook meer tevreden zijn met de training. Ongeacht de richting van de invloed, benadrukken deze resultaten het belang van subjectieve beleving en evaluatie van de

Oudertraining door de ouders voor de effectiviteit van de Oudertraining. Dit wordt ondersteund door onderzoek van Trotter (2008) waaruit blijkt dat wanneer cliënten tevreden zijn, zij geneigd zijn op andere uitkomstmaten ook beter te scoren.

Een ander programmakenmerk dat van belang blijkt te zijn is de individuele nazorgmodule: het krijgen van nazorg is gerelateerd aan positieve veranderingen voor twee uitkomstmaten op de nameting. Voor de verandering tussen de voormeting en de follow-upmeting is slechts voor een enkele uitkomstmaat een significante voorspeller gevonden waarbij de mate van tevredenheid het vaakst een significante voorspeller is.

Het percentage behandelde onderwerpen blijkt voor geen enkele uitkomstmaat een significante voorspeller te zijn. Ook de aanwezigheid van ouders tijdens de bijeenkomsten voorspelt niet significant vooruitgang op de uitkomstmaten. De invloed van de onderzochte programmakenmerken op het effect van de Oudertraining lijkt dus beperkt. Een mogelijke verklaring is dat er weinig variatie was in het uitvoeren van de trainingen en dat de kleine variaties die er wel bestaan, inderdaad niet van invloed zijn op de effectiviteit van de Oudertraining. Mogelijk spelen andere factoren, die wij niet gemeten hebben een rol, zoals bijvoorbeeld de relatie tussen de trainer en de ouder.

8.7 Tot slot

In dit hoofdstuk hebben we informatie gepresenteerd om verschillende onderzoeksvragen te beantwoorden. Eerst kwam de vraag aan de orde of de interventiedoelen van de Oudertraining zijn bereikt. Vervolgens zijn we ingegaan op de vraag of de geconstateerde veranderingen toe te schrijven zijn aan het volgen van de Oudertraining en hoe tevreden ouders zijn met de training. Tot slot is nagegaan welke deelnemers het meeste baat hebben bij de Oudertraining.

Interventiedoelen bereikt?

We kunnen constateren dat de interventiedoelen van de Oudertraining grotendeels bereikt zijn. Ouders voelen zich na het volgen van de training en ook een half jaar na afsluiten meer competent als het om opvoeden gaat, ze reageren responsiever op hun kind, hun opvoedingsgedrag vertoont meer consistentie, ze maken meer gebruik van belonen en minder van 'harde' disciplineren. De ouder-kindrelatie verbetert, en de scores op de zelfgerapporteerde problemen van de jongeren en de ouders gaan omlaag. Jongeren rapporteren minder veranderingen, maar ook volgens hen neemt het aantal conflicten af evenals hun eigen problemen.

Hoewel de scores van ouders veranderen kunnen we niet concluderen dat dit op alle punten toe te schrijven is aan het volgen van de training. Ook bij ouders in de vergelijkingsgroep zijn deze veranderingen aan de orde. Op een aantal punten blijkt het volgen van de Oudertraining echter wel uit te maken. Het toepassen van 'harde' disciplineren neemt door het volgen van de training af, ook als ouders niet alle bijeenkomsten hebben gevolgd. Ouders die wel alle bijeenkomsten hebben gevolgd hebben na afsluiting en een half jaar later ook meer vertrouwen in hun wijze van opvoeden en hun eigen problemen met agressie verminderen.

De Oudertraining voegt ook op een ander punt duidelijk iets toe aan de begeleiding die door de jeugdreclassering wordt geboden: jongeren van wie de ouders deelnamen aan de training rapporteren minder vermogensdelicten en minder vandalisme in het halve jaar na afsluiting van de Oudertraining en die verandering is groter dan in de vergelijkingsgroep.

De Oudertraining voorziet in een behoefte van ouders: alle ouders, ongeacht het aantal avonden dat zij aan de training hebben deelgenomen, zijn tevreden over de training en zouden de training aan andere ouders aanraden.

Wie hebben het meeste baat bij de Oudertraining?

De Oudertraining lijkt vooral tot verandering te leiden bij ouders bij wie de problemen thuis niet al te ernstig zijn. Wanneer er niet eerder vrijwillige hulp in het gezin is geweest en als de problemen die ouders bij hun kind en over zichzelf rapporteren minder ernstig zijn, zijn de veranderingen het grootst. Daarnaast blijkt de tevredenheid van ouders uit te maken: ouders die tevreden zijn over de training veranderen meer. Het is mogelijk dat ouders tevreden zijn omdat ze veranderingen zien in hun gedrag en dat van hun kind, het is ook mogelijk dat het andersom is: ouders die tevreden zijn dat ze een training aangeboden krijgen veranderen meer. Tot slot zijn er aanwijzingen dat het deelnemen aan de individuele nazorgmodule van belang is (bij ouders die deelnamen verandert het eigen regeloverschrijdend gedrag meer, evenals de consistentie in de opvoeding).

9 Slotbeschouwing

In dit rapport zijn de gegevens gepresenteerd van het onderzoek naar twee interventies uit het pakket 'Ouders van Tegendraadse Jeugd'. Het gaat om onderzoek naar de toepassing van de Opvoedworkshop en de Oudertraining bij de jeugdreclassering op acht locaties in de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland en in Utrecht en Tilburg. In de onderzoeksperiode van medio 2006 tot en met medio 2009 is er door 347 ouders deelgenomen aan 28 Opvoedworkshops en 21 Oudertrainingen.

De Opvoedworkshop en Oudertraining

Ouders die deelnemen aan de Opvoedworkshop volgen één tot vier bijeenkomsten van twee uur. In deze bijeenkomsten krijgen ouders de gelegenheid om ervaringen uit te wisselen over het politiecontact van hun zoon of dochter en worden zij bewust gemaakt van het belang van opvoeding om probleemgedrag te voorkomen. Er wordt uitleg gegeven over vijf opvoedingsvaardigheden die te beschouwen zijn als kernvaardigheden in de opvoeding en gebaseerd zijn op het werk van Patterson, Reid en Dishion (1992), namelijk: 1) betrokkenheid van de ouder(s) bij het kind, 2) positief bekrachtigen van gedrag, 3) gezamenlijk problemen oplossen, 4) regels en normen stellen en 5) monitoring van het gedrag van het kind. Doel van de Opvoedworkshop is ouders te motiveren om hulp bij de opvoeding te aanvaarden en hen indien nodig toe te leiden naar die hulp. Ouders kiezen zelf of ze aan één of meer van de bijeenkomsten deelnemen. Een workshopbijeenkomst is vooral bedoeld om ouders te motiveren en hen te laten kennismaken met het fenomeen 'training'. In het pakket 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' worden de workshopbijeenkomsten gezien als een manier om ouders toe te leiden naar de meer intensieve interventies zoals de Oudertraining. Op de onderzoekslocaties is de Opvoedworkshop ook als eigenstandige interventie toegepast.

De Oudertraining kent een andere opzet. De training bestaat uit drie onderdelen en start met een motiveringsmodule, die bestaat uit drie individuele gesprekken met ouders. In deze gesprekken maakt de ouderbegeleider kennis met de potentiële deelnemers, geeft informatie over de Oudertraining en inventariseert met de ouders wat goed en minder goed gaat in het gezin. In het laatste gesprek wordt een 'leerwensenkaart' met de ouders ingevuld en wordt afgesproken dat men elkaar weer ziet bij de eerste groepsbijeenkomst van de Oudertraining die snel na het laatste gesprek plaatsvindt.

Daarna nemen ouders deel aan acht groepsbijeenkomsten. De eerste vier bijeenkomsten worden wekelijks gegeven. De laatste vier bijeenkomsten zijn om de week. Ouders krijgen na elke sessie een huiswerkopdracht en tussendoor is er telefonisch contact tussen de trainer en elk van de deelnemers om de uitvoering van de huiswerkopdrachten te ondersteunen. Na de acht groepsbijeenkomsten kent de Oudertraining nog een derde fase: de individuele nazorg. Hier is voorzien in (weer maximaal drie) individuele huisbezoeken, waarin de ouderbegeleider de ouders kan helpen de geleerde vaardigheden thuis, in hun eigen situatie toe te passen. In de Oudertraining staan dezelfde vijf opvoedingsvaardigheden centraal als in de Opvoedworkshop. In de training kan er uitgebreider bij de

vaardigheden stilgestaan worden en is naast kennisoverdracht en uitwisselen van ervaringen, ruimte voor oefeningen en rollenspel en voor de toepassing van de vaardigheden.

Onderzoeksvragen

Het onderzoek moet antwoord geven op drie hoofdvragen, namelijk: 1) 'Zijn de beide interventies volgens de laatste wetenschappelijke inzichten ontworpen en succesvol geïmplementeerd?' 2) 'Worden de interventiedoelen van de Opvoedworkshop en de Oudertraining bereikt?' en 3) 'Welke ouders en kinderen hebben het meeste baat bij de beide interventies?' Deze onderzoeksvragen zijn onderverdeeld in twaalf subvragen die we in dit hoofdstuk achtereenvolgens beantwoorden.

9.1 *Ontworpen volgens laatste wetenschappelijke inzichten?*

Om te beoordelen of de interventies ontworpen zijn volgens laatste wetenschappelijke inzichten is een literatuurverkenning verricht waarover in hoofdstuk 4 gerapporteerd is. Omdat de opvoedingsstijl van ouders en de kwaliteit van de ouder-kindrelatie een rol spelen bij het al dan niet ontwikkelen en voortbestaan van gedragsproblemen en gedragsstoornissen, is het inzetten van een vorm van hulp en training voor ouders van jeugdigen met (ernstige) gedragsproblemen een logische keuze. Vooral bij de groep vanaf een jaar of veertien zijn er aanwijzingen dat een oudertraining 'alleen' onvoldoende is om de problemen op te lossen. De jeugdreclassering biedt met de begeleiding van jeugdigen en training of begeleiding van de ouders op een meer intensieve manier zorg. Dit past bij de ernst van de problemen en daarmee sluit de jeugdreclassering aan bij de eis die vanuit het risicoprincipe (één van de algemeen werkzame factoren van interventies) wordt gesteld: bij ernstige problemen een meer intensieve interventie toepassen.

Het risicoprincipe wordt echter niet toegepast bij de selectie van deelnemers voor één van de interventies uit het pakket van Tegendraadse Jeugd. Op veel locaties van de jeugdreclassering worden zowel de Opvoedworkshop als de Oudertraining als eigenstandige interventie uitgevoerd. Wat in het ontwerp van 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' ontbreekt is een heldere procedure die de ernst van de problemen van ouders koppelt aan instroom in een bepaalde interventie.

Er is inmiddels veel onderzoek naar de uitkomsten van oudertrainingen beschikbaar, waardoor we niet alleen weten dát oudertrainingen effectief zijn in het verminderen van gedragsproblemen bij jeugdigen, maar ook welke kenmerken van deelnemers of de trainingen zelf daarbij een rol spelen. Wat in het ontwerp van de Opvoedworkshop en Oudertraining op dit moment ontbreekt is aandacht voor de onderstaande punten die uit de literatuur over de effecten van oudertrainingen naar voren komen, namelijk:

- De inhoud van de training moet passen bij de leeftijdsfase van de kinderen van wie de ouders aan de interventies deelnemen;
- Voor ouders met een laag inkomen leidt een individuele aanpak (geen groepstraining) tot betere resultaten;
- Laagopgeleide ouders haken eerder af;

- Bij ouders met eigen problemen (o.a. verslaving, depressie) is aandacht en hulp bij deze problemen nodig om de oudertraining resultaat te doen hebben;
- Er zijn aanwijzingen dat bij meisjes sprake is van andere problemen in de ouder-kindrelatie, de inhoud van de training zou wellicht bij ouders van dochters aangepast dienen te worden;
- Het inbouwen van korte, motiverende onderdelen in de training vermindert de uitval, evenals het regelen van vervoer naar de trainingslocatie en bijvoorbeeld het verstrekken van maaltijden aan het hele gezin voor aanvang van de training in combinatie met opvang voor de kinderen tijdens de trainingen.

9.2 Zijn de interventies succesvol geïmplementeerd?

Er is bij de acht locaties van de jeugdreclassering sprake van een implementatie op kleine schaal. Op de Zuid-Hollandse locaties is ervoor gekozen om per locatie twee jeugdreclasserders op te leiden als ouderbegeleider. De ouderbegeleiders voeren gesprekken met ouders en kunnen de Opvoedworkshop en Oudertraining geven. Naast hun taak als trainer hebben zij ook een caseload aan jeugdigen als jeugdreclasserder. Op de vijf Zuid-Hollandse locaties is er – gedurende de onderzoeksperiode - in totaal 4,72 FTE beschikbaar voor het uitvoeren van de beide interventies. In Tilburg is de Opvoedworkshop twee maal uitgevoerd; in Noord-Holland wordt elke twee jaar, drie maal een Opvoedworkshop uitgevoerd binnen één van de regio's en in Utrecht gaat het om één á twee Opvoedworkshops per jaar. Jaarlijks stromen er gemiddeld zo'n 2000 jongeren in op elk van de locaties van de jeugdreclassering. Door het beperkte aantal trainers, kan maar een klein deel van de ouders deelnemen aan één van beide interventies.

Instroom en selectie

Hierboven constateerden we al dat er in de opzet van het pakket van 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' niet is voorzien in een procedure voor toewijzing van ouders aan een interventie op basis van informatie over de aard of ernst van de problemen in het gezin. De diverse locaties van de jeugdreclassering hebben een dergelijk instrument ook niet ontwikkeld en er is geen vaste procedure die leidt tot selectie van deelnemers aan de ene of de andere interventie. De jeugdreclasserders zijn degenen die ouders moeten verwijzen naar de interventies. De trainers brengen de start van een nieuwe Opvoedworkshop of Oudertraining dan ook regelmatig onder de aandacht, waarna zij namen doorkrijgen en contact opnemen met ouders. Er zijn geen vaste afspraken in welke gevallen een jeugdreclasserder ouders al dan niet doorgeeft aan de trainers.

Dat er geen selectie plaats vindt, blijkt ook uit het feit dat er nauwelijks verschil is in de kenmerken van ouders die deelnemen aan de beide interventies. Op een paar punten zijn er aanwijzingen dat de ouders die aan de Oudertraining deelnemen met meer problemen kampen. Er zijn onder de deelnemers aan de Oudertraining meer gezinnen met financiële problemen en meer gezinnen waarin al op vrijwillige basis hulp is verleend aan de jongere en aan het hele gezin.

Ook rapporteren hun kinderen vaker dat zij niet naar school gaan. Dit zijn echter de enige verschillen. Er zijn geen verschillen in de aard en ernst van de externaliserende en internaliserende

problemen van de jongeren of van de ouders zelf en geen verschillen in het aantal risicofactoren dat in de gezinnen aan de orde is. De paar verschillen die gevonden zijn, lijken toevallig en niet het gevolg van systematische selectie van ouders voor de ene of de andere interventie.

Is de gewenste doelgroep bereikt?

In het eerste hoofdstuk van dit rapport hebben we uitgelegd dat het bij de start van het onderzoek de opzet was om alle vier de interventies uit het pakket 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' te onderzoeken. Eén van de vragen was daarom of bij elk van de interventies de gewenste doelgroep bereikt wordt. Toen duidelijk werd dat alleen de Opvoedworkshop en de Oudertraining voldoende toegepast werden om onderzoek te kunnen doen, is het onderzoek beperkt tot deze twee interventies en de uitvoering daarvan bij de jeugdreclassering. Beide interventies zijn bedoeld voor ouders van jeugdigen die een verhoogd risico lopen op het ontwikkelen van antisociaal en regeloverschrijdend gedrag.

Bij toepassing bij de jeugdreclassering is deze vraag eigenlijk vanzelf al beantwoord: alle jongeren die daar begeleid worden hebben één of meer delicten gepleegd.

De jeugdreclassering krijgt desondanks een gevarieerde groep jongeren 'in huis', variërend van jongeren die 'preventief' begeleid worden vanwege het risico op verergering van hun problemen tot jongeren die na een verblijf in een justitiële jeugdinrichting begeleid worden bij hun re-integratie in de samenleving. Onze opzet was om op basis van enkele gegevens uit de registratie van de jeugdreclassering, na te gaan of de ouders van een specifieke selectie van jongeren deelneemt aan beide interventies. Helaas bleek het niet mogelijk de gegevens van jongeren uit het registratiesysteem te koppelen aan de gegevens van de ouders die deelnamen aan de interventies. De vraag of de doelgroep bereikt wordt kunnen we daarom alleen beantwoorden op basis van informatie van de deelnemers zelf.

In hoofdstuk 6 is op basis van de informatie uit de vragenlijsten van de voormeting in kaart gebracht van hoeveel risicofactoren er bij elk van de ouders en hun gezinnen gesproken kan worden. De factoren zijn aangemaakt op basis van de kennis uit de literatuur over factoren die verband houden met de aanwezigheid van gedragsstoornissen bij jeugdigen, zoals de opleiding van ouders, het gezinsinkomen, de gezinssamenstelling, de mate van externaliserend en internaliserend gedrag van de jeugdigen en de aanwezigheid van eigen problemen van ouders.

Bij een klein aantal deelnemers zijn geen risicofactoren aan de orde (7% van de ouders). Bij bijna een kwart (23%) komen twee risicofactoren voor. Bij de helft van de ouders (52%) is er sprake van drie of meer risicofactoren. Het maximaal aantal risicofactoren dat op één gezin van toepassing is, is acht risicofactoren. Bij de deelnemers aan beide interventies komen gemiddeld evenveel risicofactoren voor. Onze conclusie luidt dan ook dat de jeugdreclassering met de beide interventies de doelgroep bereikt waar de interventies voor ontwikkeld zijn.

Worden de interventies uitgevoerd zoals bedoeld?

Er is sprake van een behoorlijk getrouwe uitvoering van de interventies. Ongeveer 80% van de onderwerpen wordt behandeld en eenzelfde percentage van de oefeningen en materialen wordt

gebruikt. Het feit dat beide percentages niet op 100% staan heeft de maken met het ontwerp van de interventies en de vaardigheden van de trainers.

Hierboven werd al duidelijk dat bij oudertrainingen voor ouders van jeugdigen vanaf een jaar of veertien aanpassing van de inhoud van de meeste trainingen noodzakelijk is. Dat is precies waar de trainers om vragen. Zij vinden een deel van de voorbeelden, oefeningen en materialen niet passen bij de doelgroep die de jeugdreclassering in huis heeft. De beide interventies zijn afgestemd op een 'lichtere' doelgroep die winkeldiefstalpleegertjes pleegt en zich thuis niet aan de regels houdt, terwijl er ouders deelnemen van jongeren die gewelds- of zedendelicten hebben gepleegd.

Onderwerpen die veelvuldig zijn overgeslagen en die trainers moeilijk blijken te vinden zijn het bespreken van huiswerk en het daadwerkelijk oefenen met ouders in rollenspel. Trainers blijken het moeilijk te vinden de balans te vinden tussen de gelegenheid geven aan ouders om ervaringen uit te wisselen en het daadwerkelijk 'trainen'. De balans slaat vaak door naar het eerste, ten koste van het oefenen. Ook de ondersteuning bij het uitvoeren van huiswerkopdrachten wordt lastig gevonden. Het is de vraag of de 'begeleide intervisie' die de trainers ter ondersteuning van de uitvoering krijgen aangeboden hier voldoende aandacht aan besteedt.

De individuele nazorgfase die juist de mogelijkheid biedt ouders te helpen om de geleerde vaardigheden thuis toe te passen, wordt lang niet bij alle ouders toegepast. Dit heeft deels te maken met tijdgebrek. Trainers zijn veel tijd kwijt met het werven van ouders voor de interventies. De inbedding van de interventies in de aanpak van de jeugdreclassering is nog onvoldoende uitgekristalliseerd en de schaarse tijd van trainers wordt deels daaraan besteed. Daarnaast heeft ook dit punt te maken met vaardigheden van trainers. Zij stellen dat ouders vaak niet gemotiveerd zijn voor deze fase, dat de problemen te licht of te zwaar zijn en dat ouders het te lang vinden duren. Op basis van het literatuuroverzicht werd duidelijk dat een korte motiverende interventie (van het type motiverende gespreksvoering) ouders helpt om oudertrainingen af te maken. Ouderbegeleiders zouden dat ook bij deze interventies moeten kunnen toepassen.

Tot slot is de uitval onder de deelnemers hoog. Bij de Opvoedworkshop is de deelname facultatief en neemt ongeveer een derde aan alle vier bijeenkomsten deel. Bij de Oudertraining bezoekt ongeveer de helft zeven of acht van de avonden. De redenen voor uitval die ouders noemen hebben te maken met motivatie, maar ook met praktische problemen als opvang voor de kinderen, vervoer en het tijdstip van de training. Ook blijkt een deel van de deelnemende ouders een lage sociaaleconomische status te hebben en uit de literatuurverkenning bleek dat zij meer baat hebben bij een individuele training. De literatuurverkenning biedt daarom aanknopingspunten voor het verminderen van de hoge uitval door oplossing van de praktische problemen, verhoging van de vaardigheden van de trainers in het motiveren van ouders en in selectie van ouders voor een groeps- dan wel individuele training.

Zijn de deelnemers tevreden?

De ouders van beide interventies zijn zeer tevreden over beide interventies. Zij zouden de interventies ook bij andere ouders aanraden en stellen in de open vragen vaak dat zij een dergelijke training eerder gehad zouden willen hebben.

Conclusie implementatie

Zijn de interventies nu succesvol geïmplementeerd? De beide interventies voorzien in de behoefte van ouders, zij zijn zeer tevreden. De trainers volgen de draaiboeken redelijk getrouw en de instroom bestaat – zoals bedoeld door de ontwikkelaar - uit ouders met kinderen die met de politie in aanraking zijn gekomen. Toch luidt het antwoord: ‘nee’. Er is geen selectieprocedure die duidelijk maakt voor welke ouders van wie het kind bij de jeugdreclassering begeleid wordt, instroom in een bepaalde interventie wenselijk is en welke interventie dan past bij welke opvoedingsproblemen. Bovendien is de uitval bij de Oudertraining hoog en maken vooral de ouders uit gezinnen waarbij meerdere risicofactoren in het spel zijn, de Oudertraining niet af. Op sommige locaties is er veel verloop onder de trainers en het accent ligt in de uitvoering van de beide interventies meer op het uitwisselen van ervaringen dan op oefenen en trainen van vaardigheden.

9.3 Zijn de interventiedoelen bereikt?

De Opvoedworkshop

De deelnemers aan de Opvoedworkshop kunnen kiezen aan welke avond(en) zij deelnemen. Slechts een derde van de ouders neemt aan alle avonden deel. Ook na het volgen van één of enkele bijeenkomsten rapporteren ouders een afname van ‘harde’ disciplineren (schreeuwen en slaan) en verbetering van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Jongeren rapporteren dat ouders responsiever zijn en ook zij vinden de kwaliteit van de ouder-kindrelatie toegenomen: er is meer onderling vertrouwen en er zijn minder conflicten.

Voor wat betreft de opvoedingscompetentie ligt de uitkomst anders: het gevoel van competentie neemt af. Blijkbaar realiseren ouders zich bij deelname aan de bijeenkomsten dat zij hun zoon of dochter toch niet helemaal juist aanpakken. Ze passen dan ook minder ‘harde’ disciplineren toe. De vaardigheden op de andere onderdelen gaan echter niet omhoog (responsiviteit, belonen, consistentie, toezicht). Blijkbaar weten ouders na de bijeenkomsten dat schreeuwen en slaan niet moet, maar is er niet een echte vervanger voor in de plaats gekomen. Dit was ook vooraf niet de opzet van de Opvoedworkshop. De ontwikkelaar ziet de Opvoedworkshop als onderdeel van de motiverende aanpak: ouders kunnen deelnemen aan één of meer bijeenkomsten om te ontdekken dat bezig zijn met opvoeden leuk en nuttig is. De inzet als zelfstandige interventie bij de jeugdreclassering levert geen duurzame verandering in vaardigheden op. Wel is het bewustzijn van ouders over opvoeding veranderd en in die zin doet de Opvoedworkshop dus wat de ontwikkelaar voor ogen had. Ouders zijn ook zeer tevreden over de bijeenkomsten en kijken er na een half jaar nog steeds positief op terug.

De Oudertraining

De interventiedoelen van de Oudertraining worden grotendeels bereikt. Ouders voelen zich na het volgen van de training en ook een half jaar na afsluiten meer competent als het om opvoeden gaat, ze reageren responsiever op hun kind, hun opvoedingsgedrag vertoont meer consistentie, ze maken meer gebruik van belonen en minder van ‘harde’ disciplineren. De ouder-kindrelatie verbetert en de

scores op de zelfgerapporteerde problemen van de jongeren en de ouders gaan omlaag. Jongeren rapporteren minder veranderingen, maar ook volgens hen neemt het aantal conflicten af evenals hun eigen problemen.

De Oudertraining voorziet in een behoefte van ouders: vrijwel alle ouders, ongeacht het aantal avonden dat zij hebben gevolgd, zijn tevreden over de training en zouden de training aan andere ouders aanraden.

9.4 *Zijn de veranderingen toe te schrijven aan de interventies?*

De vraag of de veranderingen toe te schrijven zijn aan de interventie is alleen nagegaan voor de Oudertraining. Vanwege de beperkte intensiteit van de Opvoedworkshop (deelname aan de avonden is facultatief) en de andere doelstelling van deze interventie (primair het motiveren van ouders om deel te nemen aan een intensievere interventie) is bij deze interventie volstaan met het beantwoorden van de vraag of de doelen van de interventie zijn behaald (zie hierboven).

Hoewel de scores van ouders die deelnemen aan de Oudertraining veranderen kunnen we niet concluderen dat dit op alle punten toe te schrijven is aan het volgen van de Oudertraining. Ook bij ouders in de vergelijkingsgroep zijn deze veranderingen aan de orde. Op een aantal punten blijkt het volgen van de Oudertraining echter wel uit te maken. Het toepassen van 'harde' disciplineren neemt door het volgen van de Oudertraining af, ook als ouders niet alle bijeenkomsten hebben gevolgd. Ouders die wel alle bijeenkomsten hebben gevolgd, hebben na afsluiting en een half jaar later ook meer vertrouwen in hun wijze van opvoeden en hun eigen problemen met agressie verminderen. De Oudertraining voegt ook op een ander punt iets toe aan de begeleiding die door de jeugdreclassering wordt geboden: jongeren van wie de ouders deelnamen aan de Oudertraining rapporteren minder vermogensdelicten en minder vandalisme in het halve jaar na afsluiting van de Oudertraining en die verandering is groter dan bij de vergelijkingsgroep.

9.5 *Wie hebben het meeste baat bij de interventies?*

De Oudertraining lijkt vooral tot verandering te leiden bij ouders bij wie de problemen thuis niet al te ernstig zijn. Wanneer er niet eerder vrijwillige hulp of justitiële bemoeienis in het gezin is geweest en als de problemen die ouders bij hun kind en over zichzelf rapporteren minder ernstig zijn, zijn de veranderingen het grootst. Daarnaast blijkt de tevredenheid van ouders uit te maken: ouders die tevreden zijn over de training veranderen meer. Het is mogelijk dat ouders tevreden zijn omdat ze veranderingen zien in hun gedrag en dat van hun kind, het is ook mogelijk dat het andersom is: ouders die tevreden zijn, veranderen meer.

Voor de selectie van deelnemers voor de Oudertraining betekent dit dat de training - zoals die nu wordt uitgevoerd - het beste aangeboden kan worden aan ouders waarbij geen heel ernstige problemen aan de orde zijn. Dit komt overeen met hetgeen we in de literatuurverkenning vonden. Wanneer er niet alleen sprake is van opvoedingsproblemen, maar ook sprake is van problemen van

ouders zelf (depressieve klachten of angst) of in het gezin (financiële problemen, éénoudergezin) dan is ook daar aandacht voor nodig. Die aandacht kan in de beide interventies niet geboden worden en het is de vraag of dat binnen de begeleiding van de jeugdreclassering geboden kan worden. De jeugdreclasserend is wat dat betreft vooral een casemanager en zal moeten zorgen dat de ouders de hulp krijgen die nodig is (zie hoofdstuk 3). Veel ouders met dergelijke problemen behoren in de huidige situatie tot degenen die de Oudertraining niet afmaken.

9.6 Aanbevelingen

Hoewel we hierboven enkele positieve uitkomsten rapporteren die toe te schrijven zijn aan het volgen van de Oudertraining, zijn de gevonden effecten beperkt. Deze uitkomst is tegen de achtergrond van de informatie over de uitvoering van de interventies begrijpelijk. Er is op dit moment bij de uitvoerders van de interventies geen helder beeld over de exacte doelgroep van de interventies, er is geen selectieprocedure en trainers zijn veel tijd kwijt aan het onder de aandacht brengen van de interventies. Daarnaast zijn er enkele inhoudelijke punten in de interventies die beter kunnen en ontbeert een deel van de trainers de vaardigheden om daadwerkelijk te oefenen met ouders. Voor de verdere toepassing van de beide interventies bij de jeugdreclassering formuleren wij daarom de onderstaande aanbevelingen:

Ontwerp en implementeer op elke locatie een heldere selectie- en instroomprocedure voor de Oudertraining. Definieer daarin welke opvoedingsproblemen er in welke mate aanwezig moeten zijn en selecteer geen ouders met ernstige andere problemen (problemen die buiten de opvoedingsvaardigheden liggen).

1. Neem het in kaart brengen van de sociaaleconomische positie van ouders op in de selectieprocedure. Het is bekend dat ouders met een lage sociaaleconomische positie meer baat hebben bij een individuele benadering. Selecteer hen daarom alleen bij uitzondering voor de groepstraining.
2. Organiseer de uitvoering zodanig dat een lange wachttijd voor ouders voorkomen wordt. Wordt de Oudertraining maar beperkt uitgevoerd, selecteer dan op vaste momenten ouders en daarbuiten niet.
3. Monitor de vaardigheden van de trainers in het daadwerkelijk oefenen en trainen met ouders in de groepsbijeenkomsten én de individuele nazorgfase. Train indien nodig deze vaardigheden van trainers en beoordeel trainers op deze vaardigheden.
4. Voer aanpassingen door in de inhoud van de Oudertraining, zodanig dat de onderwerpen, oefeningen en materialen passen bij de leeftijd van de jongeren die door de jeugdreclassering worden begeleid. Voeg keuzematerialen toe die passen bij de verschillende delicten die jongeren plegen (van minder ernstig tot ernstig) en bijvoorbeeld verschillende leeftijdsgroepen.
5. Voer aanpassingen door in de inhoud van de training door korte motiverende onderdelen op te nemen en train de trainers in de goede uitvoering van deze onderdelen.

6. Zorg voor een betere inbedding van de Oudertraining in het aanbod van de jeugdreclassering, o.a. door samenwerking van de jeugdreclasserders en de ouderbegeleider bij de ouders die deelnemen aan de training.
7. Heroverweeg de inzet van de Opvoedworkshop als dit de enige interventie is die op een locatie aangeboden wordt.

We weten nu niet of een andere, betere implementatie – met minder uitval en meer nadruk op oefenen en trainingen van vaardigheden – tot andere uitkomsten leidt. Dit pleit ervoor om na aanpassingen van de interventie eerst ervaring op te doen en zorg te dragen voor een goede implementatie. De ontwikkelaar van de interventies is in 2009 gestart met het inbouwen van een systeem van gegevensverzameling over de verandering van opvoedingsvaardigheden van ouders in de uitvoering van de interventies. Wanneer een dergelijke manier van werken toegepast wordt in de uitvoering van de Oudertraining kunnen de uitkomsten direct teruggekoppeld worden aan de trainers en is er zicht op de uitvoering én de uitkomsten van de training (zie Van Yperen & Veerman, 2008). Wanneer er sprake is van een goedlopende interventie is nieuw effectonderzoek aangewezen.

9.7 Beperkingen van het onderzoek

Op twee punten is er sprake van een beperking van het onderzoek. Zoals hierboven beschreven weten we helaas niet of een specifieke selectie van ouders van de jongeren die instromen bij de jeugdreclassering aan de beide interventies deelneemt. We hebben de gegevens van de jeugdreclassering niet kunnen koppelen aan de gegevens van ouders en weten nu niet of vooral ouders deelnemen van bijvoorbeeld jongeren die ernstige delicten hebben gepleegd of jongeren die begeleid worden in een vrijwillig kader. We verwachten dat dit niet het geval is, omdat een selectieprocedure voor de instroom in de beide interventies ontbreekt en er geen verschil is in de deelnemers aan beide interventies.

Een andere beperking van het onderzoek ligt bij de schriftelijke dataverzameling. We hebben in hoofdstuk 6 laten zien dat de groep die aan het onderzoek deelneemt een selectie is van de ouders die aan de beide interventies deelnemen. Een relatief grote groep Nederlandse ouders neemt deel aan het onderzoek en waarschijnlijk neemt ook al een relatief grote groep Nederlandse ouders deel aan de interventie. Deze selectie is te wijten aan de opzet van de interventies en het werken met schriftelijke vragenlijsten. In beide gevallen moeten de deelnemers voldoende Nederlands begrijpen en bij het onderzoek ook nog eens kunnen lezen en schrijven. Hoewel er bij het invullen van de vragenlijsten zoveel mogelijk hulp geboden is (door de trainers en door de onderzoeksmedewerkers), is het mogelijk dat dit onvoldoende is, gezien de grote groep jongeren bij de jeugdreclassering van wie de ouders buiten Nederland geboren en getogen zijn. Bij een eventueel vervolgonderzoek naar de uitvoering van interventies bij de jeugdreclassering zou daarmee rekening gehouden moeten worden.

Wat zegt dit onderzoek over het pakket 'Ouders van Tegendraadse Jeugd'?

In dit onderzoek zijn twee interventies uit het pakket van 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' onderzocht. Naast de Opvoedworkshop en de Oudertraining zou het onderzoek zich oorspronkelijk ook richten op de interventies Ouders van Jeugdgroepen en de Opvoedcursus. Deze laatste interventies bleken in beperkte mate uitgevoerd te worden en in overleg met de opdrachtgevers van het onderzoek (het ministerie van Justitie en het programmaministerie voor Jeugd en Gezin) en de financier (ZonMw) is na een jaar besloten om het onderzoek te beperken tot de eerste twee interventies. Daardoor is er onderzoek verricht naar een bijzondere toepassing van de beide interventies, namelijk bij de jeugdreclassering. De Opvoedworkshop en de Oudertraining zijn de afgelopen jaren ook op enkele andere plaatsen uitgevoerd (in hoofdstuk 1 is een overzicht opgenomen van de uitvoering van alle interventies uit het pakket 'Ouders van Tegendraadse Jeugd').

Wat betekenen de uitkomsten en aanbevelingen van dit onderzoek nu voor de toepassing van de andere interventies en de toepassing van de Opvoedworkshop en de Oudertraining binnen andere organisaties dan de jeugdreclassering? Duidelijk is geworden dat ondanks problemen in de implementatie op onderdelen positieve resultaten geboekt zijn. Dat maakt vooral duidelijk hoe belangrijk een goede implementatie is. Daarom kunnen de aanbevelingen voor een groot deel gezien worden als aanbevelingen voor de andere interventies en toepassing in andere organisaties.

Het formuleren van een heldere selectieprocedure, het voorkomen van uitval door toevoegen van korte motiverende onderdelen en het tegemoet komen aan praktische problemen van ouders die deelname in de weg staan, het monitoren van de vaardigheden van de trainers in daadwerkelijk oefenen met ouders en trainen van vaardigheden, het aanpassen van de gebruikte voorbeelden en materialen aan de leeftijd en ernst van de problemen van de doelgroep en het zorg dragen voor een goede inbedding van de interventie in de organisatie zijn zaken die voor alle interventies uit het pakket 'Ouders van Tegendraadse Jeugd' van belang zijn.

Literatuur

- Achenbach, T.M. & Rescorla, L.A. (2003). *Manual for the ASEBA Adult Forms & Profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth & Families.
- Bank, L., Marlowe, J.H., Reid, J.B., Patterson, G.R., & Weinrott, M.R. (1991). A comparative evaluation of parent training interventions for families of chronic delinquents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 19, 15-33.
- Baydar, N., Reid, M.J. & Webster-Stratton, C. (2003). The role of mental health factors and program engagement in the effectiveness of a preventive parenting program for Head Start mothers. *Child Development*, 74, 1433-1453.
- Berger, M. (2006). *Ouders van tegendraadse jeugd. De pedagogische visie*. Gouda: JSO.
- Bijl, B., Beenker, L.G.M. & Baardewijk, Y. van (2005). *Individuele Traject Begeleiding op papier en in de praktijk*. Duivendrecht: PI Research.
- Brosnan, R. & Carr, A. (2000). Adolescent conduct problems. In A. Carr (Ed.), *What works with children and adolescents?* (pp. 132-154). London/New York: Routledge.
- Dekkers, S. & Kriek, F. (2006). *Ontwikkelonderzoek interventies 'Ouders van tegendraadse jeugd'*. Amsterdam: Regioplan.
- Dekovic, M., & Asscher, J.J. (2007). *Interventies voor jongeren die antisociaal gedrag vertonen: kenmerken, werkzame mechanismen en moderatoren van effectiviteit*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- DeRosier, M.E. & Gilliom, M. (2007). Effectiveness of a parent training program for improving children's social behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 16, 660-670.
- Dishion, T.J. & Patterson, G.R. (2006). The development and ecology of antisocial behavior. In D. Cicchetti & D. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology. Vol. 3: Risk, disorder, and adaptation* 2nd ed. (pp. 503-541). New York: Wiley & Sons.
- Dodge, K.A., Coie, J.D. & Lynam, D. (2006). Aggression and antisocial behavior in youth. In W. Damon (Series Ed.) & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of Child Psychology, Vol. 3: Social, Emotional, and Personality Development*. (pp. 719-788). New York: Wiley.
- Forehand, R. & Kotchick, B.A. (1996) Cultural diversity: a wake-up call for parent training. *Behavior Therapy*, 2, 187-206.
- Johnson, R.A., Su, S.S., Gerstein, D.R., Shin, H.C. & Hoffmann, J.P. (1995). Parental influences on deviant behavior in early adolescence: a logistic response analysis of age- and gender-differentiated effects. *Journal of Quantitative Criminology*, 11, 167-193.
- Laan, A.M. van der & Blom, M. (2006). Jeugddelinquentie, risico's en bescherming. Bevindingen uit de WODC monitor zelfgerapporteerde criminaliteit 2005. Meppel/Den Haag: Boom juridische uitgevers/Ministerie van Justitie – WODC.
- Lipsey, M.W. (1995). What do we learn from 400 research studies on the effectiveness of treatment with juvenile delinquents? In: J. McGuire, J. (ed.), *What works: reducing reoffending, guidelines form research and practice* (pp.63-78). Chichester, Engeland: John Wiley & Sons.
- Lundahl, B., Risser, H.J. & Lovejoy, M.C. (2006). A meta-analysis of parent training: moderators and follow-up effects. *Clinical Psychology Review*, 26, 86-104.

- Maughan, D.R., Christiansen, E., Jenson, W.R., Olympia, D. & Clark, E. (2005). Behavioral parent training as a treatment for externalizing behaviors and disruptive behavior disorders: a meta-analysis. *School Psychology Review*, 34, 267-286.
- McCart, M.R., Priester, P.E., Davies, W.H. & Azen, R. (2006). Differential effectiveness of behavioral parent-training and cognitive-behavioral therapy for antisocial youth: a meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34, 527-543.
- McCleary, L. & Ridley, T. (1998). Parenting adolescents with ADHD: evaluation of a psychoeducation group. *Patient Education and Counseling*, 38, 3-10.
- Menger, A. (2009). Wie werkt? Over het vakmanschap van de jeugdreclassering. In: J. Hermanns & A. Menger. *Walk the Line. Over continuïteit en professionaliteit in het reclasseringswerk* (pp. 68-116). Openbare les Hogeschool Utrecht, maart 2009. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Ministerie van Justitie (2002). *Jeugd Terecht. Actieprogramma aanpak jeugdcriminaliteit 2003-2006*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Nock, M.K. & Kazdin, A.E. (2005). Randomized controlled trial of a brief intervention for increasing participation in parent management training. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73, 872-879.
- Northey, W.F., Wells, K.C., Silverman, W.K. & Bailey, C.E. (2003). Childhood behavioral and emotional disorders. *Journal of Marital and Family Therapy*, 29, 523-545.
- Patterson, G.R., Reid, J.B. & Dishion, T.J. (1992). *Antisocial boys*. Eugene, OR: Castalia.
- Poppel, J.W.M.J. van., Pranger, R., Veenma, K.S., Bruinsma, M.Y., Boekhoorn, P., Haaf, J. van (medew.), Abu Ghalzaleh, N. (2005). *Evaluatie Justitieel Casusoverleg Jeugd*. Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies, Universiteit Tilburg, BBSO.
- Reitz, E., Deković, M. & Meijer, A.M. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behaviour in early adolescence: child behaviour as moderator and predictor. *Journal of Adolescence*, 29, 419-436.
- Reyno, S.M., & McGrath, P.J., (2006). Predictors of parent training efficacy for child externalizing behavior problems - a meta-analytic review. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 99-111.
- Richardson, J. & Joughin, C. (2002). *Parent-training programmes for the management of young children with conduct disorders, findings from research*. Trowbridge: Cromwell Press.
- Schaffer, R.H. (1996). *Social Development*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Serketich, W.J. & Dumas, J.E. (1996). The effectiveness of behavioral parent training to modify antisocial behavior in children: a meta-analysis. *Behavior Therapy*, 27, 171-786.
- Shirk, S.R. & Karver, M. (2003). Prediction of treatment outcome from relationship variables in child and adolescent therapy: a meta-analytic review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71, 452-464.
- Sutton, C., Utting, D. & Farrington, D. (2004). *Support from the start. Working with young children and their families to reduce the risks of crime and antisocial behaviour*. London: Department for children, youth and families.
- Trotter, C. (2008). What does client satisfaction tell us about effectiveness? *Child Abuse Review*, 17, 262-274.

- Veluw, N. (red.) (2006a). *Ouders van Tegendraadse Jeugd: de Opvoedworkshop*. Gouda: JSO.
- Veluw, N. (red.) (2006b). *Ouders van Tegendraadse Jeugd: de Oudertraining*. Gouda: JSO.
- Veluw, N. (red.) (2007). *Handreiking ouderbegeleiding bij jeugdreclassering in Zuid-Holland*. Gouda: JSO.
- Veluw, N. van (2009). *Meetinstrument om ouders toe te leiden naar de interventies van Ouders van Tegendraadse Jeugd*. Gouda: JSO.
- Verhulst, F.C., Van der Ende, J. & Koot, H.M. (1996). *Handleiding voor de CBCL/4-18*. Rotterdam: Afdeling kinder- en jeugdpsychiatrie, Sophia Kinderziekenhuis/Academisch ziekenhuis Rotterdam/Erasmus universiteit Rotterdam.
- Verhulst, F.C., Van der Ende, J. & Koot, H.M. (1997). *Handleiding voor de Youth Self Report (YSR)*. Rotterdam: Afdeling kinder- en jeugdpsychiatrie, Sophia Kinderziekenhuis/Academisch ziekenhuis Rotterdam/Erasmus universiteit Rotterdam.
- Vogelvang, B. (2005). *De jongere aanspreken, handboek methode jeugdreclassering*. Utrecht: MO Groep.
- Wissink, I.B. (2006). *Parenting, friendship relations and adolescent functioning in different ethnic groups*. Amsterdam: University of Amsterdam Press.
- Yperen, T. van & J.W. Veerman (red) (2008). *Zicht op effectiviteit. Handboek voor praktijkgestuurd effectonderzoek in de jeugdzorg*. Delft: Eburon.

Bijlage 1 – Verantwoording literatuurstudie

Om de vraag wat er bekend is over de werkzaamheid van oudertrainingen voor ouders van jeugdigen met gedragsproblemen te beantwoorden is er een literatuursearch uitgevoerd. Er is gezocht in drie wetenschappelijke databestanden: PsychINFO (vnl. onderzoek op het terrein van de psychologie en aanverwante terreinen), Cochrane Collaboration (onderzoek naar interventies in de gezondheidszorg) en de Campbell Collaboration (meta-analyses op het terrein van de criminologie en aanverwante terreinen). Er is onder meer gezocht met de zoektermen ‘parent training’, ‘behavior problems’, ‘conduct disorder’ en ‘delinquency’. Omdat de hoeveelheid onderzoek naar dit onderwerp groot is, is er met name gezocht naar meta-analyses en reviews. Deze zoektocht heeft tien meta-analyses en reviews opgeleverd (zie onderstaande tabel voor een overzicht), waarvan er zeven specifiek over externaliserend probleemgedrag gaan, en drie over zowel internaliserende als externaliserende gedragsproblemen. Daarnaast zijn er enkele primaire studies geraadpleegd om over specifieke onderwerpen extra informatie te verkrijgen.

Auteurs	Probleem	Type studie	Aantal studies
Barlow, Parsons & Stewart-Brown (2005)	Emotionele- en gedragsproblemen	Review	5
Brestan & Eyberg (1998)	Conduct disorder	Review	82
Diamond & Josephson (2005)	Psychiatrische problemen (internaliserend en externaliserend)	Review	Onbekend
Farrington & Welsh (2003)	Antisociaal gedrag en delinquentie	Review en meta-analyse	38
Lundahl, Risser & Lovejoy (2006)	Disruptive child behavior	Meta-analyse	63
Maughan, Christiansen, Jensen, Olympia & Clark (2005)	Externaliserend gedrag en disruptive behavior	Meta-analyse	79
McCart, Priester, Davies & Azen (2006)	Antisociale gedragsproblemen	Meta-analyse	71
Northey, Wells, Silverman & Bailey (2003)	Emotionele- en gedragsproblemen	Review	>25
Reyno & McGrath (2006)	Externaliserend probleemgedrag	Meta-analyse	31
Serketich & Dumas (1996)	Antisociaal gedrag	Meta-analyse	26

Bijlage 2 – Gebruikte instrumenten

Tabel 1. Gebruikte schalen/instrumenten en interne consistentie op T1 voor de ouder vragenlijst

Concept	Schaal	Instrument (afkorting)	Cronbach's alpha T1 ¹
Opvoedings-competentie	Gepercipieerde invloed Competentie	n.v.t. Nijmeegse Ouderlijke Stress Index (NOSI)	n.v.t .90
Opvoedingsgedrag	Responsiviteit	Nijmeegse OpvoedingsVragenlijst (NOV)	.87
	Belonen	Alabama Parenting Questionnaire (APQ)	.85
	Consistentie	Parental Dimension Inventory (PDI)	.82
	Toezicht houden 'Harde' disciplineren	Vragenlijst Toezicht Houden (VTH) Parental Dimension Inventory (PDI)	.86 .72
Kwaliteit ouder-kindrelatie	Positieve kwaliteit ouder-kindrelatie (schaal 'hechting' en 'acceptatie' samen genomen)	Nijmeegse Ouderlijke Stress Index (NOSI)	.92
	Conflicten	Network of Relationship Inventory (NRI)	.92
Externaliserende problematiek	Agressief gedrag	Child Behavior Check List (CBCL)	.91
	Regeloverschrijdend gedrag	Child Behavior Check List (CBCL)	.79
Psychopathologie ouders	Angstig/depressief gedrag	Adult Self Report (ASR)	.90
	Agressief gedrag	Adult Self Report (ASR)	.78
	Regeloverschrijdend gedrag	Adult Self Report (ASR)	.57
	Opdringerig/lastig gedrag	Adult Self Report (ASR)	.64
Steun medeopvoeder	Coparenting	Perceptions of Coparenting Partners Questionnaire (PCPQ)	.88
Verwachtingen	Verwachtingen over interventie	Parents Expectancies for Therapy Scale (PETS)	.87
Tevredenheid ²	Rapportcijfer	n.v.t.	n.v.t
	Aanbevelen andere ouders (cijfer)	n.v.t	n.v.t.
	Nut bijeenkomsten	Parents Expectancies for Therapy Scale (PETS) (herformuleerd)	.86
	Tevredenheid trainer	C-toets (verkorte versie)	.87
	Tevredenheid motiveringsmodule	Zelfgeconstrueerde schaal	.74
	Tevredenheid nazorgmodule Eigen inzet	Zelfgeconstrueerde schaal Cooperation with treatment Scale (CTS)	.91 .65
Gepercipieerde effectiviteit ²	Kennis en vaardigheden	Zelfgeconstrueerde schaal	.95

¹ cijfers zijn gebaseerd op zowel de vragenlijsten van zowel de interventiegroepen als de vergelijkingsgroep

² cijfers voor tevredenheid en gepercipieerde effectiviteit zijn gebaseerd op de tweede meting bij de interventiegroepen

Tabel 2. Gebruikte schalen/instrumenten en interne consistentie op T1 voor de jongerenvragenlijst

Concept	Schaal	Instrument (afkorting)	Cronbach's alpha T1 ¹
Opvoedingsgedrag	Responsiviteit	Nijmeegse OpvoedingsVragenlijst (NOV)	.94
	Belonen	Alabama Parenting Questionnaire (APQ)	.85
	Toezicht houden (VTH)	Vragenlijst Toezicht Houden (VTH)	.85
	'Harde' disciplineren (PDI)	Parental Dimension Inventory (PDI)	.65
Kwaliteit ouder-kindrelatie	Hechting	Inventory of Parent and Peer Attachment (IPPA)	.75
	Conflicten	Network of Relationship Inventory (NRI)	.90
Externaliserende problematiek	Agressief gedrag	Youth Self Report (YSR)	.84
	Regeloverschrijdend gedrag	Youth Self Report (YSR)	.70
	Politiecontacten	Zelfrapportage Politie- en Justitiecontacten (ZPJ)	n.v.t.
	Delinquentie/ Criminaliteit algemeen	Zelfrapportage delinquent gedrag (ZDG)	.90
	Vermogenscriminaliteit	Zelfrapportage delinquent gedrag (ZDG)	.74
	Geweldscriminaliteit	Zelfrapportage delinquent gedrag (ZDG)	.56
Internaliserende problematiek	Vandalisme	Zelfrapportage delinquent gedrag (ZDG)	.85
	Teruggetrokken gedrag	Youth Self Report (YSR)	.60
	Angstig/depressief gedrag	Youth Self Report (YSR)	.83
Schoolcompetentie	Lichamelijke klachten	Youth Self Report (YSR)	.82
	Welzijn op school	Family, Friends & Self Scale (FSS)	.83
	Aanwezigheid	n.v.t.	n.v.t.
Relatie leeftijdgenoten	Prestaties	Family, Friends & Self Scale (FSS)	.73
	Omgang peers	Family, Friends & Self Scale (FSS)	.89
	Deviantie peers (FSS)	Family, Friends & Self Scale (FSS)	.92
	Prosociale peers (FSS)	Family, Friends & Self Scale (FSS)	.79

¹ Cijfers zijn gebaseerd op zowel de vragenlijsten van zowel de interventiegroepen als de vergelijkingsgroep

Zelfgeconstrueerde schalen

Schaal 'Tevredenheid motiveringsmodule'

Items

1. Voordat de groepsbijeenkomsten begonnen, hebben de trainers mij voldoende gemotiveerd voor de training.
2. Voordat de groepsbijeenkomsten begonnen, was voor mij duidelijk aan welke doelen gewerkt zou worden.
3. Het was vooraf duidelijk wat de training in zou houden.

Antwoordcategorieën

(6 puntsschaal)

- 1 = helemaal mee oneens
- 2 = tamelijk mee oneens
- 3 = beetje mee oneens
- 4 = beetje mee eens
- 5 = tamelijk mee eens
- 6 = helemaal mee eens

Schaal 'Tevredenheid nazorgmodule'

Items

1. De duur van de nazorgfase was precies goed.
2. De trainer was tijdens de nazorgfase goed bereikbaar.
3. Ik heb de opvoedingsvaardigheden voldoende kunnen oefenen tijdens de nazorgfase.
4. De trainer volgde of ik mijn doelen al had behaald.
5. De nazorgfase was gericht op mijn persoonlijke situatie.
6. De nazorgfase was een goede afsluiting van de training.

Antwoordcategorieën

(6 puntsschaal)

- 1 = helemaal mee oneens
- 2 = tamelijk mee oneens
- 3 = beetje mee oneens
- 4 = beetje mee eens
- 5 = tamelijk mee eens
- 6 = helemaal mee eens

Schaal 'Kennis en vaardigheden'

Items

Door het volgen van de bijeenkomsten...

1. heb ik meer inzicht gekregen in de leefwereld van mijn kind.
2. heb ik meer inzicht gekregen in het ontstaan van het probleemgedrag van mijn kind.
3. heb ik meer inzicht gekregen in wat ik kan doen als opvoeder.
4. denk ik dat ik de opvoeding van mijn kind beter aan kan.
5. sta ik sterker in mijn schoenen als het over opvoeding gaat.
6. begrijp ik nu beter hoe belangrijk het is om met mijn kind te praten.
7. weet ik nu beter hoe ik toezicht kan houden op mijn kind.

8. besef ik nu meer dat het belangrijk is om grenzen te stellen.
9. weet ik nu beter hoe ik problemen samen met mijn kind kan oplossen.
10. weet ik nu beter hoe ik het gedrag van mijn kind positief kan beïnvloeden.
11. ben ik nu beter in staat om met mijn kind te praten.
12. kan ik nu beter toezicht houden op mijn kind.
13. ben ik beter in staat grenzen te stellen voor mijn kind.
14. heb ik nu een betere band met mijn kind.
15. zoek ik nu samen met mijn kind naar een oplossing als wij problemen hebben.
16. laat ik het mijn kind vaker merken als hij/zij iets goed doet.
17. ben ik gemotiveerd om meer hulp bij de opvoeding te krijgen.
18. ben ik bereid om verdere stappen te zetten om onze problemen op te lossen.

Antwoordcategorieën

(6 puntsschaal)

- 1 = helemaal mee oneens
- 2 = tamelijk mee oneens
- 3 = beetje mee oneens
- 4 = beetje mee eens
- 5 = tamelijk mee eens
- 6 = helemaal mee eens

Bijlage 3 – Tabellen regressie-analyse bij hoofdstuk 8

Tabel 1. Uitkomsten regressie-analyse invloed moderatoren op primaire uitkomsten T2

Predictor	Variabele	SRC	R ²	Interpretatie
Gepercipieerde invloed				
Analyse: covariaat			.07	
	Gepercipieerde invloed T1	.27		
Analyse: covariaat + moderatoren			.19	
	Gepercipieerde invloed T1	.13*		Geen eerdere hulp > sterkere toename invloed
	Geen eerdere hulp gezin	.40		
			.15	
	Gepercipieerde invloed T1	.37		Steun > sterkere toename invloed
	Steun mede-opvoeder	.34		
Opvoedingscompetentie				
Analyse: covariaat			.36	
	Opvoedingscompetentie T1	.60		
Analyse: covariaat + moderatoren			.43	
	Opvoedingscompetentie T1	.57		Jongere ouders > sterkere toename competentie
	Leeftijd ouder	-.18		
			.41	
	Opvoedingscompetentie T1	.54		Geen eerdere hulp > sterkere toename competentie
	Geen eerdere hulp gezin	.34		
			.38	
	Opvoedingscompetentie T1	.59		Geen klinische problemen > sterkere toename competentie
	Externaliserend gedrag ouder	-.21		
Responsiviteit				
Analyse: covariaat			.36	
	Responsiviteit T1	.60		
Analyse: covariaat + moderatoren			.43	
	Responsiviteit T1	.54		Geen eerdere hulp > sterkere toename responsiviteit
	Geen eerdere hulp gezin	.24		
			.41	
	Responsiviteit T1	.62		Jongere kinderen > sterkere toename responsiviteit
	Leeftijd kind	-.18		
			.38	
	Responsiviteit T1	.56		Laag opleidingsniveau > sterkere toename responsiviteit
	Laag opleidingsniveau ouder	.22		
Consistentie				
Analyse: covariaat			.39	
	Consistentie T1	.62		
Analyse: covariaat + moderatoren			.42	
	Consistentie T1	.62		Geen klinische problemen > sterkere toename consistentie
	Externaliserend gedrag kind	-.20		

* Gepercipieerde invloed op T1 bleek geen significante voorspeller meer wanneer in de analyse eerdere hulpverlening werd meegenomen.

SRC = gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt

Tabel 1. (vervolg)

Belonen			
Analyse: covariaat			.50
	Belonen T1	.71	
Analyse: covariaat + moderatoren			.59
	Belonen T1	.66	Geen eerdere hulp > sterkere toename belonen
	Geen eerdere hulp kind	.29	
			.56
	Belonen T1	.78	Laag opleidingsniveau > sterkere toename belonen
	Laag opleidingsniveau ouder	.20	
Toezicht			
Analyse: covariaat			.54
	Toezicht T1	.74	
Analyse: covariaat + moderatoren			.57
	Toezicht T1	.72	Veel risicofactoren > sterkere toename toezicht
	Aantal risicofactoren	.17	
'Harde' disciplinering			
Analyse: covariaat			.35
	'Harde' disciplinering T1	.59	
Analyse: covariaat + moderatoren			.38
	'Harde' disciplinering T1	.53	Geen klinische problemen > sterkere afname van harde disciplinering
	Depressief gedrag ouder	.20	
Positieve kwaliteit ouder-kindrelatie			
Analyse: covariaat			.40
	Positieve kwaliteit o-k relatie T1	.63	
Analyse: covariaat + moderatoren			.52
	Positieve kwaliteit o-k relatie T1	.55	Geen eerdere hulp > sterke toename kwaliteit o-k relatie
	Geen eerdere hulp gezin	.38	
Conflicten			
Analyse: covariaat			.25
	Conflicten T1	.50	
Analyse: covariaat + moderatoren			.30
	Conflicten T1	.44	Geen eerdere hulp > sterkere afname conflicten
	Geen eerdere hulp gezin	-.23	

Tabel 2. Uitkomsten regressie-analyse invloed moderatoren op secundaire uitkomsten T2

Predictor	Variabele	SRC	R ²	Interpretatie
<i>Agressief gedrag kind</i>				
Analyse: covariaat			.44	
	Agressief gedrag kind T1	.66		
Analyse: covariaat + moderatoren			.48	
	Agressief gedrag kind T1	.59		Geen eerdere hulp > sterkere afname problemen
	Geen eerdere hulp gezin	-.23		
<i>Regeloverschrijdend gedrag kind</i>				
Analyse: covariaat			.26	
	Regeloverschrijdend gedrag kind T1	.51		
Analyse: covariaat + moderatoren			.39	
	Regeloverschrijdend gedrag kind T1	.42		Geen eerdere hulp > sterkere afname problemen
	Geen eerdere hulp gezin	-.39		
<i>Depressief gedrag ouder</i>				
Analyse: covariaat			.48	
	Depressief gedrag ouder T1	.70		
Analyse: covariaat + moderatoren	-			
<i>Agressief gedrag ouder</i>				
Analyse: covariaat			.31	
	Agressief gedrag ouder T1	.56		
Analyse: covariaat + moderatoren			.45	
	Agressief gedrag ouder T1	.59		Geen klinische problemen > sterkere afname agressief gedrag
	Depressief gedrag ouder	.37		
<i>Regeloverschrijdend gedrag ouder</i>				
Analyse: covariaat			.26	
	Regeloverschrijdend gedrag ouder T1	.51		
Analyse: covariaat + moderatoren	-			
<i>Opdringerig gedrag ouder</i>				
Analyse: covariaat			.17	
	Opdringerig gedrag ouder T1	.41		
Analyse: covariaat + moderatoren			.31	
	Opdringerig gedrag ouder T1	.66		Geen klinische depressieve problemen > sterkere afname opdringerig gedrag
	Depressief gedrag ouder	.21		
	Externaliserend gedrag ouder	-.44		Wel klinische externaliserende problemen > sterkere afname opdringerig gedrag

SRC = gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt

Tabel 3. Uitkomsten regressie-analyse invloed moderatoren op primaire uitkomsten T2

Predictor	Variabele	SRC	R ²	Interpretatie
Gepercipieerde invloed				
Analyse: covariaat			.22	
	Gepercipieerde invloed T1	.47		
Analyse: covariaat + moderatoren			.33	
	Gepercipieerde invloed T1	.52		Wel eerdere hulp gezin > sterkere toename invloed
	Geen eerdere hulp gezin	-.32		Geen eerdere hulp kind > sterkere toename invloed
	Geen eerdere hulp kind	.31		
			.37	
	Gepercipieerde invloed T1	.46		Jongere kinderen > sterkere toename invloed
	Leeftijd kind	-.35		
Opvoedingscompetentie				
Analyse: covariaat			.36	
	Opvoedingscompetentie T1	.60		
Analyse: covariaat + moderatoren			.45	
	Opvoedingscompetentie T1	.55		Geen klinische problemen > sterkere toename competentie
	Externaliserend gedrag ouder	-.30		
			.43	
	Opvoedingscompetentie T1	.73		Minder steun > sterkere toename competentie
	Steun mede-opvoeder	-.34		
Responsiviteit				
Analyse: covariaat			.38	
	Responsiviteit T1	.61		
Analyse: covariaat + moderatoren	-			
Consistentie				
Analyse: covariaat			.30	
	Consistentie T1	.55		
Analyse: covariaat + moderatoren			.35	
	Consistentie T1	.55		Oudere ouders > sterkere toename consistentie
	Leeftijd ouder	.24		
			.35	
	Consistentie T1	.52		Geen klinische problemen > sterkere toename consistentie
	Externaliserend gedrag ouder	-.23		
Belonen				
Analyse: covariaat			.53	
	Belonen T1	.73		
Analyse: covariaat + moderatoren			.57	
	Belonen T1	.70		Veel risicofactoren > sterkere toename belonen
	Aantal risicofactoren	.19		
Toezicht				
Analyse: covariaat			.40	
	Toezicht T1	.63		
Analyse: covariaat + moderatoren	-			

SRC = gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt

Tabel 3. (vervolg)

'Harde' disciplinerings			
Analyse: covariaat			.20
	'Harde' disciplinerings T1	.45	
Analyse: covariaat + moderatoren			.26
	'Harde' disciplinerings T1	.34	Geen klinische problemen > sterkere afname harde disciplinerings
	Externaliserend gedrag kind	.25	
Positieve kwaliteit ouder-kindrelatie			
Analyse: covariaat			.33
	Positieve kwaliteit o-k relatie T1	.57	
	-		
Analyse: covariaat + moderatoren			
Conflicten			
Analyse: covariaat			.27
	Conflicten T1	.52	
Analyse: covariaat + moderatoren			.33
	Conflicten T1	.53	Wel werk > sterke afname conflicten
	Geen werk	.27	
			.34
	Conflicten T1	.46	Geen klinische problemen > sterkere afname conflicten
	Externaliserend gedrag ouder	.21	
			.37
	Conflicten T1	.63	Minder steun > sterkere afname conflicten
	Steun mede-opvoeder	.26	

Tabel 4. Uitkomsten regressie-analyse invloed moderatoren op secundaire uitkomsten T3

Predictor	Variabele	SRC	R ²	Interpretatie
Agressief gedrag kind				
Analyse: covariaat			.30	
	Agressief gedrag kind T1	.54		
Analyse: covariaat + moderatoren			.37	
	Agressief gedrag kind T1	.50	Geen klinische problemen ouder > sterkere afnamen problemen kind	
	Externaliserend gedrag ouder	.25		
Regeloverschrijdend gedrag kind				
Analyse: covariaat			.15	
	Regeloverschrijdend gedrag kind T1	.39		
Analyse: covariaat + moderatoren			.24	
	Regeloverschrijdend gedrag kind T1	.34	Geen eerdere hulp > afname problemen kind	
	Geen eerdere hulp gezin	-.30		
Depressief gedrag ouder				
Analyse: covariaat			.33	
	Depressief gedrag ouder T1	.57		
Analyse: covariaat + moderatoren			.51	
	Depressief gedrag ouder T1	.52	Wel werk > sterkere afnamen problemen ouder	
	Geen werk	.23		

SRC = gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt

Tabel 4. (vervolg)

<i>Agressief gedrag ouder</i>			
Analyse: covariaat			.23
	Agressief gedrag ouder T1	.48	
Analyse: covariaat + moderatoren			.31
	Agressief gedrag ouder T1	.47	Geen eerdere hulp > sterkere afname problemen ouder
	Geen eerdere hulp kind	-.29	
			.28
	Agressief gedrag ouder T1	.41	Weinig risicofactoren > sterkere afnamen problemen ouder
	Aantal risicofactoren	.23	
			.37
	Agressief gedrag ouder T1	.40	Hoog opleidingsniveau > sterkere afname problemen ouder
	Laag opleidingsniveau	.26	
			.34
	Agressief gedrag ouder T1	.35	Geen klinische depressieve problemen > sterkere afname agressieve problemen ouder
	Depressief gedrag ouder	.32	
<i>Regeloverschrijdend gedrag ouder</i>			
Analyse: covariaat			.25
	Regeloverschrijdend gedrag ouder T1	.50	
Analyse: covariaat + moderatoren			.28
	Regeloverschrijdend gedrag ouder T1	.42	Wel eerdere hulp gezin > sterkere afname problemen ouder
	Geen eerdere hulp gezin	.25	Geen eerdere hulp kind > sterkere afname problemen ouder
	Geen eerdere hulp kind	-.30	
			.40
	Regeloverschrijdend gedrag ouder T1	.44	Hoog opleidingsniveau > sterkere afname problemen ouder
	Laag opleidingsniveau	.36	
<i>Opdringerig gedrag ouder</i>			
Analyse: covariaat			.32
	Opdringerig gedrag ouder T1	.57	
Analyse: covariaat + moderatoren			.27
	Opdringerig gedrag ouder T1	.47	Geen eerdere hulp > sterkere afname problemen ouder
	Geen eerdere hulp kind	-.28	

Tabel 5. Uitkomsten regressie-analyse invloed programmakenmerken op primaire uitkomsten T2

Predictor	Variabele	SRC	R ²	Interpretatie
Responsiviteit				
Analyse: covariaat			.36	
	Responsiviteit T1	.60		
Analyse: covariaat + moderatoren			.32	
	Responsiviteit T1	.53		Wachttijd korter dan 6 maanden > sterkere toename responsiviteit
	Wachttijd	-.27		
Consistentie				
Analyse: covariaat			.39	
	Consistentie T1	.62		
Analyse: covariaat + moderatoren			.55	
	Consistentie T1	.65		Wel nazorg > sterkere toename consistentie
	Nazorg	.29		
Toezicht				
Analyse: covariaat			.54	
	Toezicht T1	.74		
Analyse: covariaat + moderatoren			.55	
	Toezicht T1	.75		Vroegtijdig afgehaakt > sterkere toename toezicht
	Intensiteit deelname (afmaker)	-.20		
	Toezicht T1	.76	.64	Wachttijd langer dan 6 maanden > sterkere toename toezicht
	Wachttijd	.25		
'Harde' disciplinerings				
Analyse: covariaat			.35	
	'Harde' disciplinerings T1	.59		
Analyse: covariaat + moderatoren			.36	
	'Harde' disciplinerings T1	.58		Meer tevreden > sterkere afname harde disciplinerings
	Tevredenheid T2	-.23		
Positieve kwaliteit ouder-kindrelatie				
Analyse: covariaat			.40	
	Positieve kwaliteit o-k relatie T1	.63		
Analyse: covariaat + moderatoren			.41	
	Positieve kwaliteit o-k relatie T1	.61		Meer tevreden > sterkere toename kwaliteit o-k relatie
	Tevredenheid T2	.20		

SRC = gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt

Tabel 6. Uitkomsten regressie-analyse invloed programmakenmerken op secundaire uitkomsten T2

Predictor	Variabele	SRC	R ²	Interpretatie
Regeloverschrijdend gedrag kind				
Analyse: covariaat			.26	
	Regeloverschrijdend gedrag kind T1	.51		
Analyse: covariaat + moderatoren			.35	
	Regeloverschrijdend gedrag kind T1	.53		Meer tevreden > sterkere afname problemen
	Tevredenheid T2	-.19		
Regeloverschrijdend gedrag ouder				
Analyse: covariaat			.26	
	Regeloverschrijdend gedrag ouder T1	.51		
Analyse: covariaat + moderatoren			.39	
	Regeloverschrijdend gedrag ouder T1	.44		Wel nazorg > sterkere afname problemen
	Nazorg	-.29		

SRC = gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt

Tabel 7. Uitkomsten regressie-analyse invloed programmakenmerken op primaire en secundaire uitkomsten T3

Predictor	Variabele	SRC	R ²	Interpretatie
'Harde' disciplinerings				
Analyse: covariaat			.20	
	'Harde' disciplinerings T1	.45		
Analyse: covariaat + moderatoren			.28	
	'Harde' disciplinerings T1	.33		Hoger percentage behandeld > sterkere afname harde disciplinerings
	Percentage behandelde oefeningen + materialen	-.54		
Agressief gedrag kind				
Analyse: covariaat			.30	
	Agressief gedrag kind T1	.54		
Analyse: covariaat + moderatoren			.38	
	Agressief gedrag kind T1	.60		Meer tevreden > sterkere afname problemen
	Tevredenheid T2	-.25		
Regeloverschrijdend gedrag kind				
Analyse: covariaat			.15	
	Regeloverschrijdend gedrag kind T1	.39		
Analyse: covariaat + moderatoren			.19	
	Regeloverschrijdend gedrag kind T1	.30		Meer tevreden > sterkere afname problemen
	Tevredenheid T2	-.27		

SRC = gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt